

TSALAP T'OJLÁB TI TAM POTS'OTS' PLAN DE San Luis Potosí

Uchbixtaláb k'al an mét'al
T'okat t'ojláb tin aytal an éyalchik
tin kwenchál
Tam Pots'ots'

cegaip

Uchbidh ti Tam Pots'ots' abal an jolataláb k' al an
Olchixtaláb abal ti Yanél ti tsabáilil
Tam Pots'ots'

Exlomtaláb

Juan Manuel Carreras López
Ts'álej Abatnax ti Tam Pots'ots'

Alejandro Leal Tovías
Tolmix dhuchum k'al an Ts'álej

Oscar Iván León Calvo
Ok'lómej

STAF

MIGUEL ROMERO RUIZ ESPARZA
Tsabchíl Ok'lómej

José Cuevas García
Abatnax-Expidh-Ne'dhax Ólchixtaláb

José Cuevas García
Abatnax-Expidh-Ne'dhax Ólchixtaláb

Buk'ultaláb
José Rivera Estrada

Abal jawa'akits i tewa'medhomtaláb axi exbadh in yejenchal ka ne'dháj jun i dhuchadh konoxtaláb abal max ku pidhan, an tolmixtaláb. Bínadh ti Yanél Abatnax k'al an Éyaltaláb.

Abal ka tejwa'medháj an olchixtaláb abal an ts'ejkomtaláb, kanixtaláb, t'ipódh in yanél an tumín axi k'alej tin jalbixtal an uchbiláb, an tamkux tumín, ani ka junkiy k'al an úw, k'al jún in k'ot'bíl bats'untal an tumín ani an úw axi ne'ets ka tejwa'medháj ani max péi in t'ipodh in yanél an tumín, ka junkiy k'al jún i kwechodh eyextaláb ju'táj ka k'alej ts'atat an tsalap (t'iplab dhuchadh abal ti met'nib, yab i k'otbixtaláb ani yab i dhuchbiláb axi k'ánidh.

Olchixtaláb k'al an ts'ejkomtaláb, kanixtaláb, t'ipódh an káw, ta k'aleyey in aytal an káw, u bijiyáb ti tejwa'medhomtaláb.

In tsabchíl ani tin tse'chíl a k'icháj tin ajumtal an bukchíl k'ij , an olchixtaláb jant'ini' ti jilk'on an káw, abal ka tejwa'medháj an úw kwa'al ka akiyat tsáb a k'icháj ok'xidh.

An bats'kuxtaláb k'al an úw axi ne'ets ka olnáj, ne'ets ka akiy ba' axé' xi exlomtaláb, tin k'a'al maj tin bo'chíl a k'icháj ti semana, ti belew maj tin tsabchíl tin ál a k'icháj.

XALK'AXTALÁB: An úw axi ne'ets ka tejwa'medháj kwa'al ka akiyat **ok'xidh**

* In ajumtal a k'icháj axi k'wajat dhuchadh tin akníl jant'ini' ti ts'ejkan an káw tokot péi abal jún kwetém dhaykoxtaláb abal axé' xi exlomtaláb ba' an úw axi in kaldhál an púlik éyal ti Tam Pots'ots' axi in bij "Nuk'ataláb ti Tam Pots'ots' , tamna' in tomnál abal jant'ini' ka kalej in ajumtal a k'icháj ba' an dhuchlab úw axi kin kaldha' an púlik éyal, ba' in k'ál abal jant'ini' in ok'xixtal an xeklekchik axi in olnál an káw.

Axé' xi áylo m k'al an olnaxtaláb u k'alel tin k'a'al, oxchíl, bo'chíl k'icháj ani tamna' ka lej yejenchat.

DHUCHADH JANT'INI' ANI' TS'EJKOBIDH
AXI JILADH K'AL AN KWENTALOM ANI K'AL
AN DHUCHUMCHIK.
CR-SLP-002-99

Poder Legislativo del Estado

A **Juan Manuel Carreras López**, axi lej bijidh éyal ti jolat tsabál ani alwa'k'ij ti Tam Pots'ots', in ólchal an atiklábchik: abal an jun mudhél i bijidh t'ojnalchik in inkiy axi tal:

UCHBIDH KÁW TSÁB XEKLEK LAJU BÚK 0217

An ox inik ok'ox inkidh Uchbiláb ba' an Púlik Walkadh Tsabál ti Tam Pots'ots'

IN INKIY ABAL JALE' TIN TEJWA'MEDHÁL

Ti tsé' a Mayo tamub tsabxi' laju bó' (2015) tejwa'medháj an púlik uchbidh káw k'al an T'okat ani Jolataláb abal ki exla' an dhéy olchixtaláb, ju'táj ti al an bo'chíl belkaxtaláb in ólnál abal expidh jun tamub ajidh maj ti otsits in alwá', abal an ts'ejkadh káw axi ti ebál bichówil kin alwa'médha' an púlik uchbidh káw jant'ini' k'wajat ts'ejkadhits .

Xowé' an T'okat ani Jolataláb abal ki exla' an dhéy olchixtaláb ti ebál bichówil inkidh ejtíl jún i alwa' eyextaláb, tam bínadh in lej aytal abal an jolataláb ki exla' an dhéy olchixtaláb ti ebál bichówil, tolmidh k'al jajá' abal ki exóbchiy an atiklábchik ka k'wajiy utat ani kin olna' janéy in yejénchal i ebál bichówil k'al an ta'padh t'ojláb, jayétsej jayej abal ka tsa'kan an k'e'at tsalap axi yab alwa'.

K'al axé' xi tsalap, an ít uchbidh káw k'al a Tajaxtaláb ani Jolataláb abal ki exla' an dhéy olchixtaláb, yab abal yab t'ajadh abal yab ki t'ila' axi inkidhits k'wajat bijidh abal ki kexey ani ka exláj an alwa'taláb k'al an Tajaxtaláb ani Jolataláb abal ki exla' an dhéy olchixtaláb.

K'al axé' an ít belkaxtaláb u uluwáb jant'ini' ti k'wajat inkidh an púlik belkaxtaláb , punudh tin yanél an alwa'taláb abal ka beletná' alwa' an jolataláb k'al an olchixtaláb , antsaná' jant'ini' xi bolidh káw k'al an Tajaxtaláb abal ka exláj ti ebál bichow jawa' an bolidh t'ojláb k'wajat inkidh alwa' ani ka exláj an chubaxtaláb k'al an kwenél k'wajílomchik.

Tin yanél an éyal in ts'ejkál jununúl an t'ajnéj axi lej exbadh abal ti yanél ani antsaná' ka ejtowat ka tsutat jutak'ij.

K'al axé' an belkaxtaláb u punuwáb dhubatk'ij an tsalap abal an Tolmix Uchbidh T'ojnal ani Jolat Olchixtaláb kin t'ójondha'; jayétsek'ij kin k'wajba', kin konoy ani ka wenk'owat ti k'e'at káw axé' xi Belkaxtaláb, an atiklábchik axi bijidhits kin t'aja' ani an CEGAIP Comision Estatal de Garantia de Acceso a la Informacion Publica del Estado de San Luis Potosi kin met'ot'oy abal kin punchiy in alwá'.

U uluwáb ani u punuwáb i atikláb axi k'wajat bijidh kin t'aja' in uchbíl abal kin tejwa'médha' ani kin walka' an olchixtaláb , kin k'aniy an dhuchlab axi in t'ójonchal an éyal , punk'unchidh jayétsej abal jita'k'ij i éyal ti ebál bichówil ejtil an tsapik kwenél t'ojnalchik.

K'al axé' an utat belkaxtaláb káw k'al an t'okat káw, u aliyáb abal ka kalej alwa' an ajidh tumín ani in kwa'al in alwá' abal ka tolmíxin expidhk'ij an uchbidh káwchik abal ti yanél k'al an T'okat ani Jolataláb k'al an Ólchixtaláb abal ti Yanél, antsaná' jayej jant'ini' k'wanchidh an bolidh káw jant'ini' dhuchadh ti Púlik Uchbidh Káw , ju'táj axé' in dhéy tojlmiyal in t'ojlábil an CEGAIP k'al in aytal an junkudh t'ojlábil axi ebál.

Abal k'al in aytal an ít dhuchlab ti k'al t'okat tejwa'medhomtaláb axi ti tsabchíl a ít' tsab xi' laju tsé' (2014) in ulal abal an CEGAIP kom ja'itskwa' axi ok'ox bijidh k'al an t'ojláb abal .

In aytal an ít inkidh káw abal k'al an tajax olchixtaláb axi ti tsabchíl a ít' ti al tamub tsáb xi' laju tsé' (2014), u uluwáb abal an CEGAIP pel axi in ok'nál abal axi k'e'atchik bijidh ti aynél wa junkudh kin ayokna' an t'ojláb abal ka jilk'on exladhits abal kom tso'óbtej k'wajat abal antsaná' ka jilk'on lej k'ánidh jant'ini' in ulal an akakchíl pejách (artículo 6º.) dhuchadh káw belkaxtaláb axi kádach ti púlik mulkunél (congreso de la unión) tin oxchíl yanél an laju búk pejmách ti dhuchadh káw belkaxtaláb axi ti ebál bichow Tam Pots'ots' ju'táj lej tsu'udh k'wajat maj tin ts'i'kintal maj tin taltal ani maj jayk'i' ne'ets kin putuw in uchbíl jant'ini' in ulal an tsabchíl aykiláb tin tujtal an tsabchíl axi dhuchadh ti belkaxtaláb káw abal ti yanél.

U kexemedháb an t'ojláb ani in beldhomáchil an bijidh t'ojnalchik k'al an tajax olchixtaláb axi k'wajat bijidhits k'al axé' an t'ojláb, jayétsek'ij u ódháb an Consejo consultivo in k'ál an CEGAIP, abal kin t'aja' jayej an dhuchadh káw k'al jáy ani' ne'ets kin pakuw k'al axé' xi olchixtaláb; kin exlanchij jawa' já' ne'ets kin tejwa'médha' an CEGAIP k'al an tumín axi ne'ets kin eyendha' abal k'al an tomixtalábchik(programas) ani kin ejtow kin uluw jawa' axi in k'ibchalej abal ka kalej alwa' an T'okat Ólchixtaláb k'al axé' xi eyendhanél.

An CEGAIP ne'ets kin ja'na' jant'ini' ti tál dhuchadh an konowixtaláb ti PLATAFORMA NACIONAL DE TRANSPARENCIA abal antsaná' ka jilk'on alwa' bijidh jant'ini' k'wajat dhuchadh ani axi k'wajat dhuchadh ti (Púlik T'okat belkaxtaláb Ley General de Transparencia).

Tejwa' ti dhuchlab abal lej yejentál ka wa'tsin jún i tsalap axi lej alwa' tam ka wat'báj axé' xi tajax ólchixtaláb, ka exóbchat an t'ojnalchik axi k'wajat ti atáj belkaxtalábchik ti jawa'k'ij abal kin tso'óbna' jant'ini' ne'ets kin beldha' an ólchixtaláb. An CEGAIP Ja'its ok'ox kwa'al ka ok'xin kin ne'dha' axé' xi t'ojláb.

K'wajatits bijidh an t'ojnalchik abal kin tejwa'médha'chik jayk'ij tu jilnalits ka eyendháj jún i dhuchadh belkaxtaláb ani ka puwedháj lej alwa' an dhuchadh káw max antsaná' tin tomnál abal yab ka wa'tsin i k'e'at tsalap, ani ka wat'báj lej dhubat'k'ij an ólchixtaláb abal kom pel i tumín in aytal.

U olnáb tejé' ti dhuchadh belkaxtaláb ju'táj lej dhubatk'ij kwa'al ka tejwa'medháj an olchixtaláb ani jawa' axi ne'ets alwa' ani axi yabáyej lej alwa' ta'padh an t'ojláb , jayétsej kwa'al ka ko'yat abal expidhk'ij axé' xi mudhat t'ojnal kin pila' an dhuchadh úw k'al yán i alwa'taláb jant'ini' in ulal an Púlik Uchbidh Káw.

Tin taltalits, u bijiyáb abal wa'atsej júnakej i káw abal ka met'an juníl ti tsabchíl an dhuchlab talbélakits jant'ini' bijidh abal max alwa'its wa kin t'ajat uluw an CEGAIP, jawa' já' in uchbíl kwa'al kin putuw. In bélil axé'chik ja'its abal kin k'aniy abal ka wa'tsin an olchixtaláb jita' kwa'al kin exla' ja'its jayej bijidh an órganos garantés de la Federación ani an CEGAIP.

EXPIDHK'IJ U KALDHÁB an dhuchadh káw belkaxtaláb k'al an T'okat Olchixtaláb abal tin Yanél axi ti bichówil Tam Pots'ots', abal ka jilk'on antsaná':

T'OKAT UCHBIDH KÁW AXI IN BINÁL AN JOLATALÁB K'AL AN CHUBAXTALÁB ABAL AN K'WAJÍLOM TI TAM POTS'OTS'

K'A'ÁL OK'NOM

AXI K'WAJAT TIN YANÉL BIJIDHITS

K'a'ál Aykiláb

K'A'ÁL PEJACH

An tsalap k'al an dhuchadh káw belkaxtaláb

K'A'ÁL AYKILÁB. Axé' xi belkaxtaláb dhuchadh káw pél abal ti yanél ani abal ki tsu'uw ti yanél ti tsabánil Tam Pots'ots'. Axé' xi káw ja'its k'wajat bijidh ti al an oxchíl pejáchil an tsakam aykiláb (FRACCION III) ti al an laju búk (17) bijidh ti exladh mudhat úw axi ti Tam Pots'ots'(Constitución Política del Estado, bajudh jant'ini' al an akakchíl pejach aykiláb (artículo 6º.) al an bijidh ti exladh mudhat úw axi ti yanél an LABTOMÍBCHIK ani an T'okat ani Jolataláb abal an Olchixtaláb ti Yanél.

Kwa'al bijidh ka tajax olnáj an káw k'al jawa'já' exom ti pakuwáb an tumín ani axi ok'ox u punuwáb ja'its, jant'ini' ti k'wajat ani jant'ini' ka beldháj abal ba' an atiklábchik ka jilk'on exbadh an olchixtaláb k'al jita'k'ij éyal kin bína', ti ébal bichówil k'al an mudhél t'ojnalchik ejtíl an LEGISLATIVO, EJECUTIVO ANI AN JUDICIAL, jayétsek'ij k'al jita'yej uchbijidh. An uchbidh káw abal an T'okat ani Jolataláb abal an Ólchixtaláb ti Yanél, in bolidhtal an káw in ulal abal an Uchbidh T'ojnal axi k'wajat jun mudhél axi ebál abal an T'okataláb , ani an :

Exladh mudhat úw axi ti yanél tsabánil Tam Pots'ots' ani an uchbidh káw jayej abal an alwa' t'ojnalchik ti tsabánil ani in pejach tsakam tsabánil an Tam Pots'ots' ani axi k'e'atchik k'wajat jayej abal ka otsits k'al an ólchixtaláb

ani kin k'aniy an dhuchadh káw, ne'ets ka ne'dháj ódhach pilchik i éyadh káw axi yab dhuchadh al axé' an dhuchadh káw belkaxtaláb.

TSABCHÍL PEJACH AYKILÁB. Ja'its an ayoknadh tsalap al axé' an dhuchadh káw belkaxtaláb.

I. Ka punuwat an t'ojláb jawa' axi in kwa'al i tsabálil Tam Pots'ots' tin aytal an T'okat ani Jolataláb abal an Ólchixtaláb ti Yanél, an dhuchlab jawa' in ulal an Uchbidh T'ojnal axi k'wajat jun mudhél axi ebál abal an T'okat ani Jolataláb abal an olchixtaláb ani Beletnax Kwetém Dhuchadh Úwil.

II. Ka ts'ejkáj axi takudhk'ij abal jant'ini' ka beldháj ani abal ka jilk'on exbadh an jolataláb abal an olchixtaláb;

III. Ka ts'ejkáj i alwa' bél ani i uchbidhtaláb jutáj ka k'alej alwa' an T'ojláb tin tekédh axi in binál an jolataláb abal an olchixtaláb, k'al i tsipichik bél ani axi alwa' ka kalej.

IV. Ka ts'ejkáj an káw ani i olchixtaláb abal ti yanél jawa' axi ne'ets ka tejwa'médháj k'al yán i kulbetaláb.

V. Ka uluwat abal alwa', ka tejwa'mdháj ani ka ólnáj abal an t'ojláb k'al chubaxtaláb axi k'wajat abal ti yanél, an jolataláb k'al an olchixtaláb, an t'ojláb axi in binál an atiklábchik, jant'ini' jayej k'al an tumín tin belkaxtal k'al axi k'wajatits uludh ani ka jilk'on bijidh abal ka ólnáj dhubatk'ij, kidhodhól ani exbadh an káw ti dhuchadh úw ani jolataláb abal ti yanél, ja'nadh patalk'ij jant'ots a éy, max tuminladh ani ju'takits it k'wajíl ta pejach tsabalíl.

VI. Ka exobnáj an tolmixtaláb abal ti yanél abal jant'ini' ki tsalpay ki ts'ejká' an dhéy t'ojláb abal ka wa'tsinits ets'eyej an kwetém tolmixtaláb.

VII. Ka jilk'on alwa' bijidh abal ka japiyatej yán i atáj tolmixtaláb ti tsabálil Tam Pots'ots', k'al in tsalápil an éyalchik, ka k'wajiyits ets'eyej bijidh ba' i dhuchadh úw ani jolataláb abal ti yanél, antsaná' jayej abal ti yanélits ki ejtow ki ts'ejka' jún i konówixtaláb.

VIII. Ka wa'tsin yán i jolataláb abal jant'ini' ka k'wajiy alwa' bijidh an t'ajné' ani an chubax binómtaláb k'al an alwa'taláb ani an jolbintaláb max ani' ka wa'tsin, ani

IX. Ka jilk'on bijidh jant'ini' kwa'al ka bínáj an olchixtaláb axi kwa'al ki tso'óbna' ti yanél.

OXCHÍL PEJACH AYKILÁB. Abal jant'ini' k'wajat bijidh ka beldháj axi xowé' an uchbidh káw, exbadh k'al :

I. Tsalap ts'ejkantáláb: An jalk'udh tsalap ani axi bijidh yejentál ani yab ka uluwat talbél abal tsapláb ka ko'yat tam k'wajat jún i atikláb axi yab in kwa'al patal in kanát tin ejatal, ka k'anidháj ani jayétsek'ij ka k'ániyat jayej.

II. Pejach jolataláb: An atáj tolmixtaláb axi in kwa'al wa in ejtowal kin ko'oy an olchixtaláb. Max pél i kwenél atiklábchik, ja'its nixé' axi met'adh ti aykidh úw.

III. CEGAIP: Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.

IV. Talbél Abatnadh t'ojnal: in yanél an atiklábchik axi k'wajat ti mulkuntaláb..

V. Wat'kadh abatnadh t'ojnal: an atiklábchik axi k'wajat bijidh k'al an púlik mulkuntaláb (congreso) ti tsabalíl Tam Pots'ots' axi ne'ets kin kalchinchij an t'ojláb tam axi ok'ox yab k'wajat.

VI. Abatnadh t'ojnal abal an t'okataláb: Ja'its axi in tejwa'medhál an(tsab inik óx aykiláb artículo 43) axi ti jun yanél Uchbixtaláb k'al an T'okat ani Jolataláb abal an Olchixtaláb ti Yanél.

VII. Kwenél ólchix káw: an kwenél ólchix konodh káw k'al an Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.

VIII. Ólchix káw: Ja'its an atikláb axi k'wajat jayej ti Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.

IX. Alwa'taláb abal an T'okataláb: An t'ojláb axi in t'ajálchik an bijidh t'ojnalchik ani axi k'e'atchik, ne'dhach abal kin exla'chik , kin exóbna', kin ejtow ki ts'ejka' ani ka jilk'on exbadh abal an abatnadh t'ojnalchik ani abal axi k'e'atchik abal tam kin t'aja'chik an konoxtaláb ka exbanchat abal ja'its an jolataláb kwa'al kin bats'uw ani ka wat'banchíinchik abal lej alwa' an T'okataláb ani an olnalxthaláb k'al an éyadh tumím, in tekédh an Jolataláb abal an Exlantaláb ti yanél ani in tekédh abal ka k'aniyat an dhuchadh káw axi expidhk'ij a k'ál.

X. Japidh dhuchlab: An dhuchlab axi k'wajat jolat ki exla' ti tajax pat'ál axi ki ejtow ki eyendha', tsab eyendha' ani ka buk'uwat k'al jita'k'ij ani axi in kwa'al antsé' in wál:

a) Jolatchik: K'wajat jolat abal jita'k'ij kin le'na' kin exla', abal k'al jawa'k'ij kin le'na'.

b) Puwélchik: In kwa'alchik i k'áy dhuchlab ani k'al i yejentál pildhom úwchik

c) Alk'idhk'ij: Ka ko'yat alk'idhk'ij yab jaludh k'al jant'oj.

d) Yab Odnaxtaláb: K'wajat jolat abal jita'k'ij, yab yejentál kin dhucha'.

e) Expidhk'ij: U ítmedháb wilk'idh jat'ini' ne'ets u wat'el

f) Axi k'wajatitsk'ichik: K'wajatitsk'ijchik ets'eyej, ju'táj an exladh biyál t'ilabchik k'wajat eyendhach abal ti yanél , ne'ets ka k'wajiy met'adh k'al tajbax pat'ál.

g) Ok'oxchik: Tál ti púlik bél axi yab ka ejtowat ka tixk'áj.

h) T'okat abal k'al an pat'ál: kwa'al ka k'wajiy alwa' dhuchadh tin putát wa max we'kats abal ka wat'báj ani ka exbanchat tin bolídh k'al an exbadh pat'álchik.

i) Ti japidh t'iplabchik: Ne'ets ka k'wajiy japidh k'al patal in éytal ani ka k'wajbáj abal kin ejtow kin dhaya' an dhuchlab ti jún i pilax dhuchlab abal ti yanél , jayétsej yab k'ibat abal ka otsits jún.

j) Abal ki jolat eyendha': Uluwáb abal expidh antsaná' yejentál abal ka jolat eyendháj.

XI. Dhuchadh úw in kwetém k'ál: Tin yanél an onomtaláb axi jún in kwetém k'al, jawa'kits ti tsabál ju'taj ti wa'tsinenek, in wal , in tsalap in ejatal k'al in yanél, ju'táj in k'imá', in ajumtal, in pat'ál wat'bom káw,(Ultaláb k'al a Kwetém Tsalap correo electrónico), max ól wa yab ól, max alwa k'wajat wa max ya'ul ani max jant'ojits k'e'at jawa' in kulbetnál.

Max jún i atikláb expidh kin ólna' we'kats in kwetém ejatal; jilk'onat jayej bél exladh.

XII. In tekédh abal an Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal ti Yanél: In tekédh an k'wajílomchik abal kin ejtow ka otsits al an Olchixtaláb abal ti Yanél axi k'wajat ba'an aykidh t'ojnalchik jant'ini' in ulal al axé' an Uchbidh Káw;

XIII. Dhuchadh úw.- K'wajat tin yanél an exbadh dhuchadh úwchik, ju'táj tejwa'médháb axi xowé' exom ti wat'el ani axi biyálits ti pilchik an bichowchik ani axi an atiklábchik in binál an t'ojlábchik patal jawa' k'wajat dhuchadh. An úwchik k'wajat dhuchadh k'al jawa'k'ij i dhuchumtaláb ejtíl max k'ot'bidh, majudh, kilolólk'ij wa max dhuchadh k'al an ít pat'ál ;

XIV. Dhayax úwchik: Dháyal k'al an úw, max junkats wa max yán i dhuchadh úwchik, ts'ejkakadh ani k'wajat bijidh abal expidhk'ij jún i aykidh t'ojláb axi kwa'al kin dhaya';

XV. An japidh t'iplabchik: Jun mudhél i exbadh úwchik axi ka ts'ejkáj taná' an olchixtaláb axi in bajuwal ka eyendháj abal ka ko'yat dhayach ani antsaná' talbél lej dhubatk'ij ka ejtowat ka dhuchan, ju'táj k'wajat abal ti yanél ani in walkál ka otsits abal jita' axi in eyendhál.

XVI. Jolat t'iplabchik: Jant'initk'ij ka wa'tsin i jolataláb abal ka otsits an atiklábchik axi in konoyal an olchixtaláb, alwa'k'ij ani yab lej it'ix abal ka elan an dhuchlab abal jawa'k'ij i t'iplabchik;

XVII. Tsinkadh olchixtaláb: Axi kwa'al piladh k'al an bijidh t'ojnalchik in aytal an dhayax tumín, dhabal tumín, ts'ejkomtaláb, nujláts, bijidh aynél, dhuchadh pejach úwchik, exbadh bijidh jita' ka pidhan wa max i owél tsabál wa abal an bijidh t'ojnalchik tam yab in t'ajál in uchbíl kin punuw an éynadh tumín , jayétsej jayej k'wajat bijidh abal kin bína' k'al nixé' i uchbidhtaláb ani patal nixé' an olchixtaláb axi k'wajat tsinkadh k'al an bijidh

t'ojnalchik ani axi yab ka ejtowat ka t'ajan max jita' in k'al yab in walkál ka tejwa'médháj.

XXVIII. Olchixtaláb abal ti yanél jita' in lé' kin ats'a': Nixé' axi alwa' abal ti yanél ani yab expidh abal jún, max ka tejwa'médháj lej alwa' abal ti yanél kin exbay jant'om t'ojlábchik in ne'dhál an bijidh t'ojnalchik;

XXIX. Olchixtaláb abal ti yanél: Axi tsalpadh ts'ejkadh, beletnadh wa axi in kwa'al an bijidh t'ojnalchik, yab axi k'wajat bijidh ejtíl axi tsinkadh u ko'yáb.

XX. Uchbidhtaláb abal an t'okat káw: an olchixtaláb axi an bijidh t'ojnalchik kwa'al kin bína', ets'eyejits k'wajat ani itmédháb, yab konodh i k'ij abal jita' in lé' ka otsits.

XXI. Tsinkadh Olchixtaláb: Ja'its nixé' axi yab ets'eyej u tejwa'medháb k'wajat k'ánidh abal yab ka ólnáj,

XXII. Atáj tolmixtaláb: An púlik Atáj Tolmixtaláb k'al an T'okat uchbidh Káw, Jolataláb abal an Olchixtaláb ani k'anixtaláb k'al i kwetémтал dhuchadh úwil.

XXIII. Uchbidh Káw: An uchbidh káw k'al an T'okat ani Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal ti Yanél ti pejach bichówil Tam Pots'ots';

XXIV. An púlik uchbidh káw: An púlik uchbidh káw k'al an T'okataláb ani Jolataláb abal an Olchixtaláb ti yanél.

XXV. An Beldhom káw ti tsabálil Lab Tóm: An Beldhom Káw ti tsabálil abal an T'okat Olchixtaláb, axi in tejwa'medhál an tsé' inik búk aykiláb (artículo 49) k'al an púlik uchbidh káw abal an T'okat ani Jolataláb k'al an olchixtaláb abal ti Yanél.

XXVI. An púlik mulkuntaláb: Ja'its an k'wajat ebál éyal k'al an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) tolmidh k'al an abatnadh t'ojnal.

XXVII. An Ok'ox eyal: An abatnadh t'ojnal axi ok'ox in ne'dhál an (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) k'al patal in uchbidhtal ani axi ka uluwatej k'al an mulkuntaláb.-

XXVIII. Beletnadh a kwetém dhuchadh úwil: In tekédh a ok'ox dhuchadh úwil

XXIX. Takax jolbintaláb: An exbadh uludh káw axi kwa'al kin ts'ejka' an bijidh t'ojnalchik abal kin tejwa'médha' an dhuchadh káw axi odhnax ani an odhnaxtaláb axi ka wa'tsin k'al an yanél olchixtaláb ja'its axi lej wat'adh walám u le'náb ka exláj.

XXX. Ts'ejkomtaláb: Axi ka uluwatits ani ne'dhachits bijidh abal an mulkuntaláb, kin boliy in káwintal jawa' axi kwa'al kin ne'dha' an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.)

XXXI. An abatnadh t'ojnalchik: Axi bijidhitsu ba' an (jun xeklek tsab inik tsé' aykiláb artículo 124) ti Ok'ox Uchbidh Káw ti Tsabáilil Tam Pots'ots'. Kin ne'dha' an tolmixtaláb axi ti yanél wa kin ts'ejka' i exbadh t'ojláb ti pejach tsabáilil ani i utat tsabáilil;

XXXII. SEDA: An Sistema Estatal de Documentación y Archivos játs an kwenél ti bichow Tam Pots'ots' xi in dhayal an úwchik ani patal an dhaykodh exlomtaláb k'al an CEGAIP

XXXIII. Aykintaláb ti pulik Lab Tom: Aykintaláb ti pulik Lab Tom k'al an t'okataláb ani jolataláb abal an olchixtaláb ani k'anixtaláb k'al an dhuhe'chik k'al a kwetem .exlomtal

XXXIV. Axi konól: Játs an atiklab axi ti in kwetemtál ani ti kwenélchik xin koniyal, max ki in yejenchij kin konchij an uchbidh atiklab abal kin bina' an exlomtaláb ti puwel bichowchik

XXXV. Atiklabchik xi uchbidh: Jawa'kits tam eyal, entidad, organo ani organismos xi inkidh k'al an eyal; Ejecutivo, Legislativo; y Judicial; organos autónomos; partidos políticos; fideicomisos ani fondos públicos aniyej jawa'kits tam atiklab, atiklabchik xi in junkumal an tsalap, ani an k'anixtal axi ki in batsu'uw ani kin eyendha' an tolmixtaláb k'al an bichow ani xi in t'ajal ti eyal ti pulik bichow o pejachik Tampots'ots';

XXXVI. Junkudh t'okataláb: patal an junkudh tsu'umtaláb tin k'alchik junchik an uchbichik atiklabchik, xin bajwal kin batsu'uw an konoxtaláb k'al an t'okat olchixtaláb xi bichow, ani,

XXXVII. Tin kwentaj an bichowchik: an úw wa ti'adh úw ju'taj ti bínab an olchixtaláb jutaj ti t'ixk'ab wa yab in olnál an pejechik xi lej takudh.

Jutaj tin al an uchbidh káw k'al in kwetem kawintal kin eyendha' an káw xi in bijiyal an inik, ne'ets ki exla' abal in le' kin bijiy an inik ani an uxumchik, ani junchikíl k'al an uchbidh káw kin jalk'uy.

TSÉ' AYKILÁB. In awiltal an atiklab kin konoy an olchixtaláb játs axi in bajuwal kin konoy, kin alimchikiy, kin buk'uw, kin aliy ani kin batsu'uw an olchixtaláb.

Patal an olchixtaláb ka kalej, xi batsu'udh, xin k'alna', xi jalk'udh wa xi in kwa'al an atiklabchik xi uchbidh ba an bichow, k'wajat walkadh abal jawakits an atiklab jant'ini ti inkidh xi ti jun yanél an uchbidh káw; xi ajidh ti patal an tsabál ani an labtomib k'wajiy ajidh; axé' xi uchbidh káw ani an inkidhtaláb jutaj ti k'wajat in uchbíl, expidh in ejtawal kin takuy jant'ini' ti inkidh ba' axé' xi uchbidh káw.

BÓ' I AYKILÁB. Yab in ejtawal ka k'wajiy tsinat an olchixtaláb jutaj ti tejwa'mel abal lej odhnamej in awiltal an atiklabchik, jant'ini' ti inkidh in uchbíl awiltal an atiklabchik xi ti labtomib ani ti patal tsabál jutaj ti an xe'ets labtomib k'wajat ajidh.

Ni jun I atiklab in ejtawal ka k'wajiy tsi'bat k'al an belkom o dhaykol olchixtaláb, kom in kwa'al in uchbíl abal ka pidhan an olchixtaláb jant'ini tin tomnal, ani yab ka

k'anchin an olchitaláb k'al jawa'kits I kwenel kin ejtow kin batsu'uw axi tin bolidh o we' pilmedhach.

AKÁK AYKILÁB. An pulik bichow ne'ets kin putunchij an atiklabchik abal kin batsu'uw an olchixtaláb axi k'wajat tin k'ubak jawa'kits tam entidad, eyaltaláb, órgano ani organismo xi k'wajat k'al an eyal Ejecutivo, Legislativo; y Judicial; organos autónomos; partidos políticos; fideicomisos ani fondos publicos aniyej jawa'kits tam atiklab, atiklabchik xi in junkumal in tsalap, ani an k'anixtalab xi ki in batsu'uw ani kin eyendha' an tolmixtaláb k'al an bichow ani xi in t'ajal ti eyal ti pulik bichow o pejachik Tampots'ots';

BÚKCHÍL AYKILÁB. An tekedh káw abal an Jolataláb k'al an olchixtaláb wa an bijidhk'ij olchixtaláb, ka exláj abal ja'its axi k'wajat punudh ti Ok'ox Uchbidh Káw in k'ál an Lab Tomíbchik,; ani axi tiwa'chik owél k'wajat jayétsej in k'ál an Lab Tomíb ani ti Uchbidh káw.

Abal ka eyendháj ani ka exbanchat axé' xi uchbidh káw kwa'al ka kó'onchat in alwa' tujtal abal ti yanél, jant'ini' uludh ti Ok'ox Uchbidh Káw in k'ál an Lab Tomíbchik, ani axi tiwa'chik owél k'wajat jayétsej in k'ál an Lab Tomíb; antsaná' jant'ini' ka exban ts'ejkáj k'al i uchbidh úw an wik'nél axi tso'óbnadh ani xi tiwa'chik wa'ats tejé' ani axi tálchik owél bijidhchik k'al an wit'om ok'lek , lej k'ánidh ets'eyej abal an atiklabchik.

Abal ka alwa' exbanchat, lej yejentál ka ats'an jant'om tsalapchik in chi'dhál an ok'oxchik axi tejé' ani axi owél k'wajílomchik abal ka wa'tsin i t'okat uchbidh káw.

Axi k'wajatits bijidh abal kin ne'edha' an t'okat uchbidh káw ani an Jolataláb abal an olchixtaláb punudh ti jun yanél ti Uchbidh T'ojom Káw ti Ebál Tsabáilil (Legislación estatal), kwa'al ka k'wajiy alwa'k'ij exbadh k'al an Uchbidh Káw abal ti yanél.

TSABCHÍL PÚLIK PEJACH
IN TS'IKINTAL ABAL TI YANÉLITS
K'a'ál tsakam pejach

Tin ts'i'kintal in bolidh béilil an CEGAIP

WAXIKCHIL AYKILÁB. An CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél), kwa'al kin t'aja' jant'ini' in ulal antsé':

I. Chubaxtaláb: An tsalap axi bijidh kin ne'dha' k'al i alwa'taláb ani k'al i uchbidh chubaxtaláb abal an kwetém t'ajnéj ju'táj abal ka exláj max an t'ojláb axi in binal an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) k'wajat abal

antsaná' in tekédh ani max ja'its in lejtal abal ka jilk'on lej exbadh ani beladh;

II. Alwa'taláb: Ja'its in ucbidh t'ojlábil an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) abal kin exbadh bijiy in tekédh k'al an Jolataláb abal an Ólchixtaláb.

III. Alwa' t'ojláb: Alwa'taláb axi kwa'al kin kó'oy an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) max tá' exom ti wat'báb axi k'e' at an káw ani max yab u ts'ejkáb lej alwa' abal jita' in yejénchal.

IV. Expidhk'ij: Alwa'taláb axi kwa'al kin kó'oy an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) abal ka t'ójon tin kwetémtal ani yab jita' k'e'at kin aychij.

V. K'al i uchbidhtaláb: In aytal an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) abal axi exbadhk'ij kin ela' ani kin k'wanchiy in alwá' an ts'ejkomtaláb abal an bolidh káw.

VI. Púlik tejwa'médhontaláb: Patal an exobchixtaláb axi in kwa'al an abatnadh t'ojnalchik ja'its abal ti yanél, ka k'wajiy kidhat, dhubatk'ij ani jolat axi uchbijidhits abal antsaná' ka olnáj ba' an t'okat k'wajílomchik.

VII. Aykidh bél: In uchbíl an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) kin t'aja' an pakwnél k'al an tumín expidhk'ij jawa' yejentál tam met'adhits alwa' janey ne'ets ka ts'ejkáj ani ka jilk'on putudh alwa' an t'ojláb.

VIII. Wit'omtaláb: An bijidh abatnadh t'ojnalchik axi ti CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) kwa'al kin kó'oy i wit'omtaláb abal kin ejtow kin beldha' k'al i alwa'taláb an t'ojláb axi bijchidhits.,

IX. T'okat Uchbidh Káw: In t'ojlábil an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) kin tejwa'médha' jawa' in t'ojlábil ani axi k'wajat walkadh abal jajá' kin ne'dha', antsaná' jayej jant'ini' k'al an jolataláb abal an olchixtaláb axi ne'ets u wat'el;

An bijidh abatnadh t'ojnalchik ani an t'ojnalchik axi ti CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) k'wajat uchbidh abal kwa'al kin kó'oy expidhk'ij k'al an olchixtaláb kom in exlálits ani ka k'wajiy junkudh k'al an konowixtaláb tumín punudh ti Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél. (CEGAIP) ets'eyej dhubat met'adh k'al axi k'wajatits bijidh in kaldhál an CEGAIP;

Tsabchíl tsakam pejach

In uchbíl k'al in aytal an T'okat ani Jolataláb k'al an

Olchixtaláb abal ti in Yanél an k'wajilom

BELEW AYKILÁB. Ja'its an t'ojláb abal ka konoyat ani ka exbanchat axé' xi uchbidh káw ani patal in aykíl jawa' k'wajat bijidh kin t'ojoy an bijidh uchbidh t'ojnalchik ani CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) kwa'al kin met'a' an t'ojláb jawa' axi u t'ajnal.

LAJU AYKILÁB. Ja'its in uchbíl an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) kin beletna' an t'ojláb k'al an jolataláb abal an olchixtaláb ti yanél, abal ka ne'dháj jununúl an uchbidhtaláb abal an atiklábchik.

Yab k'wajat bijidh abal ka odhnáj jita' wa max ka tixk'áj yab kin ats'a' an T'okat ani Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal ti Yanél axi bijidh kin tejwa'médha' an bijidh uchbidh t'ojnal,

LAJU JÚN AYKILÁB. Patal an exobchixtaláb axi in kwa'al an abatnadh t'ojnalchik ja'its abal ti yanél, ka k'wajiy kidhat, dhubatk'ij ani jolat axi uchbijidhits abal antsaná' ka ólnáj ba' an t'okat k'wajilomchik.

LAJU TSÁB AYKILÁB. Tin yanél an olchixtaláb axi k'wajat bijidh kin tejwa'médha' an uchbidh bijidh t'ojnalchik ja'its abal ki exla' ti yanél an atiklábchik ani k'wajat jolat abal jita'k'ij kin le'na', jaxtámits kwa'al ka k'wajiy japidh ba' ju'tak'ij an jolat olchixtaláb axi k'wajat bijidh k'al axé' an uchbidh káw ani k'al an *Púlik Uchbidh Káw*, antsaná' jant'ini' axi júnakechik an uchbixtaláb.

LAJU ÓX AYKILÁB. Ba' an wat'et'él ejataláb, olchixtaláb ani an binomtaláb k'al an olchixtaláb, kwa'al ka k'wajiy lej uchbidh abal lej alwa'its k'wajat ts'ejkadh ani ne'ets kin lej met'a' jawa' já' in yejénchal in tekédh an jolataláb abal an olchixtaláb abal tin yanél an k'wajilom

Abal ka exbanchat alwa' axé' xi olchixtaláb, an abatnadh t'ojnalchik ne'ets kin aliy jita' kin wila' ani kin dhucha' ti Tének, abal dhubatk'ij kin ejtychik patal an atiklabchik ani antsana' ki in kwetem wila' aniyej kin wat'ba' ti patalchik an kawintaláb xi wa'ats.

An CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) kin ódha' an (Bélidh dhuchadh káw belkaxtaláb lineamientos) ani ka otsits ti junchik jant'ini' in bajuwal kin tsu'uw jita' in yejénchal.

LAJU TSÉ' AYKILÁB. An CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) tin uchbíl in

t'ojlábil max wa'ats an káw axi yab alwa' k'wajat , kwa'al kin jalchiy abal lej alwa'its ka tsu'tat in tekédh an jolataláb abal an olchixtaláb.

LAJU BÓ' AYKILÁB. Tin yanél an atiklábchik in kwa'al in tekédh k'al an jolataláb abal an olchixtaláb, yab alwa' ka wa'tsin i odhnaxtaláb.

LAJU AKAK AYKILÁB. Abal ka otsits jún kin tsu'uw axé' xi olchixtaláb, yab k'wajat bijidh abal ka konchat in kwetém úwil abal ka wat'ey jayétsek'ij max pel jun i atikláb axi yab lej kidhat tin puwél iniktal .

LAJU BÚK AYKILÁB. Abal ka otsits jún kin tsu'uw axé' xi olchixtaláb, yab ne'ets ka konchat i tumín expidh ne'ets max in lé' in k'ot'bíl ani abal ka pidhan.

Yab jayej ne'ets kin jalbiy an atiklábchik axi yab lej kidhat tin puwél in iniktal .

LAJU WAXIK AYKILÁB. An uchbidh bijidh t'ojnalchik kwa'al kin ts'ejka' tin yanél an t'ojláb axi k'wajat tin uchbíl.

LAJU BELEW AYKILÁB. U tejwa'medháb abal an olchixtaláb kwa'al ka k'wajiy alwa' max an uchbidh bijidh t'ojnalchik in ts'ejkál jant'ini' bijchidh k'al an jurídicos.

Max yab ts'ejkadh kidhat an t'ojláb jawa' uchbidh kin ts'ejka', tam kwa'al ka tsu'tat jale' yab antsaná' k'wajat.

JUN INIK AYKILÁB. Max yab inkidh alwa' an t'ojláb wa max xant'oj , an uchbidh bijidh t'ojnal kwa'al tam kin tekedh uluw abal max tá' k'wajat bijidh ti uchbidh káw ani max ibáj tam kin tejwa'médha' abal yab antsaná' yejentál abal axé' xi t'ojláb.

JUN INIK JÚN AYKILÁB. Abal patal ka beláts alwa' an t'ojláb abal in tekédh an jolataláb abal an olchixtaláb, kwa'al ka k'wajiy ts'ejkadh jant'ini' an atiklábchik kin exbay alwa'.

JUN INIK TSÁB AYKILÁB. Abal tam ka binájits an tejwa'médhomtaláb abal an olchixtaláb, ne'ets ka k'wajbáj lej alwa' an eyendhanél abal tin yanél an atiklábchik kin ejtow ka otsits kin exla'.

OXCHÍL PÚLIK PEJACH

K'AL AN UCHBIDH BIJIDH T'OJNALCHIK

JUN INIK ÓX AYKILÁB. ja'its an uchbidh bijidh t'ojnalchik axi kwa'al kin t'okatbédha' ani kin bína' an jolataláb abal ka ólnáj ani ka k'ányiat in kwetémtal dhuchadh úwil axi k'ál tu t'ojnal: axé' abal jita'k'ij éyal, ti tsabáilil Tam Pots'ots', an ok'lómejchik ani an bijidh k'ánix éyalchik Ejecutivo, Legislativo y Judicial, ani an tsakam bichowchik, órganos autónomos, fideicomisos y fondos públicos , antsaná' jayej abal jita'k'ij wa'ats k'e'atchik an

mudhél t'ojnalchik axi in t'ajál an t'ojláb k'al an pakwnél tumín wa max in ok'ox ne'dhál ti éyal ti Tam Pots'ots' wa max tejé' ti pejach tsabálil.

JUN INIK TSÉ' AYKILÁB. Abal ka ka k'wajiy uchbijidh axé' an UCHBIDH KÁW, an uchbidh bijidh t'ojnalchik kwa'al kin t'aja' alwa' an t'ojláb jant'ini' tu ko'oncháb bijidh.

I. Ka inkiyat an jun mudhél abatnadh t'ojnalchik abal an T'okat olchixtaláb, an tsakam t'okbíl eyendhanél ani ka met'an in bolidh uchbíl an t'ojláb;

II. Ka jilan bá' an tsakam t'okbíl eyendhanél abal an t'okat olchixtaláb an ok'ox k'al an uchbidh abatnadh t'ojnalchik ani ja'its axi lej wit'om k'al axé' xi t'ojláb;

III. Ka pidhan i wilk'idh exobintaláb an jun mudhél abatnadh t'ojnalchik ani an tsakam t'okbíl eyendhanél abal an t'okat t'ojláb;

IV. Ka inkiyat ani ka ko'yat ets'eyej alwa' an an pat'ál dhayaxtaláb ani an konoxtaláb, jant'ini' in ulal an uchbidh káw;

V. Ka tejwa'medháj an ít wat'el , an dhuchadh úwchik ani an wat'bomáts abal an olchixtaláb ti japidh t'iplabchik ani ka k'wajiy jolat abal ti yanél;

VI. Ka beletnáj ani ka ko'yat jajá'k'ij dhayach an olchixtaláb;

VII. Ka ólchat an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél) jawa' axi ne'etsej ka dhuchunchat an uchbidh káw;

VIII. Ka met'an an káw axi k'wajat dhuchadhits al axé' an uchbidh káw, axi in yejénchal, max jant'oj in kwa'al, aykidh káw, ka ólchat jawa'yej in k'ibál abal patalits al axé' xi t'okat ani jolat abal an olchixtaláb axi in ts'ejkál an CEGAIP;

IX. Ka t'ajan abal ka eyendháj an pat'ál olchixtaláb abal ka tsu'tat an tekedh jolataláb abal an olchixtaláb.

X. Ka met'an ani ka pidhan in uchbíl k'al an ts'ejkom káw k'al an CEGAIP:

XI. Ka tejwa'médháj ani ka ko'yat ets'eyej alwa' an olchixtaláb axi kwa'al kin ts'ejka' an uchbidh t'ojnalchik k'al an t'okat t'ojláb;

XII. Ka tejwa'médháj lej alwa' an olchixtaláb abal ti yanél:

XIII. Ka bináj an olchixtaláb jant'ini' tin konoyal an Púlik Uchbidh Káw ani axé' xi Uchbidh Káw;

XIV. Ani axi ka kaleyej ti uchbidh káw abal ka ts'ejkáj.

JUN INIK BÓ' AYKILÁB. An uchbidh bijidh t'ojnalchik ja'its axi kwa'al kin ayokna' abal ka ne'dháj alwa' an t'ojláb axi k'wajat dhuchadh ti Ok'ox Uchbidh Káw in K'ál an Lab Tomíbchik, Ok'ox Uchbidh Káw ti Tsabálil Tam Pots'ots' ani al axé' xi Uchbidh Káw.

JUN INIK AKAK AYKILÁB. An jilchix eyendhanél ani an tumín tolmixtaláb abal ti yanél axi k'wajat ti bichow Tam Pots'ots' kwa'al kin pidha' in uchbíl abal ka k'ak'náj axi in ulal an ebál aykiláb k'al patal tolmix wat'bom káw ani k'al an uchbidh bijidh t'ojnal abal axé' an t'okat t'ojláb. Max wa'ats an jilchix eyendhanél ani an tumín tolmixtaláb axi yab in kwa'al an tsalpadh káw , tam yab ne'ets ka bijiyat ti tsabálil antsaná' jant'ini' an yanél t'ojláb kwa'al kin t'ajchij in uchbíl a axé' an UCHBIDH KÁW k'al an exbadh dhuchmats abal kin ne'dha' an t'ojláb.

An atiklábchik axi in bats'uwal ani in eyendhál an tolmixtaláb axi an bichow in k'ál wa max in t'ajál ti éyal , kwa'al kin t'ajchij in uchbíl an t'okat t'ojláb jawa' axi in ulal an CEGAIP, jant'ini' k'wajat al an TSABCHÍL PÚLIK PEJACH TIN TSE'CHÍL ok'lómej TITULO al axé' an Uchbidh Káw.

TSABCHÍL OK'LÓMEJ

AN BIJDH T'OJNALCHIK AL AXÉ' AN T'OKAT UCHBIDH KÁW ABAL AN JOLATALÁB K'AL AN OLCHIXTALÁB.

K'a'ál púlik pejach

K'al an uchbidh bijidh t'ojnal ti Tam Pots'ots' abal an Alwa' exbadh Jolataláb al an olchixtaláb abal ti Yanél.

K'a'ál Tsakam Pejach

Inkintaláb abal an CEGAIP

JUN INIK BÚK AYKILÁB. an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) k'wajat kwetém exbadh max ti wechik ani max junkudh, ja'its axi k'wajat bijidh kin ne'dha' alwa' exbadh in Tekédh an Jolataláb abal an olchixtaláb ani kin k'ániy an kwetemtal dhuchadh úw axi in kwa'al an uchbidh bijidh t'ojnalchik jant'ini' in ulal ani axi k'wajat dhuchadh ti Ok'ox Uchbidh Káw in K'ál an Lab Tomíbchik; ti oxchíl tsakam pejach ba' an LAJU BÚK AYKILÁB AL al an OK'OX UCHBIDH KÁW TI TSABÁLIL Tam Pots'ots', antsaná' jant'ini' k'wajat bijidh ba' an PULIK UCHBIDH KÁW ANI AL AXÉ' XI UCHBIDH KÁW.

Al axé' xi Uchbidh Káw bijidh jant'ini' ti k'wajat ts'ejkadh ani t'ojnal an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.), anijayej jant'ini' k'wajat inkidh , jáy i k'ij ne'ets ka k'wajiy, yejénchixtaláb , jat'ini' ti elan an t'ojnalchik , janéy xi konchat, max yab wa'tsin an k'e'at káw, max wa'tsin axi in jilkál an t'ojláb, konoy an k'ij jolataláb ani max tá' jita' in kalchinchiy an t'ojláb axi yab k'wajat abal ka ja'náj an dhuchadh káw axi k'wajat ti TSABCHÍL AYKILÁB , TSABCHÍL OK'LÓMEJ al an PÚLIK UCHBIDH KÁW.

Abal ka wek'dháj an uchbidh abatnadh t'ojnal , ne'ets ka ts'ejkáj k'oybibíl abal ka jilk'on alwa' exbadh in tsalápil an kwetém t'ojláb jant'ini' in abatnál an tsáb inik laju waxik aykiláb ti Púlik Uchbidh Káw.

JUN INIK WAXIK AYKILÁB. an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél.) ne'ets ka k'wajiy inkidh k'al óx i i uchbidh abatnadh t'ojnal ani óx axi talbél bijidh.

An púlik mulkunél ti Tam Pots'ts', abal tam ka wa'tsin an takuxtaláb kwa'al ka wat'ey an oxchíl pejach axi k'wajatchik , ne'ets kin takuy an uchbidh abatnadh t'ojnal Ja'its an OK'LÓMEJ ti tsabchik an tamub ti al an uchbidh abatnadh t'ojnalchik , axi bijidh talbél : ju'táj ne'ets ka ejtowat ka bijiyat juníl.

Abal ti junchik an bijidh uchbidh t'ojnalchik in kwa'al in tsabchíl tolmiwál ani jayétsej k'wajat exbadh bijidh ani ja'its in kalchinchal an t'ojláb tam an ok'oxchik yab kin ejtow ka k'alej al an mulkuntaláb wa max yabáts ka utey yán i k'ij tam jajá'chik u otsel abal kin kalchinchij. Tam yabáts jayk'i' ka utey an ok'ox t'ojnalchik tam u bijiyábits ba' i mulkuntaláb k'e'atchik abal kin ne'dha' an t'ojláb, axé' jant'ini' in ulal an Ok'ox Uchbidh Káw ti Tsabánil Tam Pots'ots' ani axé' an Uchbidh Káw.

An Uchbidh bijidh T'ojnalchik ani axi in tolmiwál kwa'alchik kin uluw abal ne'ets kin t'aja' in uchbíl tin aykintal an Uchbidh Káw ti puwél mulkuntaláb axi ti Tam Pots'ots'.

JUN INIK BELEW AYKILAB. tam ka bijiyatchik an Uchidh Bijidh T'ojnalchik ani in tolmiwálchik kwa'al ka k'wajiy alwa' ts'ejkadh k'al in aytal an Púlik mulkunél axi ti Tam Pots'ots', tin aykíl an Uchbidh Abatnadh T'ojnalchik k'al an T'okataláb ani Jolataláb abal an Olchixtaláb abal ti Yanél, ju'táj kwa'al ka tejwa'médháj ti tsab inik laju an k'ij, abal ka ts'ejkáj axé' xi káw ani abal ka k'wajiy uchbijidhitsu k'al an (PÚLIK MULKUNTALÁB- PLENO DE LA LEGISLATURA) jún i kanixtaláb abal jita'k'ij ani kin bats'k'unchiy an kónol t'ojláb ani jawa' axi an atikláb kin ejtow kin punk'unchiy abal kin ko'oy kidhat an jawa' axi u le'náb:

I. Yejenchixtaláb abal an takuxtaláb;

II. T'iplabchik, jayk'i', ju'táj ani jáy in ajumtal an k'ij hora ne'ets ka bats'uwat an konól t'ojlábchik ani an punk'udh káwchik.

III. An dhuchadh úwchik axi ne'ets junkudh k'al an konoxtaláb ani k'al an punk'udh káwchik;

IV. Jáy an k'ij ani an t'iplabchik k'wajat abal ka tsu'tat an yejenchixtaláb abal an takuxtaláb;

V. K'wajat bijidh abal kwa'al ka tejwa'médháj in bijílchik an atikláb axi in t'ajámal an konoxtaláb ani an punk'udh káwchik;

VI. K'wajat bijidh abal kwa'al ka tejwa'médháj in bijílchik an atikláb axi in ne'dhál kidhat an yejenchixtaláb jant'ini' k'wajat bijidh ti Uchbidh Káw;

VII. Ka t'ajchat an konowixtaláb k'al an atiklábchik axi ne'ets in ne'dha' an takuxtaláb axi ts'ejkáj ti yanél mulkuntaláb bá' an t'iplab úw;

a) Ti junchik an kónol ne'ets kin ejtow kin tejwa'médha' in tsalápil axi in kwa'al k'al an t'ojláb k'al i laju bó' minutos.

b) Tam ka talíts ka met'an axi ebál bijidh, ne'ets tam ka japiyat an jolataláb abal kin t'aja'chik an konówixtaláb an diputados axi k'wajat al an mulkuntaláb.

c) An kónol t'ojláb expidh óx i minutos u pidhnal abal kin tok'tsiy ti junchik an konowixtaláb axi ka t'ajchin.

d) An diputados in kwa'al i jolataláb abal kin tsáb konoy.

VIII. Tam ka exbanits ti ts'ejkáb jawa' axi bijidh tin pejáchil an tsakam aykiláb axi u wat'el ti Uchbidh Abatnadh T'ojnal abal an T'okataláb ani Jolataláb k'al an Olchixtaláb ti Yanél, ne'ets tam ka t'ajan an taka'intaláb k'al an t'ojojodh úw axi ts'ejkáj ti takuxtaláb ani ka abnáj an dictamen ju'táj kin uluw an mudhél mulkunél jita'chik ne'ets ka jilk'on bijidh abal tin tolmiwáalom ti Uchbidh Abatnadh T'ojnalchik axi alwa' exbadh abal an Jolataláb k'al an Olchixtaláb ti Yanél axi ti Tam Pots'ots'.

Abal ka inkiyat CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal ti Yanél.), an púlik mulkuntaláb axi ti Tam Pots'ots', kin t'aja' in uchbíl abal ka k'wajiy jununúl in alwá' jant'ini' i inikchik ani i uxumchik, antsaná' jayej ka k'aníyat an wit'omtaláb axi in kwa'al an t'ojláb k'al an jolataláb abal an olchixtaláb ti yanél.

An takuxtaláb abal k'al an Uchbidh abatnadh t'ojnalchik ti CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an olchixtaláb ti Yanél.), kwa'al ka t'ajan k'al i junchik bijidh takuxtaláb tin oxchíl pejach an mulkunélchik axi ti Tam Pots'ots' ani abal jant'ini' ti ne'ets ka bijiyat kwa'al ka jilk'on alwa' exbadh abal an t'okataláb, tin kwetémtal ani an tolmixtaláb abal ti yanél an k'wajíloomchik.

JUN INIK LAJU AYKILÁB. Abal max jita' in lé' ti uchbidh bijidh t'ojnal, ley yejentál:

I. I k'wajíloom Lab Tomíb max ani'ak i Tam Pots'ots'lom jant'ini' in ulal an Ok'ox Uchbidh Káw ti tsabáilil Tam Pots'ots';

II. Axi yab tá' in wat'bámal wa max in t'ajámal i odhnaxtaláb;

III. Kin ko'oy kidhat tsáb inik laju in tamúb abal tam kin bajuw an takuxtaláb.

IV. I atikláb axi in kwa'al i exóbintaláb k'al in uhcbidh úwil, k'al oxtamub i wit'omtaláb ani i exlantaláb k'al an t'ojláb al an jolataláb abal an olchixtaláb, k'anixtaláb k'al an dhuchadh úwchik, t'okataláb, alwa' bínom pakwnél tumín ani abal an k'anixtaláb k'al in tekédh an k'wajíloomchik;

V. Axi yab in t'ajamal ti éyal ti Tam Pots'ots', k'al jawa'k'ij i atáj eyaltaláb abal nixé' an tamub tam ka t'ajan an takuxtaláb;

VI. Tsáb tamub kwa'al kin ko'oy ti k'wajíl tin tsabálil Tam Pots'ots' tam ka t'ajan an takuxtaláb;

JUN INIK LAJU JÚN AYKILÁB. An uchbidh abatnadh t'ojnalchik expidh kwa'al ka t'ójon taná' tsé' i tamub, abal tam nixé' ne'ets ka ejtowat ka jalk'uyat tin t'ojlábil tin aytal an dhuchadh úw axi k'wajatits bijidh ti tse'chíl ok'lómej axi ti Ok'ox Uchbidh Káw in K'ál an Lab Tomíb, jayétsej an laju tsáb ok'lómej ti Ok'ox Uchbidh Káw ti tsabálil Tam Pots'ots' ani tso'óbnadh k'al an Uchbidh Káw axi in aytal an Uchbidh abatnadh t'ojnalchik tin ts'ikwém an tsabál Tam Pots'ots'.

In t'ojlábil an uchbidh abatnadh t'ojnal játs tin putát a k'ij ani axi k'e'atchik ibáj ja', jayétsej axi yabchik u jalbiyáb, ibájayej u lej owel.

JUN INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. An CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an olchixtaláb ti Yanél.) ne'ets kin kwetém beldha' an pakwnél tumín, tejwa'médhach ok'ox ti t'iplab abal jant'ini' ne'ets in eyendhál abal in jalbixtal in t'ojnálil jant'ini' k'wajat bijidh al an jun xeklek jun inik tsáb aykiláb 127 al an Ok'ox Uchbidh Káw in k'ál an Lab Tomíbchik, ok'ox abnadhits ti ejecutivo an tsalap tamub pakwnél abal ka ayyatits ne'ets ka eyendháj axi in tejwa'médhál an púlik mulkuntaláb.

An Púlik Mulkuntaláb axi ti Tam Pots'ots', kwa'al kin bína' alwa'k'ij ani kidhat an dhuchadh uchbidh pakwnél ti CAGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an olchixtaláb ti Yanél.) abal ka t'ajchin in uchbíl an Púlik Uchbidh Káw ani a axé' jawa'its kin bajuw ka t'ajchin in uchbíl.

JUN INIK LAJU ÓX AYKILÁB. An CEGAIP, Tin Uchbidh bijidh ABATWÁLEJ ne'ets kin bína' an dhuchadh úw an (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an olchixtaláb ti Yanél.) axé' ka t'ajan an k'a'ál tsabchíl íts' an tamub jún i exlantaláb k'al jawa'chik tam t'ojláb in ne'dha' axi juntamub wat'ey k'al an takudh t'ojnalchik axi tejé' ti tsabálil Tam Pots'ots' ani ne'ets kin wat'banchij an Abatnadh Uchbidh t'ojnal k'al an T'okataláb ani jolataláb abal an Olchixtaláb abal ti Yanél k'al an Poder Legislativo, ál an jun inik laju an k'ij tam tejwa'médhachits, abal ka wat'báj an exlantaláb k'al jawa' t'ojlábchik in ts'ejkámal axé' ti púlik mulkunél ani kin bats'uw an legisladores jant'ojits kin t'oktsiy an atikláb k'al an exlantaláb káw. Jawa' ka jilk'onits alwa' tok'tsidh ka wat'bájits tam ba' an pat'ál Olchixtaláb abal ti yanél an kwenél k'wajílomchik.

Biyat yabayej u tujuwáb ka wat'báj, an dhuchmáts t'ojnal axi an uchbidh bijidh t'ojnal k'al an t'okataláb ani Jolataláb abal an Olchixtaláb ti Yanél xi ti PODER LEGISLATIVO, kin t'ajchij an tok'tsixelal abal in uchbíl an Uchbidh abatwálej t'ojnal kin ne'dha' k'al i chubaxtaláb poj t'ajadh uchadhits abal yab alwa' ne'ets ka wat'ey max yab alwa' ka ts'ejkáj an t'ojláb.

Ba' an juntamub exlantáláb k'al an t'ojláb axi uludhits, kwa'al ka k'wajiy exbadh ani yab it'ix abal ka exbanchat k'al an atiklábchik.

JUN INIK LAJU TSÉ' I AYKILÁB. AN CEGAIP An abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an olchixtaláb ti Yanél.) ka t'ójonchik tolmix ba' an mulkuntaláb patal axé' jolat abal yanél expidhk'ij yab u otsel axi in ats'ál in kwa'al i tsalap axi yab u wat'el ani tam ne'ets ka ts'ejkan k'al k'e'at i uchbidhtaláb. Patal an t'ojlábilchik axi ts'ejkadhits alwa' ja'its abal ti yanél ki exla'. An PÚLIK MULKUNTALÁB PLENO in kwa'al in jolát abal;

I. Ka exbayat ani ka t'ojonchat axi dhuchadh al axé' an Uchbidh Káw jant'ini' k'wajat uludh tin akachíl aykiláb al an Ok'ox Uchbidh Káw in k'al an Lab Tomíbchik.

II. Ka bats'uwat, ka alchat an tolmixtaláb ani ka ts'ejkáj an alwa'taláb abal jita' an atiklábchik in konchamalits an olchixtaláb an abatnadh t'ojnalchik;

III. Ka t'ajchin in uchbíl ani ka tejwa'médháj an dhuchadh uchbidh káw ani an alwa' káw axi kin tejwa'médha' an SISTEMA NACIONAL, yejentál abal an binóm káw ani an jun mudhél t'ojnalchik abal an t'okat t'ojláb, kin ts'ejka' k'e'o'ól an olchixtaláb axi k'ánidh ani xi kwetém ko'oyáb;

IV. Ka exláj ani ka alchat in alwá' an pojxax káw axi ka olnáj, k'al an alwa' t'ojláb al an k'anixtaláb k'al an kwetementaláb dhuchadh úw.

V. Ka bijiyat an atikláb axi ka jilk'on bijidh ti ok'lek al an T'ojnal Dhuchadh úw ti Tam Pots'ots' ani k'al an Dhayaxtaláb T'ojláb jant'ini' in ulal axé' an uchbidh káw;

VI. Ka bats'uwat an INKIDH DHUCHADH TSALPADH T'OJLÁB axi ka ne'dháj al jun tamub k'al an Tójonal an t'okikíl Dhuchadh úw ti Tam Pots'ots' ani k'al an Dhayaxtaláb T'ojláb; abal ka ko'yatits ajidh abal ne'ets ka eyendháj ti CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an olchixtaláb ti Yanél. Jayétej abal axi ne'ets ka tejwa'médháj k'al an SISTEMA ESTATAL DE DOCUMENTACION Y ARCHIVOS TI beléw a íts' an tamub abal ka jilk'on jayej dhuchadh ti olchixtaláb k'al an t'ojláb axi ts'ejkadh jun tamub xi ti CEGAIP.

VII. Ka k'wajbáj an uchbidh belkaxtaláb dhuchadh káw ani an t'ilab abal an ts'at'adh dhuchadh káw administraci6n, k'anixtaláb ani an pilaxtaláb k'al an kwetementaláb dhuchadh úwil, abal ka beletnáj an uchbidh bijidh t'ojnalchik.

VIII. ka tolmiyat abal ka ts'ejkáj an kwetém tsalap jant'ini' uluwáb k'al an abatnadh uchbidh t'ojnal .

IX. ka ex6bchat ani ka tolmiyat an atiklábchik abal kin ne'dha' alwa' an t'ojláb al axé' an uchbidh káw.

X. Ka ts'ejkáj ani ka tejwa'médháj an exobintaláb, alixtaláb ani olchixtaláb abal ti yanél abal ka yaney an exlantáláb axi an uchbidh káw;

XI. ka mulkun abal junkudh k'al an atáj eyaltaláb ani k'al axi an t'ojnal axi Tam Pots'ots' k'al an t'okat t'ojláb , kin tejwa'médha' abal chubax t'ojnal.

XII. ka wa'tsin an tolmixtaláb k'al an uchbidh abatnadh t'ojnalchik abal ka pidhan in uchbíl axé' an uchbidh káw, al jún i mulkudh k'ijidh káw ani ti junkudh tsalap;

XIII. Kin tejwa'medha' an poderes públicos an pakwnél tumín axi in t'ajál;

XIV. ka tejwa'medháj an exbantaláb wa beldhomáts k'al an tsalap abal an olchixtaláb ani axi exbadhits ts'ejakadh , antsaná' jayej an jolataláb abal ka otsits al an mulkuntaláb k'al an poderes públicos axi ti tsabálil ani ti pejach tsabálil ani ka wé' jalbiyat an t'ojláb axi in binál an k'wajílomchik ani an kwencial;

XV. Kin bats'uw ani kin wat'ba' an dhuchadh olchixtaláb ta íts' ta íts';

XVI. ka ts'ejkáj ani ka wat'báj an kwetém uchbijidh káw ani k'al i kulbétaláb ka ja'náj;

XVII. Ka bijiyat ani ka jalk'uyat an Uchbidh Abatnadh T'ojnal ani an t'ojnalchik axi ti CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal ti Yanél.

XVIII. Biyat yabáyej u olnáb , ka exláj ok'ox an jun tamub dhuchadh olchixtaláb jawa' axi in ulal an tsáb inik laju óx ál axé' an uchbidh káw;

XIX. Jant'ini' xu uluwáb ti uchbidh káw, ka exbadh ts'ejkáj jáy i jun tamub pakwnél tumín ka yejenchat abal ka odháj ti PRESUPUESTO DE EGRESOS DEL ESTADO Y SU REMISION AL CONGRESO DEL ESTADO Y ADMINISTRAR LOS RECURSOS HUMANOS Y BIENES DEL CEGAIP;

XX. Ka wat'báj an olchixtaláb k'al an tumín axi u otsel ani axi in pakwatits an CEGAIP (Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in Binál an Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal ti Yanél. Jant'ini' in ulal an an Púlik Uchbidh Káw k'al an éyal ajumtaláb; an uchbidh káw abal an dhuchadh uchadh pakwnél ani k'al axi in aykíl an hacendaria ti Tam Pots'ots' ani pejach tsabálilchik ani axi k'e'atchik uchbidh kwa'al jayej ka tejwa'medháj;

XXI. Ka t'ajan an tsaplab max antsaná' ka wat'ey abal ka tawnáj k'al yán i uchbidhtaláb an bijidh uchbidh t'ojnalchik jant'ini' in ulal axé' an Uchbidh Káw.

XXII. Ka konchat an Consejo Estatal Electoral y an Participación Ciudadana, ka tixk'anchat wé' an tumín an max jita' in konoyámal an k'ij abal ti koyol an partidos políticos, jayits an tumín kin bajuw k'al jawa' yab alwa' in t'ajámal;

XXIII. Ne'ets ka yejénchat an Auditoria Superior del Estado, abal kin t'ajchij an tixk'antaláb tumín an uchbidh abatnadh t'ojnal axi yab in putuw in uchbíl;

XXIV. Ti tamub ti tamub , ka t'ajan yan kalel i mulkuntaláb abal ka buk'uxnáj ani ka alwa' met'an jant'ini' kwa'al ka eyendháj ani ju'táj in alwá' axé' an uchbidh káw;

XXV. Ka lej met'an ani yejentál ka t'ajchin in uchbíl an tse'inik tsé' maj tin aytal ti tsé' nik laju akak AYKILÁB jawa' axi k'wajat dhuchadh ti uhchidh káw, abal k'al an olchixtaláb;

XXVI. Ka t'ajchat an kanixtaláb abal kin bats'uw i wit'om exóbintaláb an abatnadh t'ojnalchik axi k'wajat kin bats'uw an konoxtaláb k'al an tolmixtaláb axi k'al an beletnadh Kwetén dhuchadh úw, k'al an dhayaxtaláb dhuchadh úw , jayétsej abal ka ts'ejkáyey pílakej i olchixtaláb ani k'al an ubat'intaláb ani ka wa'tsin yán i uchbiláb k'al an tolmixtaláb abal antsaná' ka kalej lej alwa' an t'ojláb axi k'wajat al axé' xi uchbidh káw;

XXVII. Ka k'wajiy jita' kin exóbchiy an kónol tolmixtaláb abal jant'ini' kin ts'ejká' an dhuchadh úw ani abal kin konchij an uchbidh abatnadh t'ojnal axi ti CEGAIP;

XXVIII. (Ka t'ajan an tsapláb) abal ka ne'dháj alwa' an uchbidh káw;

XXIX. Ka t'ajan an exlantaláb abal an tsalap axi k'wajat k'al an tekedh ani jolataláb abal an olchixtaláb ti yanél , an tekedh beletnadh an kwetém dhuchadh úw k'al an t'okataláb abal jutak'ij ani lej exbadh ti exobintaláb axi ti yanél in kwa'al an Tam Pots'ots';

XXX. ka pidhan an konoxtaláb an atáj eyaltaláb abal ka tsu'tat jáy i yejenchixtaláb in kwa'al ani ka wat'báj max antsaná' in bajuwal;

XXXI. Ka wa'tsin i kanataláb k'al an t'okat olchixtaláb abal tin aytal an tumín, an ts'ikwém k'wajílomchik ani t'ajbilábchik;

XXXII. Ka wa'tsin i dhéy t'ojláb k'al an uchbidh t'ojnalchik axi in binál k'al i kulbetaláb an olchixtaláb, jayétsek'ij k'al k'e'atchik max in kwa'al i t'ojláb wa max jant'oj i alwa'taláb exbadh abal ti yanél;

XXXIII. Ka milk'oyat an dhuchadh úw abal ka wa'tsin i tolmixtaláb k'al k'e'atchik axi in t'ajál in pidhób abal k'al axi in uchbidh t'ajál in t'ojlábil ani kin tejwa'médha' abal ne'ets in alwa'médhál an t'ojláb;

XXXIV. Ka tejwa'médháj abal jant'ini' an uxum ani an inik , jununúl i kwa'al i tekédh;

XXXV. Ka ne'dháj junkudh an t'ojláb k'al an éyalchik abal an jolataláb k'al an olchixtaláb , jayétsej max jita' in tsu'tal yab alwa', ka k'wajiy patal dhuchadh tin káwintal an atíkláb abal kin exbay ani i t'iplab úwchik exbadh abal taná' ka dhuchan an tsalap ani an uchbidh káw k'wajat abal jununúl i kwa'al i uchbíl, yab in t'ajál max kanat wa max jita' ya'ul;

XXXVI. Ka wa'tsin an jolataláb abal an atíkláb axi in lej yejénchal an tolmixtaláb abal kin kwetém ja'na' in in tekédh jolatalábil abal antsaná' jununúl ka wa'tsin an uchbidhtaláb abal an jolataláb abal an olchixtaláb.

XXXVII. Ka tejwa'médháj ba' jún i mulkuntaláb max wa'ats jún jant'oj ti dhuchadh káw axi yab in uchbíl ka t'ajan jant'ini' in ulal an uchbidh káw axi in binál an Legislatura Local, kom in odhnál in tekédh an jolataláb abal an olchixtaláb abal ti yanél ani an beletnadh kwetém dhuchadh úw;

XXXVIII. Ka abnáj ti atáj eyaltaláb abal ka exláj ani ka lej bijiyat jant'om eyendhanél yejentál abal an met'axtaláb kom antsaná' uludh ti púlik uchbidh káw;

XXXIX. Ka ólchat an atáj eyaltaláb max ka wa'tsin an jolbinél t'ojnal abal max yab in t'ajál in uchbíl k'al in t'ojlábil jant'ini' in ulal an púlik uchbidh káw ani al axé', jayétsej k'al patal axi bijidh ka beldhá;

XL. Ka wa'tsin an exobchixtaláb abal an tolmix k'al an tsalpadh owéломchik , ti alimtaláb ani alwa'médhach t'ojláb ti jolat abal an olchixtaláb ti yanél;

XLI. Ka wa'tsin an tejwa'médhomtaláb in japidh tsalápil an éyal, an t'okat, exlantaláb k'al an pakwnél tumín, an dhey tolmix, an jolataláb ani an ítmédhom tsalap;

XLII. Ka bináj i olchixtaláb abal an bijidh uchbidh t'ojnal , kin inkiy, eyendha' ani kin taka' an t'ajnék k'al an jolat eyaltaláb axi kin walka' an bolidh t'ojláb ;

XLIII. Jant'ini' in ulal al axé' xi uchbidh káw, ka ats'anchat in tsalápil axi an Consejo Consultivo kin bína' abal alwaits;

XLIV. Ka pidhan i jolataláb ti koyol an abatnadh t'ojnalchik max yab in konoyal wat'k'adh óx a íts';

XLV. Ka alchat in alwá' max wa'ats axi yab alwa' ne'ets axi k'wajat punudh ti altáj uchbidh káw;

XLVI. Axi k'e'atchik in bajuwal kin tsu'uw ejtíl an púlik uchbidh káw , a axé' ani jawa'yej wa'ats ka ts'ejká;

Tsabchíl tsakam pejach
Axi an Uchbidh Abatnadh T'ojnal ani Abatwálej axi ti CEGAIP

JUN INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. In bajuwal kin tsu'uw an Abatnadh T'ojnalchik:

I. Kin tejwa'médha' in káwintal an mulkuntaláb ani kin punchij an tolmixtaláb k'al jawa' an káw ka uluwat taná';

II. Ka k'wajiy ani kin bína' an kawláts tin yanél an mulkuntaláb jawa' kin bajuw, max axi tejé' ti Lab Tóm wa max axi eléb tsabál tam ka kawnáj i CEGAIP ani kin bína' an olchixtaláb ti mulkuntaláb abal ka tejwa'méj utenek, jant'ini' in ulal an estatuto orgánico.

III. Ka ólchat an Pleno mulkotaláb an uchbijidhtaláb ani tam ka wenk'owat jún i t'ojnal ju'tájits ka jilan;

IV. Ka pidhan an Pleno an ólchixtaláb jawa'its kin konoy axi expidh abal jajá';

V. Bolidh wa max an uchbidh dhuchum axi ti mulkuntaláb, kin konoy jún i ólchixtaláb abal in lé' kin exla' jant'ini' tu ne'dháb k'al an konoy tolmixtaláb. Tin yanél an Bijidh Uchbidh T'ojnal in kwa'al i jolataláb abal kin aliy ti dhayadh úwchik;

VI. Ka pidhan an Abatwálej Uchbijidh T'ojnal an konoxtaláb k'al an eyendhanél axi ne'ets kin yejenchij tin t'ojlábil abal ka k'wajiyits bijidh ba' an ok'ox dhuchlab pakwnél tumín ti GECAIP.

VII. Ka tolmíxin k'al an Abatwálej Uchbijidh T'ojnal abal ka inkiyat an t'ojláb axi ti tamub ani an olchixtaláb axi in k'al an Atáj eyáltaláb;

VIII. Ka wat'báj ti mulkuntaláb jawa'akits i dhuchadh káw axi in bajuwal kin tsu'uw an CEGAIP;

IX. Dhubatk'ij ka konoyat i pakwlanchixtaláb max tá' in exlá' jún jant'oj i k'ibat káw axi yab in bajuwal abal jajá' kin ts'ejka' tin kwetémtal; jawa' axi wat'ey ebal an uchbidh abatnadh t'ojnal yab walkadh kin met'a' axi bijiyáb ti directo wa max indirecto ani directo wa indirecto ja'its tam an Uchbidh abatnadh T'ojnal:

a) Axi in kwa'al jununúl i exlantaláb tin yanél in ejatal ma ti tse'chíl in aytal an k'wajílom ja'its axi colateral por consaguinidad ani axi tsabchíl exlantaláb ti yanél exladh ti colateral por afinidad, k'al junchik i dhuchadh tsalpadh káw wa in abtawálej,

b) Axi in kwa'al i jolataláb kin met'a' in yanél wa max in tsalpayal kin punuw i t'ojláb, patal jawa' axi in tsu'utal ne'ets ka tolmiyat talbél k'al jáyits ka kalej abal jajá'; in tomkíl wa in yanélchik jant'ini' k'wajat inkidh ti wechik, ti wechik i yanél jawa' in ulal an ebal káw a) al axé' in pejácil an tsakam aykiláb.

c) Axi an tomkilábchik wa in yanélchik k'wajat, yab expidh ka takuyat jita' kin le'na' kin tolmiy, axé' k'wajat bijidh jant'onéyits le'náb ka pidhan abal jita' já' axi in konoyal wa max ka met'an k'al jita' abadh kin ts'ejka' an káw, max jajáchik in bats'uwal jawa' axi u pidhnál.

d) Max tolmixnenek k'al jita' in yejenchámal k'al jawa'k'ij an yejenchixtaláb wa max in t'ajámal jayej i konoxtaláb k'al i alwa'taláb wa max k'wajiy yab kulbél k'al jita':

e) Max yab uk'pin tam tin bína' an tolmixtaláb (voto) an tamti yabáyej in ts'ejkál wa in exámal kin ts'ejka' an káw an mulkuntaláb, ani

X. Axi k'e'atchik u walkancháb a axé' an Uchbidh Káw; in uchbilábil an CEGAIP ani an mulkuntaláb.

Expidh ne'ets ka uluwat ejtíl xi yab in walkál (causales de impedimento) abal ka exláj an konoxtaláb ti CEGAIP axi k'wajat ajidh ba'a axé' an aykiláb. Yab jita' bijidh kin jalk'uy axi k'wajatits bijidh tin aytal an Uchbidh Abatnadh T'ojnal max in uluw i alwa' káw ani max tekedh ólna' abal ti yanél jant'ini' ti inkidh ani jale' ti ts'ejkáb juníl axi bijidhitsu k'al an atáj éyaltaláb wa max in bína' an kwetém tolmixtaláb. An talbél Uchbidh Abatnadh T'ojnal kwa'al kin bína' al an mulkuntaláb abal jale' kwa'al kin konoy ka pakwlanchat max in exla' jún i káw axi yab kwa'al kin exla' dhuchadh al axé' xi aykiláb. An mulkuntaláb ne'ets kin taka' an pakwlanchixtaláb tin yanél axi k'wajat taná', yab yejentál kin konchij in tolmixtal an uchbidh t'ojnalchik.

Abal ka tejwa'médháj an pakwlanchixtaláb, an talbél uchbidh Abatnadh T'ojnal kwa'al kin dhuchadh ólchij an mulkuntaláb, an konoxtaláb abal yab ka tolmixin kin t'aja' jún i konoxtaláb wa t'ilmáts ani jawa'akits jajá' kin uluw abal janéy já' abal yab walkáb kin t'aja'. An mulkuntaláb ne'ets tam kin bats'uw tok'tsidh alwa' an pakwlanchixtaláb.

Jawa' an mulkuntaláb kin tok'tsijits an pakwlanchixtaláb, in ulal itsots ka wat'ey antsaná' talbél.

Max jún i Uchbidh Abatnadh T'ojnal, in lé' kin jilka' an t'ojláb, kwa'al kin bína' dhuchadh an káw k'al an abatwálej k'al an Congreso del Estado ani in k'ot'bíl ja'its abal an mulkuntaláb axi ti CEGAIP, punchidh t'ajat an k'ij aykiláb jayk'i' u talél in alwá', abal an Congreso axi Tam Pots'ots' kin ko'oy an jolataláb abal kin tujchij an belkaxtaláb jant'ini' k'wajat dhuchadh al axé' an uchbidh káw, abal in BIJIDH ÚWIL an uchbidh t'ojnal kin eyendha' an jolataláb axi k'e'at in jilámal.

Tam yab wat'k'anal óx a íts' in yejat jolatalábil an uchbidh t'ojnal, u ejtowáb ka pidhan k'al an mulkuntaláb axi ti CEGAIP, jant'ini' in ulal an belkaxtalábil; axi wat'k'adh in bajuwal tam kwa'al kin konoy ti Congreso axi ti Tam Pots'ots'.

JUN INIK LAJU AKAK AYKILÁB. Ja'its in uchbilábil an abatwálej axi ti CEGAIP:

I. Ka k'wajiy i uchbidh kalchix t'ojláb axi ti CEGAIP:

II. Ka tejwa'médháj in t'ojlábil axi yab já' in k'al an atáj abatwálej k'al in dhéy tsalápil an (mulkuntaláb pleno) jant'ini' in ulal an dhuche' h) ál an tsabchíl tsakam pejach ti jun xeklek bó' 105 aykiláb ál an O k'ox Uchbidh Káw in k'al an Labtomílbchik;

III. Ka ne'dháj in t'ojlábil an CEGAIP, beldhach an actos jurídicos ani an t'ojláb jawa' ka tsu'tat ley yejentál;

IV. Tam k'wajatits alwa' tsu'udh k'al an consejo an dhuchadh uchbidh pakwnél axi ti CEGAIP, , Ka wat'báj dhubatk'ij k'al an ok'ox axi ti Poder Ejecutivo , abal ka odháj ba' an dhuchadh uchbidh pakwnél axi ti Tam Pots'ots',

V. Ka met'an alwa' an t'ojláb k'al an dhuchadh uchbidh pakwnél axi pidhámej an CEGAIP, ani ka odháj ti mulkuntaláb abal ka pidhan in uchbíl ani ka watbáj ti Auditoría Superior axi ti Tam Pots'ots', jún i olchixtaláb k'al jawa' u otsel ani u kalel k'al an tumín jant'ini' in ulal an Yanél Uchbidh Káw k'al an Contabilidad Gubernamental; an Uchbidh káw k'al an dhuchadh uchbidh pakwnél ani in aykiláb an Hacendaria axi ti Tam Pots'ots' ani in tsakam tsabáilichik ani axi k'e'atchik bijidh abal ka ts'ejkáj;

VI. Ka wat'báj ti Auditoría Superior ti Tam Pots'ots' axi in bajuwal k'al an pakwnél tumín axi u t'ajnal tamub ti tamub ti CEGAIP;

VII. Junkudh k'al an uchbidh dhuchum úw k'al an mulkuntaláb, ka dhuchan patal an yejentál dhéy tolmixtaláb k'al an atáj tolmixtaláb , , órganos estatales homólogos ani k'al axi k'e'atchik an éyal ti atáj abatwálej ka yejénchat abal ka lej pidhan an uchbidhtaláb axi in k'wa'al an CEGAIP, axé' ka t'ajan tam pidhnenekits an jolataláb k'al an exbadh mulkuntaláb;

VIII. Ka pidhan ti alwa' exbadh káw tam u ts'ejkáb an dhuchadh tsalap ti exbadh mulkuntaláb ani;

IX. An CEGAIP kin bína' an dhuchadh olchixtaláb ti Congreso axi ti Tam Pots'ots';

Oxchíl Tsakam Pejach

Axi an Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb ti CEGAIP

JUN INIK LAJU BÚK AYKILÁB. An CEGAIP ne'ets kin ko'oy an Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb, axi in kwa'al uchbijidh kin t'aja' abal kin beletna' ani kin ne'dha' alwa' an t'ojláb an uchbidh abatnadh t'ojnalchik, ju'táj ne'ets kin ko'oy in kwetém uchbíl ani an konoxtaláb jant'odha' kin tsu'uw ne'ets kin putuw alwa' an t'ojláb.

Abal kin putuw in uchbíl an Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb, yab ne'ets ti otská' tin t'ojlábil ani tin uchbilábil an CEGAIP.

JUN INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. An Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb, ne'ets kin ko'oy axé' xi uchbilábchik:

I. Kin tsalpay , alchij in alwá', dhéy bijiy ani kin ne'edha' alwa' bijidh ani alwa' ts'ejkadh k'al i taka'intaláb;

II. Ka met'an alwa' jáy já' i tumín u otsel ani jáy axi u pakuwáb abal ti yanél, antsaná' jayej maj tam ka jilk'onits alwa' an pakwnél tumín;

III. Ka ko'yat alwa' ts'ejkadh an inkidh dhuchadh t'ojláb ani uchbidhtaláb abal ka t'ajan an met'omtaláb.

IV. Ka k'wajiy ba' an binax batsk'untaláb axi kin t'aja' an altáj abatwálej

V. Ka jilk'on alwa' bijidh jant'odha' ti k'wajat an beldhom tumín axi kin t'aja' an altáj abatwálej ani kin tsu'uw alwa' abal an dhuchadh olchixtaláb ka wat'báj dhubatk'ij ti uchbidh mulkuntaláb;

VI. Ka ts'ejkáj an dhuchadh úw abal patal jawa' tam eyendhanél in kwa'al an CEGAIP;

VII. Ka ólchat dhubatk'ij an abatnéel uchbidh t'ojnalchik abal lej yejentál kin t'aja' in uchbíl kin ólna' patal jawa' in kwa'al tin kwetém k'ál, jáy in atál , an eyendhanélchik , max tumínladh wa max in ne'edhál in tók' ani jawa'k'ij , max in kwa'al i eyendhanél jaludh k'al píl jant'oj ani jawa'k'ij max tá' wa'ats jant'oj ka exláj. Axé' antsaná' u uluwáb kom ja'its in ulal an uchbidh káw.

VIII. Ka lej beletnáj abal ka t'ajchin in uchbíl an uchbidh dhuchadh káw axi k'wajat bijidh ti Púlik Uchbidk Káw axi ti Contabilidad, Responsabilidad Hacendaria axi ti tsabál Tam Pots'ots' ani patal axi k'wajat bijidh ti met'omtaláb ani ne'edhaxtaláb k'al an dhuchadh uchadh pakwnél ani axi pakwámtejits abal ti yanél, max antsaná'ak.

JUN INIK LAJU BELEW AYKILÁB. Abal ti ok'lómej k'al an Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb, yejentál ka ko'yat axi antsé' k'wajat:

I. Pel jún i Labtomíb k'wajíl ani i tam Pots'ots'lom axi in putuwal kin t'aja' in tekedh uchbíl ani k'al patal an t'ojláb;

II. Kin ko'oyits kidhat jun inik laju in tamúb tam ka t'ajan an takuxtaláb;

III. Ka k'wajiy jolat kin bats'uw i alwa'taláb , ani yab axi odhámej wat'k'adh jun tamub ti wik'axte' abal tá' jita' in odhnámal; poj max kwe'mamadh, odhnaxin k'al i janamtaláb, k'al i jaludh tsalap, odhnáxin k'al in exlowál wa k'al jawa'k'ij i odhnaxtaláb in t'ajámal ani tsu'udh yab alwa' abal ti yanél, tam yab jolat abal ka pidhán ti ok'lómej.

IV. Axi yab in t'ajámal ti éyal ti Tam Pots'ots' wa max ba' i k'e'at bichow , k'al jawa'k'ij i atáj eyaltaláb abal nixé' an tamub tam ka t'ajan an takuxtaláb;

V. Kwa'al kin ko'oy bó' tamub i wit'omtaláb abal ti ne'edhax alwa' t'ojláb , kin tso'óbna' an belkaxtaláb wa ti beletnax k'al an eyendhanél tumín;

VI. Tam kin bajuwits ka bijiyat jita' ne'ets ka jilk'on ti ok'lómej, kwa'al kin ko'oy bó' tamub i wit'omtaláb k'al in uchbidh dhuchadh úwil abal pélists i ebál wit'om k'al in aytal an alwa' beletnom beldhom t'ojláb, axi pidhámej k'al an abatwálej ti atáj exobintaláb;

VII. Axi yab t'ojnenek ti CEGAIP wa max eléb ti tsu'tom t'ojláb , tse'tamub tam yabávej u bijiyáb.

VIII. Yab ka k'wajiy éyadh abal kin ejtow ti t'ojnal wa abal ka uchbidh pidhan an t'ojláb abal ti yanél.

TSÁB INIK AYKILÁB. An atikláb ok'lómej axi ti Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb, ne'ets ka bijiyat ok'ox ólnadh abal ti yanél k'al an púlik mulkunél axi ti Tam Pots'ots', k'al an takuxtaláb axi kin t'aja'chik tin yanél axi k'wajat taná'.

Kuxudh tsé' i tamub k'al an t'ojláb ani yab ne'ets ka ejtowat ka tsáb bijiyat antsaná' k'ij ani jayej yab ka alk'idh jalk'uyat max yab wa'ats i k'e'at káw abal antsaná' ka wat'ey.

TSÁB INIK JUN AYKILÁB. Abal ka bijiyat an atikláb ok'lómej ti Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb, an Púlik mulkunél axi ti Tam Pots'ots', ne'ets kin ayokná' a axé':

I. Ka bijiyat bó' i inkix uchbidh káw axi ne'ets ka k'wajiy kin tsu'uw an belkaxtaláb al axé' xi aykiláb;

II. An exbadh abatnadh t'ojnal, ne'ets kin kaldhá' jún i kanixtaláb abal ti yanél, ju'táj dhuchadh uluwáb janéy já' axi yejentál abal ka takuyat an atikláb ok'lómej ti Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb ani an atiklábchik axi in lé' kin bats'uw axé' xi éyaltaláb, kwa'al kin ko'oy patal axi koncháb ani an kanixtaláb ne'ets ka kaldhá'j ti Periódio Oficial axi Tam Pots'ots' wa jayétsej ba' pilákej i dhuchadh úw axi u lej exláb ti tsabáilil;

III. An uchbidh abatnadh t'ojnal ne'ets kin ko'oy óx i bijláb axi in lé' kin t'aja' ti ok'lómej, axi ne'ets kin tejwa'médha' ti Púlik mulkuntaláb ti Tam Pots'ots'.

IV. Axi ti Púlik Mulkuntaláb utenek , ja'its axi an bijláb in odhámal an exbadh uchbidh t'ojnal; ne'ets kin t'aja' an takuxtaláb jita' kin le'na' kin jila' ti ok'lek al an Altáj Abatwálej k'al an Ne'edhax alwa' T'ojláb,

V. Tam ka jilk'onits bijidh , ne'ets ka kaniyat abal kin uluw ne'ets kin putuw in uchbíl ti Púlik Mulkuntaláb.

**TSE'CHÍL TSAKAM PEJACH
DEL CONSEJO CONSULTIVO DE LA CEGAIP
K'AL AN TOLMIX EXÓBCHIX INKIXTALÁB AXI TI CEGAIP**

TSÁB INIK TSÁB AYKILÁB. An CEGAIP, Ne'ets kin ko'oy jún i Tolmix exóbchix Inkixtaláb ju'táj ne'ets ka k'wajiy Bó' i alwa' bijidh tolmix axi expidh kwa'al ka k'wajiy ti t'ojnal taná' bó' i tamub.

An Púlik mulkunél axi Tam Pots'ots', ok'ox kwa'al kin konówi an atiklábchik, k'al jún i ólchix kanixtaláb al an atáj exobintalábchik ti pakdha'exóbalchik ani ti yanél jita'k'ij ka ólchat abal ne'ets ka wa'tsin an bijixtaláb k'al an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, an takuxtaláb kin t'aja' an an tsáb oxchíl pejach axi k'wajatchik al an mulkuntaláb.

An Púlik mulkunél axi ti Tam Pots'ots' ja'its kwa'al kin uluw jant'ini' kwa'al ka pidhan an dhuchadh úw bijláb an tolmixchik k'al an poder legislativo

Abal ka k'wajiy alwa' inkidh an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, yejentál ka k'wajiy an uxumchik ani an inikchik jununúl in yanél axi kin ko'oy i wit'omtaláb k'al axé' an Uchbidh káw, antsaná' jant'ini' u uluwáb al an tekédh jolataláb abal an atikláb axi exbanenek ti kwenél exladh t'ojnal ani ti uchbidh exóbintaláb.

An Púlik Mulkunél ti (Ebál Bichówil) Tam Pots'ots' kin uluw jant'ini' ne'ets kin t'aja' in uchbíl max in kwa'alits xowé' an dhuchadh úw bijláb, abal bél jayej ne'ets ka uchan an t'ojláb axi in bajuwal kin ts'ejka' kwa'al ka jilk'on t'okat.

Max yab kidhat an k'wajat an t'ojnalchik k'al an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, an Ok'lek éyal kin ólna' dhubatk'ij al an Púlik Mulkunél axi ti (Ebál Bichówil) Tam Pots'ots'.

TSÁB INIK ÓX AYKILÁB. An Tolmix Exóbchix Inkixtaláb ne'ets kin ko'oy kin putuw in uchbíl ani ja'its axi ne'ets ka bijiyat alál:

I. Ka k'wajiy wat'badh an t'ojláb jawa' axi ne'ets kin t'aja'.

II. Kin wat'banchij an Púlik mulkunél an dhuchadh olchixtaláb axi in t'ojna' jun tamub;

III. Kin uluw jawa' kin le'na' k'al in t'ojlábil axi jun tamub in k'ál an GEGAIP ani in uchbidhtal;

IV. Kin kaldha' jún i dhuchadh ólchixtaláb axi jun tamub in t'ojlábil an CEGAIP;

V. Kin uluw jawa' k'al in aytal an exbadh ts'ejkadh ti dhuchadh uchadh pakwnél jawa' axi ne'ets ka eyendháj abal an tamub axi tál;

VI. Kin exla' an dhuchadh ólchixtaláb axi an k'al an CEGAIP axi tin aytal an dhuchadh uchadh pakwnél ka eyendháj k'al an tolmixtaláb ani jant'ini' ka eyendháj ani kin kaldha' an olchixtaláb jawa' kin ela';

VII. Kin kaldha' an káw max tá' wa'ats axi yab otsel ka t'ilan ti CEGAIP, ejtíl ba' an t'okat ,jolataláb abal an olchixtaláb, jolataláb ani an beletnadh kwetém dhuchadh úwil;

VIII. Kin kaldha' an alwa' káw abal ets'eyej ka beláts alwa' in t'ojlábil an CEGAIP;

IX. Kin uluw jant'oj tin aytal an inkidh t'ojláb axi ka t'ajchin in uchbíl patal an exbantaláb.

X. Ka k'wajbáj i alwa' exobchixtaláb abal an dhéy tolmixtaláb abal an eyendhanél ani taka'intaláb tin aytal an punux k'al an bolidh uchbidh káw axi dhuchadh japidh káw.

XI. Ka met'an alwa' ani punchat an dhuchadh káw abal ka ne'edháj alwa' an tolmixtaláb, an ts'ejakadh exbadh tsalap ani an t'ojláb axi ne'ets kin beldha' an t'okat ani jolataláb abal an olchixtaláb ani jayej;

XII. Axi k'wajat ti Púlik Uchbidh Káw ani al axé', an káwchik jawa' kin kaldha' an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb axi ko'odh al axé' an aykiláb, pél abal ki exla' ti yanél.

TSÁB INIK TSÉ' AYKILÁB. Abal ka inkiyat an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, yejentál i atiklábchik axi:

I. Pél i labtomíb atikláb ani i Tam Pots'ots'lom, axi k'wajat lubach ti t'ojnal;

II. Kin ko'oy kidhat jun inik laju in tamúb tam ka t'ajan an takuxtaláb;

III. Kin ko'oy i wit'omtaláb kidhat tsab tamub ani lej exladh abal in exlál an t'ojláb k'al an jolataláb abal an olchixtaláb, k'anixtaláb k'al an uchbidh úw, t'okat olchixtaláb, tejwa'médhom pakwnél ani an k'anixtaláb tin aytal an jolataláb k'al an atiklábchik;

IV. Ka k'wajiy jolat kin bats'uw i alwa'taláb , ani yab axi odhámej wat'k'adh jun tamub ti wik'axte' abal tá' jita' in odhnámal; poj max kwe'mamadh,

odhnaxin k'al i janamtaláb, kál i jaludh tsalap, odhnaxin k'al in exlowál wa k'al jawa'k'ij i odhnaxtaláb in t'ajámal ani tsu'udh yab alwa' abal ti yanél, tam yab jolat abal ka pidhán ti ok'lómej.

V. Axi yab in t'ajámal ti éyal ti Tam Pots'ots' wa max ba' i k'e'at bichow , k'al jawa'k'ij i atáj eyaltaláb abal nixé' an tamub tam ka t'ajan an takuxtaláb.

TSÁB INIK BÓ' AYKILAB. Bá' an Tolmix Exóbchix inkixtaláb, ne'ets kin ne'dha' an t'ojláb axi bijidh ti ok'lek k'al in yanél.

TSÁB INIK AKAK AYKILÁB. Abal ka t'ajan an takuxtaláb k'al an Ok'lek al an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, kwa'al ka ne'dháj jant'ini' k'wajat uchbijidh kin t'aja' an Púlik mulkuntaláb.

TSÁB INIK BÚK AYKILÁB. Max yab kidhat an k'wajat an t'ojnalchik k'al an Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, an Ok'lek éyal kin ólna' dhubatk'ij al an Púlik Mulkunél axi ti (Ebál Bichówil) Tam Pots'ots'. Abal ka t'ajachat in uchbíl an tse' inik tsáb aykiláb al axé' an uchbidh káw. Axi ít ka takuyat kwa'al kin t'aja' jun i ajidhk'ij kidhat.

TSÁB INIK WAXIK AYKILÁB. AN Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, ne'ets ka t'ojon jant'ini' k'wajat dhuchadh ti altáj belkaxtaláb , al an bijidh mulkuntaláb ani axi dhubatk'ij ani ne'ets ka uluwat k'al an yanél takuxtaláb.

TSÁB INIK BELEW AYKILÁB. An bijidh mulkuntaláb ne'ets ka t'ajan ti tsabchik a its'.

An mulkuntaláb axi dhubatk'ij , ka ejtowat ka t'ajan an kanixtaláb tam wa'ats jant'oj lej yejat ka t'ilan wa max kwa'al ka ts'ejkáj jant'oj lej dhubat:

I. K'al jún i dhuchadh kanixtaláb ka t'ajchat an atiklábchik , atáj exóbintalábchik, axi alilílchik k'al an alwa'taláb, patalchik axi k'wajat k'al an wit'omtaláb, an ok'lek abatwaléj Tolmix Exóbchix Inkixtaláb, ani

II. K'al i dhuchadh kanixtaláb axi kin ts'ejka' óx tin éb an ólchix káw.

Bo'chíl Tsakam Pejach Axi an Ebál T'ojnalchik k'al an dhuchadh úw ani Dhayaxtaláb

TSÁB INIK LAJU AYKILÁB. An Ebál an T'ojnalchik k'al an dhuchadh úw ani Dhayaxtaláb, ne'ets kin t'aja' an t'ojláb jant'ini' kin uluw an Púlik Mulkuntaláb axi jajá'chik in bajuwal kin ts'ejka' jawa' uludh ti al axé' an uchbidh káw; antsaná' jayej jant'ini' an uchbidhtal an Dhayaxtaláb axi ti ebál Bichówil Tam

Pots'ots' ani jawa' abatnomtaláb k'wajat ti XXIX- tsakam pejach ti ox inik laju óx al an Ok'ox Uchbidh Káw in K'ál an Labtomíbchik.

An ko'bits dhayaxtaláb k'al an dhuchadh úwchik , ne'ets ka t'ajan jant'ini' abatnomtaláb in ulal an ebál dhuchadh káw.

Tsabchíl Púlik Pejach

**Axi Uchbijidh ti junchik an Abatnadh T'ojnal
K'a'ál Tsakam Pejach
Axi tin aytal an Kwenél Abatnadh T'ojnal k'al an T'okataláb**

TSÁB INIK LAJU JÚN AYKILÁB. K'al axi junchik an Abatnadh T'ojnal, ne'ets ka inkiyat an kwenél uchbidh t'ojnal k'al an T'okataláb ts'ejkadh k'al i ajidhtaláb axi yab tsabchik.

An Abatnadh T'ojnal k'al an T'okataláb ne'ets kin t'aja' an tsab inkixtaláb k'al in takuxtal tin yanél. Max jununúl kin bajuw an takuxtaláb tam an Ok'lek Abatwalej kwa'al tam kin pidha' an tolmixtaláb jún abal junkats expidh kin áta' . Ba' an mulkuntaláb ne'ets kin ejtow ka utey jita'k'ij ka kaniyat axi in tsalpayal lej yejentál, abal expidh ka tolmixin k'al i tsalap ani ibáj kin bína' an tolmixtaláb.

In yanélchik an Abatnadh T'ojnal k'al an T'okataláb, yab ne'ets kin ejtow ka otsits kwetemtal tin t'ojlábil an uchbidh abatnadh t'ojnal; jayétsej yab ne'ets kin ejtow ka k'wajiy tsab wa mx óx i atikláb kom expidh jún u uchbijiyáb. Max ka wa'tsin antsaná' an káw , an ok'lek kwa'al tam kin bijiy jún jita' abal kin kaldha' an t'ojláb . An yanél an Abatnadh T'ojnal k'al an T'okataláb, ne'ets kin ko'oy an jolataláb abal an ólchixtaláb abal ka uluwat an k'e'axtaláb, jant'ini' ka uchbijiyat k'al an uchbidh abatnadh t'ojnal abal ka dhayan alwa' an ólchixtaláb.

TSÁB INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. Ti junchik an Abatnadh T'ojnal k'al an T'okataláb, ne'ets kin ko'oy an exbadh t'ojláb, ani ja'its:

I. Ka exbayat, ne'dhan ani ka beletnáj, , an uchbiláb káw abal ka t'ajan an t'ojláb ani belkaxtaláb abal ka jilk'on alwa' exbadh jant'ini' k'al ka t'ajan an konoxtaláb tin aytal an Jolataláb abal an olchixtaláb.

II. Ka olnáj, jalk'uyat wa max ka tsab uluwat jant'ini' ka jilk'on ka wé' owatmédháj an tok'tsixtaláb k'al an konoxtalábchik axi ka wa'tsin, ka k'e'an an olchixtaláb ani ka uluwat max yab taná' wa'ats an tolmixtaláb.

III. Ka abatnáj jita' in bajuwal kin t'aja' in uchbíl abal an olchixtaláb axé' ok'ox takudh bijidhits wa max yab in kwa'al i jolataláb abal nixé', kin ólna' dhuchadh jale', yab in t'aja' in uchbíl k'al jawa' in bajuwal kin t'aja'.

IV. Ka k'wajbáj an púlik káw abal lej dhubatk'ij ka ko'oyat an exlantaláb ani an t'ojláb abal in tekédh an jolataláb abal an olchixtaláb.

V. Ka tejwa'médháj an exobchixtaláb ani an ítbedhom tsalap axi ka pidhan an uchbidh abatnadh t'ojnal wa max in yanélchik axi dhuchadh ti dhéy t'okataláb;

VI. Ka inkiyat k'e'at i tolmixtaláb abal an exobchixtaláb tin aytal an t'okataláb káw, jolataláb abal an olchixtaláb, ani k'anixtaláb k'al an kwetém dhuchadh úwil abal tin yanél an uchbidh abatnadh t'ojnalchik .

VII. Kin mulkuw an dhuchadh uchbidh úw abal kin inkiy an jun tamub ólchix pakwnél tumín ani kin abnanchij an CEGAIP;

VIII. Kin konoy ani kin walka' ka owey an olchixtaláb tin aytal an jun xeklek laju bó' aykiláb al axé' an Uchbidh Káw;

IX. Ka t'ajan an dhuchadh konoxtaláb ani ka alchat in alwá' ti atáj tolmixtaláb ju'táj kin bajuw , abal ka t'ajchat in uchbíl an Uchbidh káw .

X. Ka wat'báj an Tamub Tolmixtaláb k'al an T'ojláb abal ka alwa'médháj an T'okat olchixtaláb axi in punuwal an jolat t'okat káw axi ti ebál tsabánil jawa' kin bajuw, jayétsej abal ka t'ajchin an taka'ntaláb in t'ojlábil an uchbidh t'ojnalchik axi in bajuwal kin tsu'uw nixé' an t'ojláb

XI. Abal ka pidhan in uchbíl axé' an uchbidh káw, an abatnadh t'ojnalchik kwa'al kin ts'ejka' an tamub olchixtaláb ani a axé'chik kwa'al kin abna' ti CEGAIP.

XII. Axi tin yanélej u kalel ti belkaxtaláb káw.

Tsabchíl Tsakam Pejach Axi an t'ojnalchik k'al an t'okat káw

TSÁB INIK LAJU ÓX AYKILÁB. In ok'lékil an abatnadh t'ojnalchik, k'al jún i tsalap wa belkaxtaláb kwa'al kin wat'ba' kin ólna' ti periódico Oficial ti ebál tsabál, kin k'wajba' an t'ojnal k'al an t'okat t'ojláb axi in kwa'al in áy abal kin met'a' ani kin t'aja' abal an konoxtaláb ka wat'ey ti olchixtaláb , antsaná' jayej jant'ini' an konoxtaláb ka wa'tsin abal ka ts'ejkáj an t'ojláb abal an beletnadh kwetém dhuchadh úwil.

TSÁB INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. An Uchbidh abatnadh t'ojnal ne'ets kin ejtow kin bijiy an ok'lek abal an UNIDAD DE TRANSPARENCIA axi ne'ets kin ko'oy axé' xi t'ojlábchik:

I. Kin mulkuw ani kin wat'ba' an olchixtaláb axi in bajuwal al an púlik pejáchik II, III y IV, axi bo'chíl aykiláb al axé' an Uchbidh káw ani ka uchbiyat abal an(jolat t'ojláb áreas) kin t'ajchij i wilk'idh jalk'uxtaláb, jant'ini' in ulal axé' xi bekdhach belkaxtaláb;

II. Kin bats'uw ani kin wat'ba' an konoxtaláb ti jolataláb abal an olchixtaláb;

III. Ka tolmiyat an atiklábchik abal kin ts'ejka' an konoxtaláb ti jolataláb abal an olchixtaláb ani max ani'ak ki exóbchiy an uchbidh abatnadh t'ojnal jita' in bajuwal kin tsu'uw jant'ini' in uludh ti beldhach belkaxtaláb;

IV. Ka t'ajan alwa' an lej yejentál t'ojláb k'al an atiklábchik abal ka pidhan i jolataláb ka tok'tsiyat an konoxtaláb abal an alwa' jolataláb abal an olchixtaláb;

V. Ka t'ajchin an olchixtaláb abal an konox tolmixtaláb;

VI. Ka konchat an Comité de transparencia an altáj belkaxtaláb ju'táj ka uchbiyat an alwa' t'ojláb abal an konoxtalábchik k'al an alwa'taláb ti jolatalábil abal an olchixtaláb, jant'ini' uludh ti beldhach belkaxtaláb;

VII. Yejentál ka bijiyat i exbadh atikláb abal kin bats'uw ani kin ne'dha' an konoxtalábchik k'al an alwa'taláb ti jolataláb abal an olchixtaláb;

VIII. Ka ne'dháj dhuchadh jáyits i konoxtaláb wa'ats abal ti jolataláb abal an olchixtaláb, jant'ini' abal an tok'tsixtaláb, jayits in jalbixtal abal ka tsáb tejwa'medháj ani abal ka abnáj;

IX. Ka t'ajan ani ka eyendháj an políticas ti t'okat

X. Ba' in t'ojlábil an uchbidh t'ojnal , Ka ólnáj an t'okataláb ani an jolataláb axi wa'ats abal ka otsits an atikláb kin exla'

XI. Ka ólchat jita' in bajuwal max yab exom ti ja'náb an dhuchadh káw axi k'wajat ti uchbidh dhuchadh úw ani tin yanél jawa'yej k'wajat ka uchbiláj.

XII. Axi wa'atsej dhuchadh ti uchibidh belkaxtaláb.

An uchbidh t'ojnalchik ne'ets kin t'aja' an tsalap k'al an atáj tolmixtalábchik axi kin ejtow ti tolmix abal ti junax kin ne'dha' an tok'tsixtaláb axi an konoxtaláb , ti Tének wa pílakej i kawintaláb wa max jant'ini' ka exbanchat an tok'tsixtaláb axi an konoxtaláb ti tének wa pílakej i káwintaláb wa max jant'ini' ka exbanchat an tok'tsixtaláb .

TSÁB INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. Tam jun kwenél i uchbidh t'ojnalchik yab kin le'na' ti tolmix k'al an T'okat Tojlab , tam axé' kwa'al kin ólchij an ebál ayláb káw abal k'al jajá' ka uchan kin t'aja' in uchbíl k'al an tolmixtaláb.

Tam jayétsek'ij kin t'aja' yab kin ats'a' an abatnoxtaláb , an T'okat T'ojlab ne'ets kin ólchij an junkudh beletnax t'ojnal contraloría interna abal kin ucha' jayits kin yejenchij kin t'aja' in uchbíl k'al an t'ojlab axi punudh kin t'aja'.

TSÁB INIK LAJU AKAK AYKILAB. An T'okat T'ojlab ne'ets kin ko'oy abal ka jalbiyat, patal an t'ojnalchik, abal ka t'ajchin in uchbíl jawa' axi in ulal axé' xi uchbidh káw.

TSÁB INIK LAJU BÚK AYKILAB. An T'okat T'ojlab , ne'ets kin k'wajba' abal jant'ini' ka beldháj ets'eyej alwa' an t'ojlab, axi in aytal an Sistema Estatal de Documentación y Archivos jant'ini' in ulal an Púlik Uchbidh Káw ani a axé' xi uchbidh káw, ti CEGAIP ani an leyes orgánicas ani an inkidh tsalap axi an ebál bichówil in bajuwal.

TSÁB INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. An T'okat T'ojlab kwa'al kin k'ak'na' an tsáb inkixtaláb, jawa' kin uluw an dhuchmáts ani an yejenchixtaláb abal an olchixtaláb jawa' kin ts'ejka' an Comité de Transparencia wa an CEGAIP.

TSÁB INIK LAJU BELEW AYKILÁB. An uchbidh abatnadh t'ojnal kwa'al kin wat'ba' an olchixtaláb jawa' axi konchidh. Tam an olchixtaláb axi konodh k'wajat k'al expidh jún wa max tsáb i t'iplab, tam an konox ne'ets kin takuy expidh junkats abal kin bína' ju'táj in bajuwal.

ÓX INIK AYKILÁB. Ál an inkix, ko'ox, wat'bax , dhuchmáts, dhayax ani pilaxtaláb abal an olchixtaláb, kwa'al ka ok'ox tsu'tat max alwa'its ani talbél ka púlik wat'bájits,ju'táj kin alwa' exbanchij an atikláb.

An uchbidhtaláb abal ka bináj, yab ne'ets kin odhiy an wat'baxtaláb maj ni an inkix abal an olchixtaláb jant'ini' in yejénchal an konox, odhnáb expidh an ko'oxtaláb ju'táj patal an dhuchadh káw k'wajat.

An t'ojlab abal an biyál dhuchadh káw kwa'al ka t'ajan jant'ini' in ulal an TSAB INIK LAJU AYKILÁB (50) al axé' xi uchbidh káw.

ÓX INIK JÚN AYKILÁB. An uchbidh abatnadh t'ojnalchik ani an jolataláb abal an abatnadh t'ojnalchik axi kin ts'ejka', kin ko'oy, kin dhaya', an olchixtaláb abal ti yanél, expidhk'ij jajá' uchbidh kin t'aja' anijayej abal kin walka' an t'ojlab abal in tekédh ti jolataláb abal an olchixtaláb abal ti yanél al axé' xi Uchbidh káw.

In uchbíl an abatnadh t'ojnalchik abal kin bína' an olchixtaláb yab in bajuwal an inkixtal axi jajá'yejak maj ni abal kin ne'dha' jant'ini' konoyáb.

ÓX INIK TSÁB AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik kwa'al kin tsu'uw alwa' tin tujtal an púlik olchixtaláb, walkadh abal ka wat'báj ti pat'ál olchixtaláb abal yab lej k'ibat kin tsu'uw an konox alwa'taláb. Jayétsej k'al i kulbetaláb kwa'al kin met'a' jáy i tolmixtaláb wa max i tumín u otsel ba' an uchbidh otseltaláb.

An abatnadh t'ojnal axi ibáj in kwa'al an uchbidh káw otseltaláb , kwa'al ka wat'báj ti uchbidh otseltaláb axi ti ebál wa tsa'at tsabál, jant'ini' kin bajuw.

ÓX INIK ÓX AYKILAB. Abal ka lej t'ajchin in uchbíl an tekedh ti jolataláb abal an olchixtaláb abal ti yanél, an exbantaláb abal axé' an uchbidh káw ani an uchbiláb abal jayétsej, ne'ets tam ka lej met'an k'al i tekedh tsalap patal k'al jawa' in bajuwal ka eyendháj abal ka tejwa'méj alwa' axé' xi olchixtaláb, jayétsej k'al an eyendhanél axi tal maj ti k'e'at tsabál axi in kwa'al bijidh an labtomíb ani an wilax káw ka wa'tsin abal an lej exbantaláb axi bijidhchik k'al an órganos nacionales e internacionales especializados.

**OXCHÍL OK'LÓMEJ
AN T'AJABTALAB K'AL AN T'OKAT T'OJLÁB
JAPIDH K'AL AN EYALTALÁB**

**Junchil Pejach
Ki ólchixna' an t'okat t'ojláb
kom pel i k'ál ani ki exla' an olnaxtaláb.**

ÓX INIK TSÉ' AYKILÁB. An atiklábchik in kwa'al in uchbíl kin tolmiy pil i éyalchik abal an t'okat t'ojláb kin ejtow kin ólna' patal an olchixtaláb.

ÓX INIK BÓ' AYKILÁB. Abal patal kin exla'chik an t'okat t'ojláb tin kwenchál Tam Pots'ots' an (Abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an an Chubaxtaláb abal ti Yanél) CEGAIP , kin konoy an tolmixtaláb k'al an atáj exóbal.

ÓX INIK AKAK AYKILÁB. Abatnadh t'onachik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél) CEGAIP, in kwa'al in uchbíl kin tolmiychik abal kin ejtow kin t'aja'.

- I. Kin uchbinchij an éyalchik k'al an exobintaláb abal ti bá' an exobintaláb kin exla'chik an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél ti al an exobalchik axi ti k'a'ál exóbal, tsabchíl exobaltaláb ani in oxchíl exobaltaláb, kin ajiy an exóbalchik ani kin exla' abal wa'ats y éyalchik jita' in kwa'al in uchbíl kin ólna' an chubaxtaláb.
- II. Abal kin uchbinchij an eyal ti atáj exobintaláb abal Kin bína' an chubaxtaláb k'al an exóbalchik ti k'a'ál exóbal, tsabchíl exobaltaláb ani in oxchíl exobaltaláb, ani ti lej k'adhat exobintaláb xi ne'ets kin inkiy ti áylab exobintaláb axi ne'ets kin bajuw ti exóbal ju'táj kin exla' ani kin ko'oy axé' xi jolataláb k'al an

chubaxtaláb. Jutaj ti ne'ets kin exla' abal pel i uchbil ku pidhan t'okat ani dhubat an olchixtaláb k'alek'ij k'al xu t'anal

- III. Kin ólna' al an atáj ajumtaláb abal patal an exóbalchik kin exla' abal in kwa'al in uchbíl kin ko'oy axé' xi jolataláb k'al an chubaxtaláb. K'al a axé' exom i putual in uchbil ku k'wajiy k'al jun i alwa' olchixtaláb.
- IV. Ki konchichik abal ti atáj exobintaláb xi k'al an bichow ani axi jalbiyab abal an exobalchik ki in ejtow kin putuw in uchbíl an olchixtaláb ani tajaxtaláb k'al an tumin xi u eynal ba' nixe' xi t'ojláb.
- V. Ki t'ojjoy k'alchik an atáj exobintaláb abal ka t'ajan ani ka buk'wat an eyendhanél olchixtaláb kom ansana' I tolmiyal an Tének xe'etsintaláb k'al an ólchixtaláb abal wa'ats an t'okat jolataláb k'al an chubaxtaláb.
- VI. Ki junaxna' patalchik an eyal xi ti lab tomib, axi ti bichow ani in pejechik an tampots'ots' axi kin junaxna' an atiklbachik ani patalchik an kwene' atiklabchik jutaj ka biná' an talleres, seminaries y actividades axi kin alimchikiy abal jununúl ki exlá'. an t'okat jolataláb k'al an chubaxtaláb.
- VII. Ki t'ojjoy an áylab exobintaláb jutaj ti ka exobindha' an k'anix inikchik Kin buk'na' junax k'al an éyalchik ti Lab tomíb, ani an bichow xi lej ukchidh ani ts'ejwantál kin exla' jant'ini' ti inkidh ti an t'okat jolataláb k'al an chubaxtaláb ani Kin k'ot'biy an t'ojláb abal patal kin ko'oy, jayétsej in tekédh abal ki exla', yab in t'ajál max le ts'ejwantál.
- VIII. Kin aliy jant'ini' kin t'aja' abal patal an kwenchalchik, kin exlá' jawa' in tekédh abal kin exla' an chubaxtaláb tin yanél an kwenchalábchik.
- IX. Kin inkiy al an atájchik ti kwenchal, atáj ajumtaláb, atáj exobintaláb abal taná' kin olchichik jant'ini' kin ejtow kin eyendha' in tekédh k'al an olnaxtaláb.

ÓX INIK BÚK AYKILÁB. Abal kin putuw in t'ojlábil axé'chik xi atikláb in ejtawal ka junkunchik abal:

- I. Kin tewa'médha' axé' xi chubaxtaláb jant'ini' tin ulal axé' xi uchbixtaláb.
- II. Tsalapna' an Jolataláb k'al an chubaxtaláb ti pejechik an k'wajílchik.
- III. Kin k'wajba' an t'ojláb kom pel in Jolataláb k'al an chubaxtaláb k'al junchik an atikláb.
- IV. Kin t'aja' abal ka t'ajan an jolataláb k'al an olnaxtaláb.

Tsabchíl Pejach **Jun i T'ójojodh T'okat Tsalap**

ÓX INIK WAXIK AYKILÁB. An Abatnadh T'onalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an chubaxtaláb xi in t'ojonchalchik abal ti Yanél (CEGAIP) ne'ets kin buk'na' axé' xi t'okat t'ojláb k'al an atiklábchik xi bijidh abal kin konóbiy an bichow k'al axé' xi olchixtaláb.

ÓX INIK BELÉW AYKILÁB. An dhuchadh ólnaxtaláb k'al an atiklábchik bijidh, k'al an t'okat t'ojláb , tsalpadh, t'ójodh, ne'ets kin ólna' al an dhuchadh úw, al an pat'ál bínom káw abal patal an atiklábchik jant'ini' kin le'na' kin exla' axé' xi chubaxtaláb.

ÓX INIK LAJU AYKILÁB. An Abatnadh T'olnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) ne'ets kin uluw jant'ini' kin tsu'uw max in bajuw axé' xi tsalap abal patal an bichowchik an t'okat t'ojláb. Axé' xi binomtaláb ne'ets kin tolmíy an tsakamchik abal kin ejtiy jant'ini' kin ejtow kin exbay.

An olchixtaláb xi ka tejwamej, tin kwentaj an t'okat t'ojláb abal antsana' patal chik ka ots'obedhaj abal antsana' yab ka wa'tsin xi u tsakul ani antsana' ku otsbáj k'al pilchik I tolmixtaláb abal antsana' ku tolmixin an atiklabchik k'al an eyalchik, aniyej ku olchat axi in lej yejental ki exla', kom pel an Tének tolmixtaláb.

Oxchíl Pejach **An éyal japidh k'al an tsalap**

ÓX INIK LAJU JUN AYKILÁB. An Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) in kwa'al in weját ani uchbíl kin t'aja' abal an uchbidh atikláb abal kin aliy an tolmix éyalchik abal kin k'wajba' axé' xi t'ojláb t'okat ani kin ólchíy an bichow k'al an pat'ál axi búk'nal an tsu'ubixtaláb tin puwél an kwencialchik..

Ki lej alwa' met'a' max in putuwal in uchbíl abal ka exla' an t'okat jolataláb k'al an chubaxtaláb.k'al in tolmixtal an atiklabchik, ani an pulik éyal, ani patal an it eyendhanél xi wa'ats ti tsabál.

ÓX INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. An Congreso del estado, an poder ejecutivo ti pulik bichow aniyej an poder judicial ti pulik bichow, in pejechik an Tampots'ots mudhat éyalchik ani an okox ani an atiklabchik ejtil an organismos, constitucionalmente autónomos los gobiernos municipales ani patalchik xi uchbidh abal ka tolmixin ani kin t'aja' an olchixtaláb k'al an t'okat jolataláb k'al an chubaxtaláb.

I. Kin tse'jka' jún i alwa' t'ojláb ani ka belan lej bolidh ani t'okat.

II. Kin wa'tsindha' an walkadhtaláb abal an bichow ani patal jita' kin le'na' kin ko'oy ani kin anina' axé' xi olchixtaláb..

III. Kin inkiy jant'ini' ne'ets kin ólna' in t'ojlábil.

IV. Kin t'aja' jun i alwa't'ojláb k'al an mudhat t'ojnalchik kom ja'tsits in uchbíl.

ÓX INIK LAJU ÓX AYKILÁB. Antsaná' jant'ini' tin ulal an ok'ox aykiláb abal an mudhat éyalchik ani an óx éyal ti Tam Pots'ots', ani an éyal tin aytal an pojxaxtaláb , ani an éyalchik ti patal an bichow ne'ets kin t'ajachik an t'ojláb junax k'al patal an éyalchik abal kin ko'oy jun i éyalchik k'adhpidh tsalpadh k'al axé' xi t'ojláb.

I. Jun i eyaltaláb japidh k'al an tsalap.

II. Jun i mulkudh éyalchik japidh k'al an tsalap.

III. Jun i bolidh ts'alax éyal japidh k'al an tsalap.

TSE'CHÍL OK'LÓMEJ
UCHBÍLCHIK AL AN T'OKAT T'OJLÁB
Junchil Pejach
Tin yanél dhuchbintaláb in ulal

ÓX INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. An atikabchik in kwa'al in uchbíl abal kin bína' an olchixtaláb al an pat'ál ani ti tsalpadh pat'ál ani kin ko'oy in ibíl k'al an labtomíbchik axé' xi t'okat t'ojláb, jant'ini' tin ulal an tsáb inik belew aykiláb ani an óx inik uchbixtaláb ti yanél.

ÓX INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. An Abanadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) kwa'al kin eyendha' ani kin ólna' axé' xi tsalap jant'ini' kin uluw an ok'ox éyal k'al axé' xi t'ojláb jant'ini' ne'ets ka buk'uwat an onoxtaláb abal patal kin ejtiy.

ÓX INIK LAJU AKAK AYKILÁB. An olnaxtaláb tin aytal an t'okat t'ojláb, kwa'al kin ítmédha' ti its' ani an ok'ox éyal (sistema nacional) ne'ets kin uluw jáy i k'ij kin jila' axé' xi olnaxtaláb abal ka exla' ani janyej in alwa' axé' xi olchixtaláb.

An olnaxtaláb ne'ets ki in olna' an uchbidh atiklab xi in buk'nál an olchixtaláb ani ju'taj kin uluw jayk'ij tin ítmedháj.

ÓX INIK LAJU BÚK AYKILÁB. (An Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél) CEGAIP in ejtawal kin konoy ani kin tsu'uw jítak'ij kin le'na' axé' xi t'ojláb, ani in ejtawal kin olna' max yab ani' axi k'wajat in wat'bál an t'ojnalchik jant'ini' in ulal axé' xi uchbiláb.

ÓX INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. Al an tsalpadh pat'ál ne'ets kin ko'oy jún tajax úw ju'táj kin tsu'uw ani kin ejtow ka otsits kin elá' an olchixtaláb axi in ulal axé' xi ok'lómej. Axi in yejenchal kin ko'oy jun i alim.

An olnaxtaláb in kwa'al in uchbíl kin tejwa'médha' t'okat ani kin ólna' k'al patal an kwenchal, i uxumchik ani inikchik jayej axi yab putat in iniktal , patal kin ejtow kin exla' axé' xi olchixtaláb.

An atiklábchik in kwa'al in uchbíl kin ólchij an Abatnadh T'onalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) ma óx i k'ij al an tsalpadh pat'ál ; max yab ka tejwaméj axé' xi olchixtaláb, an t'ojnalchik ne'ets tam kin uluw jayk'ij kin tejwa'médha'.

ÓX INIK BELEW AYKILÁB. An Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP), ani an atiklábchik xi uchibidh ne'ets kin aliy jant'ini' kin ts'ejka' axé' xi Jolataláb k'al an Olchixtaláb abal patal axi káw Tének kin ejtow kin ko'oy axé' xi olchixtaláb.

K'al axé' xi t'ojláb in yejenchal ka ts'ájlín tin yanél (sistema nacional) an bichowchik abal kin t'aja' ani kin puwedha' ti wechik axé' xi t'ojláb ju'táj kin ejtowchik kin ko'oy an jolataláb k'al an olchixtaláb ma jutij wíchat.

Ne'ets kin t'aja' abal patal jununúl kin ko'oy an jolataláb abal k'al an olchixtaláb, uchbixtaláb k'al patal an bichowchik.

TSE' INIK AYKILÁB. An uchbidh atiklábchik, in kwa'al in uchbíl kin pidha' jita' kin yejénchij jún i tsalpadh pat'ál (equipo de computo) k'al i wewedh ót' (internet), abal kin ejtow ka otsits ani kin tsu'uw an olchixtaláb k'al axé' xi pat'ál. Ani jayej ne'ets kin ejtow kin aliy axé' xi olchixtaláb ju'táj max ejtíl k'al píl i pat'ál.

TSE' INIK JÚN AYKILÁB. An Olchixtaláb bínadh k'al axé' xi Uchbidh Atiklábchik k'al axé' xi ok'lómej, yab in buk'nál i tsalap axi in k'ál i éyal. An atiklábchik max yab in ejtowal kin ko'oy an olchixtaláb maj ka tujej maj ka taliy an t'ojláb tam ne'ets ka bijiyat i ít éyal ti al an bichowchik ani ti Tam Pots'ots' abal jitak'ij kin ejtow kin tso'óbna' an chubaxtaláb.

TSE' INIK TSÁB AYKILÁB. An Uchbidh bijidh t'ojnal in kwa'al in uchbíl abal kin beletna' in kwetém dhuchadh úwil axi in kwa'alchik taná' ani jaxtam ne'ets:

- I. Kin beletna' axé' xi t'ojláb abal kin bats'uw an olchixtaláb, ani kin tekedhbédha' an úwchik axi kin yejénchij, ani kin k'ániy in kwetém dhuchadh úwil an atiklábchik axi u t'ojnalchik al axé' xi atáj ani kin exóbchij axi u t'ojnalchik píl i atáj éyalchik abal kin exla' axé' xi olchixtaláb..

- II. Ne'ets kin ólna' an kwetém dhuchadh úw max k'wajat bijidh abal expidhk'ij an atiklabchik al axé' xi atáj, max kin tsu'uw al jún i úw ani kin uluw jale' tin lé', ani yab kin yajbédha' axé' xi uchbixtaláb.
- III. Kin pidha' an atiklabchik jita in konbiyal axé' xi konobixtaláb ju'táj kin uluw jale' tin binál in kwetém dhuchadh úwil axé' xi t'ojnalchik.
- IV. Kin met'a' max in kwetém dhuchadh úwil k'wajat alwa' ani max ítmedhach.
- V. Tam kin tsu'uw abal yab alwa ts'ekadh an úw, dhubat kin alwa'medha' k'al in tekédh tam kin tso'obna'.
- VI. Kin lej met'a' abal max in kwetém dhuchadh úwil an t'onalchik ka k'wajay tekedh ani yab ka k'ibej.

An uchbidh atiklábchik, yab in ejtawal kin buk'uw , nujuw, abal kin kina' in kwetém dhuchadh úwil an t'ojnalchik al axé' xi atáj, axi k'wajat ts'ajlidh al an tsalpadh pat'ál, max kin konoy k'al jún i dhuchadh úw tam in kwa'al in uchbíl kin bína' in kwetém dhuchadh úwil an atiklabchik jant'ini' tin ulal an óx inik laju tsé' tin pejách jun inik beléw ti al an Ok'ox Uchbidh Káw in k'ál an Lab Tomíbchik, ani jun xe'klek tsáb inik tsáb k'al axé' xi uchbixtaláb.

TSÉ' INIK ÓX AYKILÁB. An t'ojnalchik k'alek'ij, max kin bijiy an uchbidh atiklábchik jant'ini' tin ulal axé' xi uchbixtaláb in kwa'al in uchbíl kin wejna' in kwetém dhuchadh úwil axi u t'ojnalchik k'al jajá'chik jant'ini' tin ulal axé' xi uchbixtaláb.

TSÁBCHIL PULIK PEJACH

An uchbixtaláb ti yanél k'al an T'okat uchbidh káw.

TSE' INIK TSÉ' AYKILÁB. An k'wajílomchik axi ka bijyat in kwa'al in uchbíl abal kin walka', ka exláj k'al axi ka konchat ani kin wilk'idh kidhbay k'al axi ít in wat'ál ta k'icháj ne'ets kin tejwamédha' k'al an pat'ál (medios electronicos), axi in tejwamedhál an exlomtaláb, axe' ja'its k'al in éy, in uchbíl, in t'ojlábil ani ti k'wajílom k'al patal i yanél, patal axi uludh ok'xidh jant'iníts ti ka konchat ti úw ejtíl :

I. An eyextaláb abal ka dhayan an úwchik k'al axi in tomnál tamkuyal ani in dhayál ti tsabál Tam Pots'ots'.

II. Jita' bijyat, ne'etsej ka tajk'anchat jale' tu konchinal in awiltal k'al an tejwa'me dhonmtaláb jant'ini' tin ulal an uchbixtaláb, ti dhuchadh úw ani pilchik i dhuchlab k'al axé' xi t'ojláb.

III. An t'ojláb ti tamub k'al an uchbixtaláb abal jáy in bats'uwal ti tumín; ani jáy in pakuw an púlik éyal ti Tam Pots'ots'. An ok'lek ti Tam Pots'ots' ani in peja'chilchik an Tam Pots'ots' aniyej ne'etschik kin tejwamédha' ani antsé' tu le'nancháb:

a) An uchbidh káw k'al an tumín axi u bats'uwáb.

1. An tumín axi ets'eyej in bats'uwal ani axi jun ejét ka bats'uwat, tejwa'médhach ti junchik, tamkudh k'al an tumín axi pidhach k'al an éyal ti Lab Tóm ne'ets ka tejwa'medháj k'al an áylom ti Lab Tóm, taná' ne'ets ka olnáj jáy in bats'úmal k'al an pilchik éyal tolmixtaláb ani jayej axi in kwetém tamkuyámal k'al an tojláb tin bichówil.

2. An uchbixtaláb abal ti yanél, ani in tomnál kin bína' ti chubaxtaláb max tin jalbíl k'al axi in ne'dhál jún i bichow aníyej jita'its in ne'dhál, ejtíl an nújulchik k'al axi u yejencháb k'al an éyal, axi in t'ojondhál jun yanél i ja'ublábchik ani axi in kwemtanál i t'ojlábchik tamkudh k'al axi in bats'úmal abal ka t'ójon ani axi bijidh ne'ets kin kidhbay k'al an t'ojláb axi ts'o'madh ti dhuchlab k'al an éyal axi áylom, aniyej max talbél ka tsab jalk'uyat an dhuchlab abal ka jalk'un wa ka tsab tolmiyat k'al axi jilk'onenek in nedhál ti tumín wa abal yab ka jilk'on in ne'edhál an bichow. Aniyej, patal axi in tomnál ka t'ajan ani ju'táj ti éyan patal an tumín axi bats'uwat.

b) Olnomtaláb k'al an tumín axi pakúmej.

1. Axi bijidh ka jalbiyat an tolmixtaláb ani an t'ojlábchik, ani jayej ka tejwa'medháj patal ju'táj ti éyan an tumín, kin tejwamédha' jáy in eyendha' abal tin kwetémtal, ani abal kin jalbiy an t'ojnal axi u tolmix, k'al an éyal kin tejwa'medha' in jalbíl: jáy in jalbiy k'al i t'ojnal axi in konoy pí: aniyej jay in jalbinchal axi koyómadhits ti t'ojnal; axi in pakúmal abal kin t'aja' an t'ojláb, tamkudh k'al an t'ojnalchik axi in tejwa'medhámal an t'ojláb axi in pákumal abal kin tujuw jún i yejtsej t'ojláb, ani axi in pakúmal k'al axi in ok'ox inkiyámalits tin tujtal an tamub, k'al axi in tujuwal jún i kwetém wa tamkudh t'ojláb ani k'al axi in binál i tolmixtaláb axi ne'ets jalbidh.

2. Patal in bij an t'ojlábchik, jant'odh t'ajan ani ju'táj tin bats'uw an tolmixtaláb k'al an tumín.

3. An tumín axi éyan kwa'al ka tejwa'méj abal jant'ini' tin konoyal, an éyal, bijidh ani abal ka éyan al an kwenchaláb wa pejach axi k'watits bijidh, axé' ja'its abal ka met'an max éyan, jant'ini' tin tomnál ani jant'ini' ti yejénchal, ani ju'táj ti éyan ani jant'oj in bajuw kin jalk'uy taná'.

Tam ka jalk'uyat patal an dhuchlab k'al an yejenchixtaláb, ani jáy i tumín i yejénchal, ne'ets jayej ka tejwa'medháj jant'oj ne'ets kin bajuw ka ts'ejkan wa ka jalk'un k'al axé' xi t'ojláb ani in áyláb an t'ojláb ani jant'ini' ti ne'ets ka met'an abal max alwa' tu t'ajnal an t'ojláb, kom antsaná' ti inkidh ti aykiláb jun xéklek k'al óx inik tsé' (134) ti ok'ox uchbidh káw k'al an Lab Tomíbchik.

In alwá' an t'ojláb, in aykíl, ani jant'ini' ti ka jun tamkun ani jant'ini' ti ka tejwa'médháj ani in alwá' an dhuchlab abal ka tejwa'méj jant'ini' tu konoyáb ne'ets ka k'wajiy dhuchadh ti jun yanél Uchbidh káw k'al an ajixtaláb k'al an tumín axi in eyendhál an éyal (Ley General de Contabilidad Gubernamental)

IV. An dhuchlab k'al in aytal an tumín axi bats'úmej in yejénchal kin kó'oy an t'iplab ajumtaláb jun ejét in yanél, jant'oj játs in k'ál jita' in tejwa'médhál nixé' xi tumín ani an k'ijcháj tam tu tejwa'medháb k'al an tumín axi pakúmej, an dhuchlab in tomnál kin kó'oy in yanél jita' in bats'úmal, k'al jant'oj ti éyan, jawa'xe' a k'ijcháj ti

pakuwat, in aykíl an dhuchlab jita' játs an áylom atáj ju'táj ti kalej an tumín ani jita' játs in binál in awital abal ka pakuwat an tumín.

Ani jayej ka tejwa'medháj ju'táj ti wat'ey an tumín; in bij an áylom atáj k'al an tumín, ju'táj ti wat'báj tam ti pidhan k'al an éyal Lab Tomíb k'al patal an t'ojláb axi t'ajnének tin aytal in t'ojlábil an éyal.

An ayláb axi in k'al an áylom atájchik k'al an tumín ne'ets ka tejwa'medháj ok'ox k'al an áylom tumín ti Lab Tóm abal antsaná' ka awits ka bats'uwat an tumín.

V. Kidhat in alwá' an dhuchlab, ba' jún i ts'ejkadh úw ju'táj ka tejwa'méj ti junchik an t'ojláb axi i t'ajnenek, jita' in tomna' kin t'aja', maj ju'táj tin bajuw kin t'aja' in t'ojlábil ani in uchbíl axi in tolmiyal an éyal, axi in binál an tolmixtaláb wa jita' bijidh kin tejwa'medha' an dhuchlab, ne'ets kin t'aja' jant'ini' tu koncháb k'al an éyal.

VI. Jant'oj in t'ojnál ti junchik axi in kwa'al jún i t'ojláb abal ti tolmix k'al an éyal.

VII. An úw axi in ólnál jant'ini' ne'ets ka t'ójon, jant'om t'ojláb in tomnál ki t'aja' jant'ini' játs axi in yejénchal kin t'aja', jant'oj u koncháb, an úw axi ne'ets kin tujchiy ani an úw axi in olnál in aylábil an t'ojláb, in k'al an atáj eyaltaláb axi in aynál an t'ojláb, ne'ets kin tejwa'medha' ju'táj ti ne'ets kin bajuw, jale' ti ne'ets kin t'aja' nixé' xi t'ojláb ani an áylom abal ka t'ajan an t'ojláb.

VIII. An áyláb k'al pilchik i t'ilomtaláb axi ka le'na' ka tso'óbna' ani axi bijidh ka tso'óbna' kom pél k'al in t'ojlábil an éyal ne'ets jayej kin tejwa'medha'.

IX. An áyláb axi ka tolmixin abal kin tejwa'medha' max in bajuw kin t'aja' axi in kwa'alak bijidh ani jant'oj in bajuw kin ts'ejka' wa kin jalk'uy.

X. Patal axi u t'ojnal ti tolmix k'al an éyal in tomnál kin ko'oy tejwa' ju'táj ti ne'ets ka elan : taná' ne'ets kin ólna' in bij, in éy ani an t'ojláb axi in t'ajál, in aykíl abal ti tolmix k'al an éyal, jayk'ij tin bats'uw nixé' xi t'ojláb, an ajumtaláb ju'táj ti ka tawnáj, ju'táj ti ka awits kin bats'uw in owdha' dhuchlábilchik ti dhuchadh úw ani axi abadh ti pat'ál, aníyej kin tejwa'medha' jant'ini' tin bajúmal in éy ani kin tsapna' k'al in putudh exóbintal, ani an ajumtaláb ju'táj tu tejwa'mél abal játs chubax in bajúmal in éy k'al in exóbintal.

XI. An jalbixtaláb jant'ini' ti bijidh ani jant'ini' tin tomnál, k'al an tolmix t'ojnal k'al an éyal, axi in kwa'alits yán i tamub ti t'ojnal ani axi in k'a'al tujúmal ti t'ojnal, ne'ets kin tejwa'medhachik patal an tolmixtaláb axi in bats'uwal, tamkudh k'al in jalbíl ani axi u jalbincháb k'al an éyal, an ts'ewa'lixtaláb axi u t'ajcháb, an tumín axi in bats'uwal max ka koyóts jun wé' k'al in t'ojlábil, an tumín axi u pidhnal max kin t'aja' alwa' in t'ojlábil, axi in aytal i tumín ju'táj tu t'ojnal ani pilchik i tolmixtaláb axi in bats'uwal, patal ne'ets kin tejwa'medha' k'al in k'ijíl tam tin bats'uw nixé' xi tumín.

XII. In aykíl an t'ojláb kál an ok'chix áylom k'al an t'ojnal atáj in k'al an éyal, an tamkuntaláb axi t'ajnének tejwa' k'al in yanéltal, k'al jún i tsakam tamkudh t'ojnal, k'al axi bijchámej, k'al an éyal abal ka t'ajan an t'ojlábchik, an tamkuntaláb axi jun yanél ani abal ka t'ajan jún i t'ojláb axi u yejencháb.

XIII. An dhuchlab axi ka ts'ejkáj ba' jún i tamkuntaláb, k'al jún i ts'ejkadh k'aw ani an ts'omadh úw axi ka dhayan ti al jún i tamkuntaláb axi bijyámej ka t'ajan k'al an éyal ne'ets jayej ka tejwa'medháj , expidh axi ka bijiyat k'al an éyal abatnom abal yab in yejénchal ka tso'obna' nixé' ja'its axi yab ne'ets ka tejwa'medháj.

XIV. An tumín axi pakúmej k'al an k'apnéł ani k'al an koytaláb, abal ka k'alejchik kin bína' an dhuchlab tso'óblixtaláb , ju'táj kin ólna' an t'ojláb axi t'ajan.

XV. Tin yanél an t'ojnalchik ani an t'ojnal axi utat k'wajat k'al an éyal, ani ju'táj ti yejencháb i t'ojnal, jant'ini' ti k'wajat inkidh an t'ojnal atáj k'al an éyal.

XVI. An ts'ejkadh úw ju'táj kin ólna' jita' konchámej ani jalbinchámej nixé' xi bijidh t'ojláb, ne'ets ka tejwa'medhanchat in bij, an t'ojláb axi in t'aja', in yanél axi ti jalbiyat ani jayej jayits a k'icháj tolmixin..

XVII. An tejwa'medhomtaláb k'al an dhuchlabchik ju'táj ti ka ólna' k'al jant'oj tu dhabal, jant'oj in jalbiyal ani in ts'a'yamal, axi in bats'uwal ti tumín axi in atál abal kin k'óoy dhayach an tumín, an t'ojnalchik axi u tolmix k'al an éyal, ne'ets kin tejwa'medha', ju'táj ti ka bijchat, ani játs antsana':

a) K'al an éyal axi in áynál an uchbidh káw ti Tam Pots'ots': ja'itschik axi k'wajat bijidh k'al in yanél an tsakam pejach axi in kwa'al an tsabál Tam Pots'ots', axi in binál an awiltaláb, axi in met'ál ka t'ajan alwa' an t'ojláb tin puwél an Tam Pots'ots', axi in áylom k'al an tumín ani t'ojlábchik, axi in áyna', jayétsej axi met'ax k'al patal an áylab t'ojláb.

b) K'al an éyal t'ojom ti Tam Pots'ots': patal an t'ojnalchik k'al an éyal, an púlik ok'lom ti Tam Pots'ots', ani an áylomchik k'al pilchik i ayláb. K'al an áylom axi ju'táj tu ts'ejkanal an káw k'al an éyal tin puwél an Tam Pots'ots' , axi bijidh ba' an tsakam pejach ti Tam Pots'ots' ani an yak'wax jolbinélchik.

c) Ba' atáj áylom k'al an dhuchlabchik in k'al an t'ojnalchik k'al an éyal: an abatnadh t'ojnalchik, in tolmiwál, an t'ojnal k'al jún i ayláb, pilchik i tolmix, an púlik atájchik axi in binál an tolmixtaláb, an tolmix axi in kwa'al in yanél ani an áylom k'al i tamkudh tumín axi exladh jutamk'ij.

d) K'al an éyal k'anix ti Tam Pots'ots': an Ok'lomchik, axi in aynál an ts'ejkantaláb k'al i pextaláb káw, an dhuchumchik, axi in uldhál an tso'óblixtaláb ani in aynál an káw, aníyej an áylom k'al jun ejét in t'ojlábil an éyal.

e) Ti atáj ts'ejkantaláb k'al i pextaláb káw in k'al i dhuchlabchik ani an t'ojnalchik: an ok'lomchik, an tolmixchik, an dhuchumchik ani an áylom kin uldha' an tso'óblixtaláb ani an aynaltaláb k'al an pextaláb káw.

f) K'al an t'ojnal éyal ba' an tsakam pejach ti Tam Pots'ots': an Ok'lom, an tolmix k'al an ok'lom, axi in aynál an pextaláb káw, an dhuchum, axi in áynál an tumín, ani patal an t'ojláb, axi in beletnál an pakwnél k'al an tumín, ani patal an pilchik t'ojnal k'al i ayláb, ani an belomchik axi u k'ánix k'al an k'wajílomchik.

g) Ba' an áylom k'al an t'ojnalchik tolmix k'al an éyal: an ok'ox , an tolmix k'al an kwentalom, an t'ojnal k'al jún i ayláb, ani patal an t'ojnalchik k'al an éyal, an púlik

atáj axi u tolmix jayej, an tamkudh tolmix tin kwetémtal, ani an tamkudh tumín axi exladh jutámk'ij.

h) An tamkudh t'ojnalchik axi ka bijiyat ti Ok'ox Uchbidh K'aw ti Tam Pots'ots' ani ka pidhan i jolataláb ka kwetem t'ójon: patal an t'ojnalchik, an ok'lomchik ani in yanél an t'ojnalchik axi k'wajat k'al jún i ayláb.

i) In lé' kin uluw patal an t'ojnalchik axi u tolmix k'al an éyal ani in kwa'al jún i ayláb, ani axi in bats'uwal ani in pakuwal an tumín in k'al an éyal.

An tejwa'medhomtaláb k'al an dhuchlabchik ju'táj ti ka olnáj k'al jant'oj tu dhabal, jant'oj in jalbiyal ani in ts'a'yámal, axi in bats'uwal ti tumín axi in atál abal kin kó'oy dhayach an tumín, ne'ets ka tejwa'medháj ti tamub, in kwa'al laju bó' a k'icháj abal kin tejwa'medha' abal ti yanél, nixé' ajidh tam kin tejwa'medha' k'al an éyal k'al jita' tu konchinal, bijidh kin t'aja' tam kin tujuw ti t'ojnal ani tam kin kidhbayits ti t'ojnal.

XVIII. An dhuchlab ju'táj ti ka olnáj jant'ini' tu t'ojnal an éyal, in aykíl an t'ojláb, ju'táj tu t'ajnal nixé' xi pilchik t'ojláb, an ajumtaláb abal ki ów káwin ti pat'ál, an k'ij abal ka t'ójonchik, an dhuche' abal ka ów ts'ejkáj i dhuchlab ani ka aban ti pat'ál ani an jalbixtaláb axi u konoyáb, an abatnadh t'ojnalchik axi in bats'uwal an konoxtaláb abal ka exla' jún i dhuchlab k'al an t'ojláb axi u t'ajnal taná', aníyej an konoxtaláb axi bats'úmej ani axi tok'tsidhchik k'al an t'ojnalchik; jayétsej in bij an t'ojnalchik, in éy, ju'táj tu k'wajíl, an ajumtaláb abal ka ów tawnáj ti pat'ál, an dhuche' abal ka ów ts'ejkáj i dhuchlab ani ka aban ti pat'ál in k'al an t'ojnalchik axi in bats'uwal an konoxtaláb k'al an dhuchlab k'al an tejwa'medhomtaláb.

XIX. An kanixtaláb ani an áta'intaláb abal ka konoyat an t'ojláb abal ti tolmix k'al an éyal ani jant'ini' ti k'alej nixé' xi ayláb.

XX. An tejwa'medhomtaláb k'al an tolmixtaláb abal ti jalbix k'al jún i yejenchixtaláb, an ts'ejwilixtaláb abal axi in t'ajámal jún i alwa' t'ojláb, an tolmixtaláb abal ka tujuw jún i t'ojláb, ju'táj ti ne'ets ka olnáj jita' in bats'uw an tumín, jita' xi tolmiyat, jant'oj axi ts'ejkan ani k'al jant'oj tu tolmix ti jalbix, ne'ets jayej ka olnáj:

a) Pejach ju'táj ti t'ajan an tolmixtaláb.

b) In alwá' an tolmixtaláb.

c) An k'ij axi ne'ets ka k'wajiy abal ka bináj an tolmixtaláb.

d) Jant'ini' ti bijidh ka bináj an tolmixtaláb, jale' tu bináb an tolmixtaláb, ani maj ju'táj ti ne'ets kin bajuw nixé' xi tolmixtaláb.

e) Jant'oj ne'ets ka ts'ejkan tejwa' k'al nixé' xi tolmixtaláb.

f) In yanél an k'wajílomchik axi ne'ets ka tolmiyat.

g) Jáy in yanél an tumín axi bijiyat ka eyendháj, axi jalk'uwámej, ani bijidh an k'ij jant'ini' ti ne'ets ka éyan an tumín.

- h)** Jant'oj a yejénchal ani jant'ini' ti ka aynanchij an Tejwa'medhomtaláb.
- i)** An aynanchixtaláb ju'táj ka ejtow ka olna' max tá, jant'o yab alwa' tu t'ajnal aniyej tam u tsu'utab jant'oj axi yab u alwatnáb.
- j)** An aynanchixtalab abal ka t'ajan alwa' an tolmixtaláb.
- k)** An aynanchixtaláb ju'táj ti ne'ets ka met'an max bajuwat ka t'ajan patal axi bijiyat, an dhuchlab ju'táj ti dhuchadh jant'oj bajuwat ka t'ajan ani an ayláb axi in k'ibchalej ka t'ajan.
- l)** Ts'o'machik in bij, k'al jant'oj ti bijidh, jawaxe' an t'ojláb t'ajan abal ka kalej nixé' xi dhuchlab, an lejbxataláb axi éyan, in yanéltal, jayíl ti lejbayat, in bij axi éyan abal ka ts'ejkan nixé' xi dhuchlab ani ka kalej in yanél.
- m)** Jant'ini' tu éynal abal ka tolmiyatchik an K'wajílom.
- n)** Jant'ini' tu junkunal k'al k'e'atchik i tolmixtaláb.
- o)** Jant'ini' ti junkunal k'al in alwá' jant'ini' ti t'ipodh ka bináj an tolmixtaláb ani an dhuchlab axi in tomnál ka ts'ejkan.
- p)** Wilk'idh ólnohtaláb k'al axi u t'ajnal ani jant'ini' ti ne'ets in aylábil an t'ojláb.
- q)** Dhuchlab k'al in aytal an k'wajílomchik axi in bats'uwal an tolmixtaláb, nixé' ne'ets kin tejwa'medha': in bij an k'wajílom, max ibáj , in bij an jun yanél mulkudh t'ojnal axi u tolmiyáb, in yanél ti tumín k'al nixé' xi tolmixtaláb, axi pí jant'oj bínadh ti tolmixtaláb ani yabáts ja' i tumín, an tolmixtaláb ani an eyextaláb axi bináj , in bij an kwenchaláb, aníyej jita' in bats'uwal an tolmixtaláb ne'ets kin bína' in tamúb ani jita' játs: max pel i mimláb wa mamláb, ani jayej in yanél an tumín axi éyan abal ka tolmixin ani k'al axi in tolmiy kin jalbinchiy an jun yanélchik an tamkudh t'ojnal axi ts'ejwantál ani axi biyálits exom ti t'ojnal, aníyej ne'ets ka tejwa'medhanchat in bij jita' in bats'uwal, an ts'o'maxtaláb k'al in bij ti abatnadh t'ojnal ju'táj tu met'nalchik max u tolmix k'al i t'ojlábil, axi kwetémk'ij ani axi bijidh ti jun yanél t'ojnal, ani jayej i tumín in bats'uwal.

XXI. In alwa' jant'ini' ti ne'ets ka t'ojondha' an t'ojnalchik, jita' jats u t'ojondhab, an ts'ejkadh káw abal ka t'ojondha' jitats kwetem bijidh k'al an éyal, aníyej an tumín axi u éynal abal ka ts'a'iyat jant'óts ani ka ts'ejwalixna', max i an naptal tumín axi u pidhnal an jun yanél t'ojnalchik ani jajá'itschik kin eyendha' tin kwetém k'al.

XXII. An dhuchlab ju'táj ti ka olnáj an tsakam t'ojnalchik axi wa'ats ani kin bajuw maj ti ok'lom éyal; aníyej an jolbixtaláb axi in bajuwal kin bats'uw max yab kin t'aja' jant'ini' tin tomnál an t'ojláb.

XXIII. An dhuchlab ju'táj ti k'wajat patal an bijláb k'al an t'ojnalchik axi u tolmix k'al an éyal, axi kalnek jolbidh kom yab t'ójon tekedh, jayétsej jale' ti jolbin ani jayk'i' játs ti t'ajan alwa' met'adh.

XXIV. Ne'ets kin ólna' jant'oj ka awits ka t'ajan taná' nixé' xi atáj ju'táj tu t'ojnalchik axi u tolmix k'al an éyal, aniyej jant'oj a yejénchal max ta'akits a bajuwal ka yejénchij ti tolmij.

XXV. An ayláb axi in yejénchal ka t'ajan abal ka ejtow ka konoy an tolmixtaláb, an úw axi ne'ets ka ts'ejka', ani jant'om úw axi u bináb taná'.

XXVI. An dhuchlab ju'táj ti ka olnáj k'al an tumín axi in bats'úmal, an dhuchlab ju'táj ti tejwa' jant'ini' ti éyan íts' ta íts', antsaná' jant'ini' tin konoyal An Uchbidh Káw abal ti Yanél, k'al an Ajixtaláb k'al an Tumín axi in Eyendhál an Éyal aniyej jant'ini' tin konoyal píl i uchbixtaláb.

XXVII. An dhuchlab ju'táj tu tejwamél jita' játs in bats'uw an tolmixtaláb, jant'oj ti éyan, in yanél an tumín, jant'ini' ti k'alej abal kin bats'uw, jant'oj játs in bajuw kin ts'ejka', an dhuchlab abal jant'ini' ti éyan. Aniyej ka tso'óbna' an tumín axi tamkun k'al axi jalbixin k'al jún i jolbixtaláb, k'al axi wat'k'an kin t'aja' jún i jalbixtaláb, axi bijidh kwa'al ti jalbix taná', max bats'uwat i tumín k'al pil jant'oj, axi in jalbiy abal yab ka wik'an, ne'ets ka tejwa'medhanchat in bij jita' in bats'uw nixé' xi tumín, k'al jant'oj ti éyan, jita' in kó'oy kin ayokna'. K'al an tumín axi u ulel k'al an yejtsej púlik éyal ti Lab Tóm ani in bats'uwal an tsabál Tam Pots'ots' ani in tsakam pejáchilchik, ne'ets kin kó'oy in uchbíl k'al An Uchbidh Káw abal ti Yanél, k'al an Ajixtalábil an Tumín axi in Eyendhál an Éyal, k'al an Uchbidh Káw Labtomíb k'al in Yanél an Tumín ani an Uchbixtaláb K'al nixé' xi Tumín, aniyej an Uchbidh Káw axi in met'ál an Tumín ani an olnomtaláb k'al an Pakwláts tin puwél an Lab Tóm.

XXVIII. An dhuchlab k'al axi jilk'onének in ne'dhál an éyal, jant'ini' ti bijidh k'al an Uchbidh Káw.

XXIX. Axi pakúmej abal ka t'ajan i tso'óblixtaláb k'al i yanél, ne'ets ka olnáj ju'táj ti t'ajan nixé' xi tso'oblixtaláb, jita' u áylom, an ajumtaláb axi in eyendhál, k'al jant'oj ti t'ojondháj ani jant'oj játs in olna'; aniyej in jalbíl an t'ipoxtaláb axi ts'ejka', in yanél jáyits ti wat'báj ti pilchik i pat'ál tso'oblixtaláb ani jayíl in jalbiy abal ka k'wajiy ti pat'ál ádhil búk'ul káw , aniyej in jalbíl k'al nixé' xi eyextaláb ani abal kin ejtow kin ets'ey t'ojóndha'.

XXX. An dhuchlab axi in olnál jant'ini' ti k'alej an met'axtaláb k'al an tumín axi pakúmej max kin bajuwits kin kidhbay in k'ijíl jant'ini' ti t'ipodh, an áylom in kwa'al in uchbíl kin tok'tsiy jawa'its i konowixtaláb ka t'ajchat abal ka ejtiyat jant'ini' tin eyendha' an tumín.

XXXI. An dhuchlab axi u ts'ejkanal max ka talíts an met'axtaláb k'al an tumín.

XXXII. In yanél an tumín axi bats'uwat, jale' tin bats'uw, max watsin i kanixtaláb abal ka t'ójon ani in bij an k'wajílomchik axi in bats'uwal, axé' ne'ets ka awits kin bats'uw tin k'ubak aniyej ti ts'ejkadh úw k'e, patal jita' ka walkanchat kin eyendha' in tumínal an éyal, aniyej jita'its pel i éyal. Aniyej an dhuchlabchik axi kin ts'ejka' abal jant'ini' ti eyendháj an tumín ani ju'táj ti jilk'on.

XXXIII. An kanixtaláb an tso'oblixtaláb abal ka konoyat i jolataláb ka t'ajan jún i t'ojláb, an awiltaláb axi u bináb, max wa'ats jita' watbanchámej i jolataláb abal ka

t'ójon, ata'intaláb k'al jún i t'ojláb, max jant'oj ts'ayámej, axi u jalbincháb k'al jún i jolataláb, axi u jalbincháb abal kin t'aja' jún i t'ojláb ani axi walk'adh ka t'ajan k'al an éyal, aníyej an tsalap k'al axé' an káw, axi kin tsáb dhuchunchij axi ts'ejkadhits an úw, an dhuchlabchik ju'táj tin olnál axi in bajuw ka t'ajan k'al axe'chik xi úw. Max ka konoyat i jolataláb ka t'ajan jún i t'ojláb, ka bína' jún i awiltaláb, max ka watbanchat jita' i jolat abal ka t'ojon nixé' ne'ets ka binachat in bij, jale' tin bats'uwal an tumín, jant'oj ne'ets kin t'aja' k'al an tumín, jawa' an Uchbidh káw axi in tsapnál ani jáy i k'ij ne'ets ka k'wajiy.

XXXIV. An dhuchlabchik abal jant'ini' tin áta' an tolmixtaláb, an bijidh kanixtaláb ani pilchik i ata'intaláb, ne'ets kin kó'oy kidhat an úw k'al nixé' xi káw aníyej an úw axi u ts'ejkanal k'al axé' xi káw, aníyej an úw axi ts'ejkan max wa'tsin i tolmix, taná' kwa'al kin dhuchunchij:

a) An ata'intaláb ani an bijidh kanixtaláb:

1. An úw olchixtaláb abal i kanixtalab axi k'wajbadh, antsaná' jayej an Uchbidh Káw axi in tsapnál abal kin ejtow kin t'aja'.
2. In bijilchik an atikláb jita' in punúmal ka dhuchan k'al an ata'intaláb ani axi kanidh.
3. In bij jita'its in áta' ani abal jale' tin áta'.
4. An pejach ju'táj ti ne'ets ka t'ójon ani in bij an áylom.
5. An tso'oblixtaláb ani jáyits I kanixtaláb kaldháj.
6. An dhuchlabchik abal jita' in bajuw ka jilk'on k'al nixé' xi t'ojláb aníyej abal jita' játs in áta'.
7. An kubadh bijidh t'ojnal ani max in yejénchalej k'e'at i úw kin k'wajbanchiy.
8. An aynaxtaláb k'al jita' ti ne'ets ka met'an tin t'ojlábil , tamkudh k'al an dhuchlab axi ju'táj ti ka tejwaméj jant'ini' ti ne'ets kin jalk'uy an k'aylál ani an kwenchaláb.
9. In yanél an tumín, jant'ini' ti bijidh k'al an éyal.
10. Ju'táj ti tál an tumín, max pel ti Lab Tóm, ti tsabál Tam Pots'ots' wa tin tsakam pejáchil an Tam Pots'ots', aníyej k'al jant'oj játs ti ne'ets ka éyan an tumín, ani an tumín axi ne'etsej jayej ka bináj.
11. An ts'ekadh k'aw ani axi in ko'yamal kin jalk'unchiy, ani ts'o'madhits, kwa'al kin dhucha' jale' ti jilk'on ani aníjayej in k'ijil tam ti ts'omayat.
12. An dhuchlabchik axi in olnál axi ts'ekámejits ani jáy pakúmej abal ka ts'ejkan ani jayej max in yejénchij píl i bijidh t'ojnal; an dhuchlab axi in olnál max in yejénchij kin konoy matidh, max in konoy i tolmixtaláb ju'tamits, max tolmiyat k'al píl jita' tejé' ti Lab Tóm max i axi yab in kwa'al in éy tejé' ti Lab Tóm. Ani jayej ne'ets kin dhucha' in yanél an tumín; an kwenchal ju'táj ti ts'ejkan an dhuchlab, in k'ijil abal ka t'ajan an t'ojláb, an t'ojnal áylom ani jant'ini' ti ne'enchat an aynaxtaláb abal ka wa'tsin jita' kin beletna' ka t'ajan alwa' an

t'ojláb. Jayétsej max ka jilk'on in k'ibchalej wa max ibáj o in watk'anchiy in yanél an tumín axi in eyendha', ani axi elchat in t'ajamál k'al an met'al k'al in tolmixtal an taka'intaláb xi t'ajan max alwa' an t'ojlab.

13. An ts'ekadh dhuchadh k'aw ju'táj ti talbédhajits an t'ojláb.

14. An ayláb max talits patal an t'ojláb.

b) Jita' walkámej kin t'aja' an t'ojláb k'al an éyal.

1. An dhuchlab abal k'al an t'ojláb axi in tsalpayal kin t'aja' jita'its in lé' kin bats'uw an t'ojláb.

2. Jale' tin lé' an t'ojláb ani an Uchbidh Káw axi in tsapnál.

3. An dhuchlab ju'táj ti pidhan an awitaláb abal ka t'ójon.

4. Max in tomnál, ne'ets kin dhucha' an yejenchixtaláb ani jáy ne'ets kin bajuw ti tumín, ju'táj ti ne'ets kin ts'a'iy.

5. In bijíl jita' ne'ets kin bats'uw tin k'ubak, max ibáj jita ne'ets kin bats'uw ti úw.

6. An pejáchil an atáj axi u t'ojnal k'al an éyal axi in yejenchal an t'ojláb ani jita' ne'ets kin t'aja'.

7. In aykíl an ajumtaláb, in k'ijíl, in yanél an tumín ti ne'ets ka ts'ejkan an t'ojláb ani jayej i kij ne'ets ka owey abal kin kidhbay an t'ojláb.

8. An aynaxtaláb abal axi ne'ets kin met'a' ka t'ajan alwa' an t'ojláb ani abal ka t'ajan patal axi k'wajat bijidh al an dhuchlab, anívej jant'ini' tin beletnál an kwenchaláb ani an k'ay'lál, nixé' játs max in yejénchal.

9. An dhuchlabchik axi in olnál axi ts'ejkamejits anívej max in yejénchij píl i bijidh t'ojnal abal nixé' xi t'ojláb.

10. An dhuchadh ts'ejkadh káw abal talits an t'ojláb.

11. Patal an dhuchlab ju'táj ti talits an t'ojláb.

XXXV. An dhuchlabchik axi kin konoy an éyal kwa'al kin ts'ejka' an uchbidh atiklabchik.

XXXVI. An ajumtaláb axi kin bajuw k'al an t'ojláb ne'ets ka ts'ejkan k'al i chubaxtaláb ani i tekedhtaláb.

XXXVII. An dhuchlabchik k'al in áy an t'ojláb, an pakumtaláb axi wa'tsin ani an dhuchlab axi ts'ejkan k'al an tumín axi éyan ani jant'ini' ti k'wajat k'al an tumín.

XXXVIII. In bijílchik k'al jita' játs, ju'táj tu ts'a'iyáb jant'óts ne'ets ka éyan ani jita' u áylomchik k'al jún yanél i t'ojnalchik.

XXXIX. An ts'ejkadh dhuchadh káw axi t'ajnenek k'al an éyal tin puwél an Lab Tóm, k'al in pejáchil an púlik Tsabál Lab Tóm, ani k'al an Tsakam pejach ajidh ba'

an k'a'ál pejach, expidh tokot axé' xi ts'ejkadh káw yab kin áyna' an belkomtaláb tin puwél an Lab Tóm ani ibáj jayej k'al an belomtaláb an k'wajílomchik.

XL. An ts'ejkadh dhuchadh káw k'al an kwentalomchik axi in tok'tsinchal in yejenchixtalábil an tamkudh kwenél axi junkunénekchik kin konoy jún i tolmixtaláb aníyej axi kwetémtal kin konoy.

XLI. An dhuchlab k'al in yanél an eyextalábchik axi wa'ats ani in kwa'al tin k'ál.

XLII. An uchbixtaláb axi konchámej k'al an éyal axi u áylom ti tsabál Lab Tomíb ani axi píl i owél tsabál axi u áylomchik k'al an tekedhtaláb an k'wajílomchik, aníyej jant'oj t'ajnének abal kin pidha' i ayláb k'al axi u konchinal, ma kin bajuw kin kidhbay.

XLIII. An ts'ejkantaláb ani jita' in bats'uwal an tolmixtaláb k'al jún i pextaláb káw axi in ko'yamal in áy ani tok'tsiyámej k'al an éyal.

XLIV. In áy abal an k'wajílomchik kin ejtow jayej kin t'aja' axé' xi t'ojláb.

XLV. An tolmixtaláb axi wa'ats, an tso'oblixtaláb abal an k'wajílomchik, ju'táj kin olna' jale' ti ne'ets ka t'ajan ani jita' ne'ets kin bats'uw, jant'oj in tomnál kin t'aja' abal kin kó'oy an tolmixtaláb, in k'ijíl abal ka tok'tsiyat, jawa' an úw xu yejencháb ani axi ne'ets kin tujchiy abal kin ejtow kin bats'uw.

XLVI. An dhuchlabchix axi dhayan ani an ts'ejkantaláb axi in bína' an an abatnadh t'ojnal k'al an T'okat Uchbidh káw ne'ets kin ólna' jita' ka konchat.

XLVII. Patal an úw axi in olnál abal kidhat an t'ojláb ani an konówixtaláb axi ka t'ajchat an áylom k'al axé' xi t'ojláb kom in eyendhál in tumínal an éyal.

XLVIII. An exlomtaláb axi t'ajnenek k'al in tumínal an bichow.

XLIX. Patal in bijíl axi koyómadhits ti t'ojnal ani axi u jalbincháb abal koyótsits ti t'ojnal ani in yanél an tumín axi in bats'uwal.

L. An tumín axi bats'úmej, ani an tolmitaláb axi in binál jún i k'wajílom tin k'ubak ani ti dhuchadh úw ani jún i t'ojnal atáj axi exladh maj jutámk'ij, axé' xi tolmixtaláb max bats'uwat ti tumín, ti atáj axi in t'ojondhál an tumín, ti eyextaláb, ani píl jant'oj, ne'ets ka ólna' in bijíl jita' in bats'uw, in bína' jutámk'ij ani jant'oj ti éyan, ju'táj ti éyan, ne'ets kin ólna' maj ju'táj ti ulits nixé' xi tumín.

LI. Tolmixtaláb axi pidhnenek k'e'at i k'wajílom k'al i tumín wa k'al i eyextaláb;

LII. An ts'ejkadh dhuchadh úw axi dhaynének k'al an tamkuntaláb axi t'ajnenek jant'ini' ti bijidh ani jun ádhil, aníyej an tsalap axi uluúmej ani an uchbixtaláb axi in binámal an kwentalomchik.

LIII. Aníyej jawa'akits i dhuchlab axi ka tsalpayat yejentál ka exláj, ani an dhuchlab axi in kwa'al in yanél an ajumtaláb k'al an konówixtaláb axi tok'tsiyat yaníl k'al an k'wajílomchik.

Jita' ka bijyat, in tomnál kin bína' an tok'tsixtaláb k'al an Abatnadh T'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP)

ani kin tsu'uw abal ka jilk'on tejwa' ti Bats'k'ul k'al Patal an Bijidh Dhuchlab ti Lab Tóm, kin exla' jawaxe' ja'its axi ne'ets kin tok'tsiy ani ne'ets ka dhuchan ju'táj tu konchinal, axe' játs abal ka tsáb met'an ani ka pidhan an jolataláb abal ka jilk'onits exladh.

OXCHÍL PULIK PEJACH

An uchbixtaláb axi in in kwa'al k'al an T'okat Uchbidh Káw.

An k'wajílomchik k'al axi ka bijchat

TSÉ' INIK BÓ' AYKILÁB. Patal axi ok'ox tejé' ulúmej k'al an Uchbidh Káw, an púlik éyal ti Tam Pots'ots' ani in pejáchilchik, ne'ets kin jila' tejwa' an dhuchlab axi xowé' ne'ets ki bijiy:

I. An púlik éyal ti Tam Pots'ots' ani in pejáchilchik:

a) An dhuchlab k'al an t'ojláb axi ne'ets kin t'aja' tin puwél an Tam Pots'ots', jant'ini' ti ne'ets ka t'ajan an tojláb ti al an tamub ju'táj ti ne'ets ka tujeý ani jant'oj in yejénchij ka jalk'uyat max antsaná' ti konchin.

b) Ok'xidh ts'ejkadh káw abal ka tolmíxin k'al úw axi yejentál k'al an Dhaykol Tumín axi u Buk'uwab ti al in Pejáchil an Tampots'ots', axe' in yejenchal kin ko'oy ju'taj ti ne'ets ka eyan kom antsana' tin koniyal an Uchbidh Káw K'al an Kwentalom K'al an tumínal an éyal.

c) An dhuchlab k'al an tolmixtaláb axi in binál an éyal Lab tomíb abal an belomtaláb ti patal, ani jayeý :

1. An dhuchlab k'al an t'ojláb axi t'ajan, ju'táj ti éyan ani in kidhtal an t'ojláb jant'ini' ti bijidh.

2. Jant'ini' ti éyan an tumín axi bats'uwat ani max wa'atsej axi jilk'onének píl i tamub.

3. Jant'ini' ti éyan an tumín, jita' in bats'uw ani jant'oj xi jalbiyat ti al an tamub.

Axé' xi dhuchlab kwa'al ka k'wajiy k'al axi dhuchadh ne'ets ka t'ajan k'al Áylom k'al an Belomtaláb tin puwél an Lab Tóm.

d) Jant'ini' ti bínáj an tolmixtaláb.

e) An dhuchlab axi ju'táj ti k'wajat tejwa' jant'oj in k'alnámal an éyal ani jant'ini' tin t'ojondhámal, k'al in k'ijíl tam tin k'álna', ju'taxe' ti k'wajat ani jale' ti yejentál ka éyan abal ti yanél ani maj ju'taxe' in bajuwal an tsabál axi u éynal.

f) In bij an k'wajílom,, in bij an jun yanél mulkudh t'ojnal axi u tolmiyáb, an ts'o'maxtaláb k'al in bij ti éyal kwentalom ju'táj tu met'nalchik max u tolmix k'al i t'ojlábil jita' tixk'anchat an tolmixtaláb, jita' watbanchat ani patal jita'akits in eyendhál jún i tolmixtaláb k'al in tumínal an éyal, aníyej in yanél an tumín. Ani

jayej an dhuchlab axi in kwa'al in yanél an ajumtaláb k'al axi yáb u jalbixchik k'al an t'ojláb axi in t'ajál kom antsaná' ti dhuchadh ti Uchbidh Káw.

g) In Bijílchik jita' in ts'ejka' an ts'o'madh bijidh dhuchlab, an kwentalom ani in tolmiwál t'ojnal ju'táj tu ts'o'mayáb an úw axi in ts'ejkál an éyal, aníyej ju'táj ti ne'ets ka elan, jant'ini' ti pidhan in uchbíl abal ti Kwentalom ani an dhuchlab ju'táj tin bats'uwal, aníyej max tá' in t'ajámal axi yab in tomnál, jant'ini' játs tin áta' abal kin tsab alwa' kaldha' an t'ojláb.

h) An dhuchlab ju'táj ka tejwaméj an t'ojláb axi ne'ets ka t'ajan al jún i bichow, jant'ini' ti tsab jalk'uyat in alwá' an xe'etsintaláb abal kin beletna' an k'aylál, jant'oj tu éynal an tsabál, jita' walkadh k'al an éyal ti al in pejáchil an Tam Pots'ots' abal kin t'ójondha' an tsabál ani kin ts'ejka' jant'ots in yejénchal.

i) In aykíl jant'ini' ti ka konoyat an dhuchlab k'al an éyal, in k'ijíl abal ka ts'ejkan ani jita'its in bajuwal kin ts'ejka' an dhuchlab kin kó'oy i jolataláb abal kin ts'ejkachikij, expidh yab ne'ets kin ts'ejka' jita' u jalk'uncháb in awiltal max k'in t'aja' aníyej axi k'wajat k'al jún i tsapik yejénchixtaláb, nixé' ja'its jant'ini' ti k'wajat inkidh k'al an éyal, ani

j) K'al in aytal an K'wajílomchik:

1. In yanél an wik'axte' ani an atájchik ju'táj tu tolmiyáb an yejélchik abal ka ejtidh k'wajiy, ne'ets ka olnáj jáy in ak'nál, ju'táj ti k'wajat, ani jant'oj tu éynal an jolataláb axi in kwa'al.

2. In yanél an ajumtaláb k'al an tamkudh kwenél axi in tolmiyal an belal t'ojnalchik, jawa' xowe' ja'its an t'ojláb axi in t'ajámal.

k) K'al an belomtaláb ti yanél ani abal ka t'ajan an tekedhtaláb.

1. Max yab k'al in aytal an belomtaláb k'al ti yanél ani expidh abal ka k'wajiy ba' an ajumtaláb, ne'ets ka bínáj in yanél an konoxtaláb axi in t'ajámalchik an púlik atáj axi i t'ójondhál an t'ilomtaláb al an ík' ani axi in binál an eyextaláb abal ka t'ójon an tsalpadh pat'ál tin puwél an tsabál nixé' ja'its max in k'wajbámal i ots'ol k'al jant'oj u wat'el ba' jún i t'ilomtaláb al an ik', an dhuchlab ju'táj ti punudhchik patal axé' xi t'ojláb, ju'táj ti ne'ets ka elan axé' xi pat'álchik, kin kó'oy in bij an pat'ál eyextaláb, ma ju'táj tin bajuwal ka t'ójon ani k'al jita' ti pidhnenek in awiltal kin t'aja' nixé' xi t'ojláb.

2. In yanél an ajumtaláb k'al in aykíl an punudh belomtaláb ti al in pejáchil an Tam Pots'ots' ani ba' an atáj ju'táj ti k'wajat in tolmiwál an éyal.

3. In yanél an jolbintaláb maj ju'táj ti kin bajuw kin kwentana', in bajuwal kin ólna' jawaxe' i jolbíl, in yanél axi odhnáj, jun ejét an uxum ani jun ejét an inik, k'al in tamúbil max an jolbintaláb pel i tsemghanél, max in yak'wámal jita' k'al i tsapláb ani max i konoyal i tumín k'al i tsapláb.

l) K'al in aytal an t'ojláb axi u t'ajnal tin puwél an tsabál Tam Pots'ots'.

1. An dhuchlab ju'táj ti k'wajat patal in yanéltal an k'wajilómchik axi watadh in yejénchal i tolmixtaláb, taná' ne'ets ka bijiyat max pel i uxum ani max pel i inik, jant'ini' an tolmixtaláb axi in bats'uwal ani in yanél an tumín.

m) K'al an xe'etsintaláb ani axi eyendhál taná'?

1. Patal in bij an pejachik axi beletnadh ani k'an, ka olnáj in alwá', in puwél, ani jawa' an pejach ju'táj ti k'wajat ani an tsakam pejáchilchik an tsabál Tam Pots'ots'.

2. In bijíl an ko'nél ani an ts'ojól wa te'lomchik axi lej wekatsits, nixé' ne'ets ka dhuchan k'al in exladh bijíl k'al jita játs in exobnál.

3. In bijíl in alwa' an xe'etsintaláb ti al in pejáchil an Tam Pots'ots', jant'ini' ti bijyámej ani k'al in puwél,

4. An dhuchlab k'al in yanél an amúl, takudh tin juntal, k'al in yanél, jawa' in pejáchil an Tam Pots'ots' ju'táj tu tamkunal ani ti tamub.

5. In yanél an ja' axi ne'ets ki kó'oy abal tin nakél an tamub; an ja' axi eblim ani axi al tsabál, axé' ne'ets ka olnáj jant'ini' ti kwentalidh k'al an t'ojnal k'al an ja'.

6. An dhuchlab k'al in yanél an púlik atáj axi u t'ojnalchik abal kin t'oka' an ja' ti al in pejáchil an Tam Pots'ots' ani jant'ini' tu tsáb t'okedháb an ja' axi eyendhámejits.

7. An dhuchlab k'al in yanél an pejach axi odhiyámej, ne'ets ka bijiyat k'al jant'oj ti odhiyat ani ju'táj ti k'wajat.

8. In alwá' an te'lomchik ani in alwá' an anam, ju'tám ti k'wajat, jant'ini' ti t'ipodh ani jawa'xe' játs in bijíl; patal axé' ne'ets ka éyan abal ka tso'obnáj maj ju'táj tin bajúmal ka odhnáj an tsabál, ju'táj ti jilnenek jolat ani ne'ets pa'kinal, aní jayej ju'táj ti k'wajat k'anidh ani beletnadh, ju'táj ti tsáb dhayk'anenek an te'lomchik, k'al an ja' axi wa'ats ju'táj ti k'wajat an te'lomchik, in bijíl an pejách jant'ini' tu exláb k'al axi in exobnál an ja' ani an te'lomchik, in bijíl an pejach ju'táj tu t'ojondháb an te'lomchik ani in bijíl an pejach axi yab otsanchámej ani k'anidh ani beletnadh.

9. Jant'ini' ti k'wajinek ti jalk'unal an te'lomchik tin puwél an tsabál Tam Pots'ots', nixé' játs abal ka exla' ani ka kanchat in yanél an pejách, ju'táj ti jilnének jolat ani ne'ets pa'kinal aníyey ju'táj ti wa'ats i k'anchixtaláb k'al an tsabál, taná' ne'ets ka dhuchunchat jale' tu wat'el antsaná'.

10. Patal axi u éynal abal ka exláj max ne'ets kin bajuw kin kuxuy an t'ojláb axi u t'ajnal k'al an te'lomchik, abal ju'táj ti jilnenek jolat ani ne'ets pa'kinal an tsabál ju'táj wa'atsak an te'lomchik.

11. An dhuchlab k'al in yanél an t'ayabláb axi wa'ats ju'táj tu t'aynal an te'lomchik axi u t'ojondháb, ne'ets kin ólna' ju'táj ti k'wajat, jáy in puwél, jawaxe' játs an te'lom axi in yejedhál, jáy in yanél in puwedhál ani jant'ini' ti exladh k'al patál.

12. An káw axi dhayk'anenek ani an ts'ejkadh káw axi wa'tsits k'al jant'oj játs u jalk'unal k'al nixé' xi t'ojláb.

13. An dhuchlab ju'táj kin ólna' k'al an bijidh te'lom ani axi in kwa'al in uchbíl tejé' ti tsabál Tam Pots'ots'.

14. An dhuchlab k'al in yanél an ajumtaláb ju'táj ti k'wajat jáy tin éb axi jolbinenek, jale' ti jolbin, an Uchbidh Káw ju'táj ti exladh nixé' xi jolbintaláb ani dhuchah jayej jant'ini' ti k'alej an jolbintaláb.

15. Jáy in yanél an k'wajílomchik axi k'wajat in t'ajál ti kwentaj ka t'ajan jún i alwa't'ojláb, taná' ne'ets ka bijchat in éy, in awiltal, jant'ini' ti ajidh in yanél an ajumtaláb ani an tamub.

n) K'al an ts'a'um ani k'al an nújul.

1. An dhuchlab ju'táj ti k'wajat bijidh jáy in yanél axi ne'ets kin jalbiy jita' in lé' ti nújul wa ti ts'a'um k'al jant'okits, dhuchadh axi ne'ets kin t'aja', jant'ini' ti exladh ani jawa'xe' játs an dhuchlab axi in tok'tsiyal.

o) K'al an t'ayabláb, an belom ko'onélchik ki puwenchij an ts'ojolchik, an kaldhom to'ol ani an k'apné.

1. Dhuchláb k'al an tolmixtaláb xi batsu'udh an t'ayabláb, an belom ko'onélchik ki puwenchij an ts'ojolchik, an kaldhom to'ol ani an k'apné, axi ajidh ti bichow, kwenchaláb ani kwenél, ani in yejenchal kin uluw jay xi bats'k'wat ani jáy I atiklabchiok xi in batsu'uw an tolmitaláb jutaj ti kin uluw jáy I uxumchik ani jay I inik.

2. In yanél an pulik dhakumchik k'al an tsí'maxtaláb axi tolmidh k'al an ok'lek éyal ti al an bichow.

3. In yanél an eyendhanél axi pel in k'ál al bichow ejtíl in eyendhanélil axi in t'ojonchalchik an áj ti kaldhom to'ol, in alwá' an to'ol.

4. In yanél an atiklábchik axi u nújulchik k'al patal axi u éynal abal ka t'okey an ko'nél ani an alaláb axi tolmidhchik k'al an éyal.

p) K'al in kwentaj tin yanél an bél axi ts'ekámej ani an pat'ál axi u éynal abal ku k'alej jutamk'ij.

1. An onomtaláb ju'taj ti ka tejwaméj in yanél an jolataláb axi binámej abal axi in t'ojonchalchik an tolilíl pat'ál ál in puwél an tsabál Tam Pots'ots'.

2. Max ka wa'tsin jún i yajchiktaláb k'al axé' xi tolilíl pat'ál axi pidhnének an jolataláb abal ka t'ójon, in kwa'al in uchbíl abal ka olnáj, jayk'ij ti wat'ey, ju'táj ti wat'ey, jita' in wat'a', jita' u beldhom, jita' in chidhálakchik, ani patal jant'odha' ti wat'ey an yajchiktaláb.

3. Max ka wa'tsin jún i yajchiktaláb k'al axé' xi tolilíl pat'ál axi pidhnének an jolataláb abal ka t'ójon al an púlik bichow in kwa'al in uchbíl abal ka olnáj, jayk'ij ti wat'ey, ju'táj ti wat'ey, jita' in wat'a', jita' u beldhom, jita' in chidhalákchik, ani patal jant'odha' ti wat'ey an yajchiktaláb.

4. Kin tejwamédhachik in yanél an bél axi wa'ats al in puwél an bichow Tam Pots'ots'.

q) An exobintaláb abal an kwenchalchik

1. In yanél an atáj exobintaláb axi exladh tej'e' ti Tam Pots'ots', jayétsek'ij kwa'al kin ólna' ju'táj tam kwenchal ti k'wajat.

2. In yanél an exóbchix axi in binál in tolmixtal al an bichow axi ajidh ti Tam Pots'ots' ani u jalbincháab in t'ojlábil k'al axé' xi éyal.

3. In yanél an exóbalchik axi tolmidh k'al an éyal abal kin áynanchij ti exóbal, aníyej lej bijidh kin ólna' jant'onéy in yejénchal abal kin bats'uw axé' xi tolmixtaláb, aníyej kin ólna' jáy in yanél ne'ets kin bats'uw.

4. An dhuchlab k'al patal in bijíl an ts'ejkadh bél axi wa'ats tin puwél an Tam Pots'ots'; taná' ne'ets ka dhuchan jawa' an pejach ju'táj ti k'wajat jant'ini' játs in alwá' aníyej an bél axi in t'ikónchal i ja' ani i jo'chal.

r) In kwentaj an lubachtaláb:

1. In yanélchik an atáj lubachtaláb axi wa'ats, ju'táj kin ólna' in bijíl, jawa' tam tolmixtaláb in binál, ju'táj ti k'wajat ani jawa' tam ts'áj wat'bom káw in kwa'al.

2. In patal an atáj lubachtaláb ju'táj ti ne'ets ka jalbiy axi k'wajat uchbidh kin bína' an tolmixtaláb k'al an lubachtaláb kwa'al kin kó'oy in bijíl, ju'táj ti k'wajat,

jayétsek'ij kin bína' an ts'áj wat'bom káw.

s) Tin bij an t'ojláb ani an tolmixtaláb

1. In bij ani in éy an tamkudh t'ojnlachik ani an abatnom xi kwajat dhuchadh ti pulik bichow ani pejchik ti Tam Pots'ots'.

2. In yanélchik an atiklab axi k'wajat dhuchadh ti atáj ilalixtaláb ani an tolmix tam ka jila'its tit t'ojnál ti pulik bichow, xi pitk'onál ta íts' k'al an tumin, k'al an bichow axi ets'ey ani xi jun we'k'ij játs axi ti bichow ani axi ti kwenchaláb.

3. In yanélchik an atikláb axi k'wajat ti t'ojnal, ti tolmix k'al an tsalap ba' an t'ojláb axi in lé' kin t'aja' an abatwálej, aníyej lej bijidh kin ólna' jant'oj in t'ojnál, in bijíl ani in tamúb, bichowíl, in tojlabíl, in úwtal, in tamúb, jutaj tu t'ojnál ani jant'ini' ti tamkudh.

t) In kwentaj an tonél atiklábchik.

1. Lej bijidh kin ólna' an t'ojláb axi u awil ka t'ajan k'al axi in weweyal an bichow, aníyej kin ólna' ju'táj ti che'elchik an atikláb axi che'elchik ti tonel.

2. An olnomtaláb ju'táj ti awil ka k'alej ti tonelchik, ani jant'onéy in ejtawal kin t'aja'chik.

3. Kin ólna' jáy i atiklábchik u jilk'onal ti al an atáj koytaláb.

4. In yanél an atiklábchik axi in t'ojlábil ja'i'ts kin bats'uw an tonel axi u ulelchik.

II. Ani jayej k'al in kwentaj in pejáchil an Tam Pots'ots':

a) An t'ojláb axi in tsalpayal kin t'aja' an éyalchik al an pejach bichow ti Tam Pots'ots' abal ka alwa'méj in xe'tsintal an atiklábchik axi u k'wajíl k'al an

kwenchalábchik, jayétsek'ij max in lé' kin jalk'uy jún i t'ojláb kwa'al kin ólchiy an bichówlmchik

b) Ets'eyej ne'ets kin ólna' patal axi u t'ajnal al an eyaltaláb.

c) Patal an dhuchlab axi ka ts'ejkáj tam u tamkunal an éyal ani in tolmiwálechik abal kin junkuw in tsalápil.

d) Ju'táj an éyal ani in tolmiwálchik u pidhnal an awitaláb abal kin t'aja' in t'ojlábil, aníyej ju'táj tin ólnál jant'onéy ne'ets kin t'aja', jayej lej bijidh kin ólna' kom axé' k'wajat exladh al an aykiláb tsáb inik jún al in oxchil pejach axi dhuchadh ba' an uchbidh káw ti al in pejáchil an tsabál Tam Pots'ots'

e) An dhuchlab k'al in kwentaj an ja' axi u éynal k'al an k'wajílom, in bélil an ja' axi éyanits, in dhubal nixé' xi ja', jant'ini' tu t'okedháb an ja' axi eyendhachits ani ju'táj tu tamkunal; an tajbaxtalab axi u k'wajbáb ba' an xe'etsintaláb axi eyendhál ti yanél; jant'ini' ti wejk'áb an xe'etsintaláb, tu ne'dháb an amúl, jant'ini' tu ne'edháb ani tu t'ójoncháb patal axi yab u éynal ani k'ak'adh kin jila' jutamk'ij; an púlik atájchik ju'táj tu t'ajnal an nujnél ani u uldháb tin yanél an nujnél, in koytalábilchik an tsemélom, an jolataláb ju'táj tu tsemdháb an ko'nélchik, an jolataláb abal ti belelél ani ti k'ijidhbél k'al patal jant'oj u éynal taná'; an dhuchlab, an awitaláb ani jant'ini' ti t'ójonchidh abal ka dhayk'an in pejáchil an Tam Pots'ots'; jant'ini' ti takuyat ani tu beletnáb jún i k'ánidh tsabál; k'al jant'oj tu éynal an tsabál, aníyej an tolmixtaláb axi in bats'uwal k'al an éyal ti Lab Tóm ani patal ju'táj ti kin bats'uw an tumín; aníyej jáy in bats'uwal ti tumín tam ka jalbiyat jún i awitaláb, jawa' an t'ojláb axi in t'ajámal abal ka elan in jalbíl an tsabál ani patal axi ka ts'ejkan taná', patal ne'ets ka éyan abal ka konoyat in jalbixtal abal kin ejtow ka t'ójon an dhabal tsabál ani k'al jant'ots in ts'ejkámal taná'.

f) An dhuchlab axi in kwa'al an alwa' tsalap k'al in kwentaj an k'wajiltaláb, jayétsek'ij tin kwentaj an tsabál, an walkadhtaláb abal ta dhakum atáj, an tolilíl pat'ál, kwa'al kin kó'oy an onomtaláb tin kwentaj an jolataláb axi pidhach k'al an éyal.

g) An tumín axi batsudh k'al in kwentaj an jolbintaláb, an tokláb, kwa'al ka watsin jún i abatnél abal kin t'aja' ti kwentaj an ayláb.

h) An ayláb abal ka tolmíxin an kw'ajílomchik, ka éyan ani ka met'an max éyan in t'ojlábil an éyal, aníyej abal ka tolmixin kin junkuw an tsalap k'al an t'ojláb axi in t'ajál an éyal.

i) An tejwa'medhomtaláb k'al in kwentaj an te'lom, in alwá' ti al an xe'etsindhomtaláb, ani jayej pilchik i tolmixtaláb.

j) Ok'xidh ts'ejkadh káw abal ka wa'tsin an tolmixtaláb k'al an dhuchlabchik axi in kwentanál an tumín axi in bats'uwal an pejáchil an Tam Pots'ots', ju'táj kin olna' jita' ne'ets kin bats'uw ani kin olna' k'al an kwentalom k'al in tumínal an éyal

TSE' INIK AKAK AYKILÁB. Axi kw'ajatits ólnadh ti tse' inik tsé' aykiláb ti uchbidh káw, an poder legislativo kwa'al kwa'al kin ólchij tin puwél an bichow patal an olchixtaláb k'al axé'chik:.

I. An dhuchadh t'ajnéel legislativo;

II. An jolataláb abal kin tso'óbliy an t'ojláb axi t'ajan k'al an atáj uchbix káw (Gaceta Parlamentaria) kwa'al kin kó'oy t'ojjodh in tekédh an t'ojláb ti al an púlik tamkuntaláb, ani jayétsk'ij an takuxtaláb ti junchik an éyal abal kin junkuw an tsalap k'al in kwentaj an t'ojláb.

III. An nik'adh dhuche' k'al in kwentaj an tamkuntaláb tin t'ojlábil ani k'al in tolmixal.

IV. An dhuchlab axi ólnál an káw axi ne'ets ka wat'báj nixé' xa k'icháj, k'al an atáx káw.

V. An t'ipoxtaláb abal ti adhik dhuchum.

VI. An dhuche' ti al in bijílchik k'al in kwentaj axi k'wajjychik ti ots'ol káw.

VII. An dhuchlab axi ts'ejkan k'al in kwentaj an tamkuntaláb ju'táj ti exbanal expidh an ok'lómej axi pilchik in púlik pejáchil ti Tam Pots'ots', kwa'al kin ne'dha' in ajumtal a Íts' ani a k'icháj.

VIII. An tsalap k'al an uchbidh káw, an junkudh káw, kwa'al kin ne'dha' in ajumtal a Íts' jayk'i' ti bats'uwat ani in ts'omaxtal jita' an bats'uw an dhuchlab; ani an dhuchlab axi tsáb wichbanchat, max kin tomna' ani antsaná' max kin yejénchij;

IX. An uchbidh káw, an abatnaxtaláb ani an junkudh káw axi batsk'udhits ;

X. An kanixtaláb, an ts'o'madh ts'ejkadh dhuchadh káw, an junkudh káw, an nik'adh dhuche' bijláb an takumtaláb k'al an aylábchik, ani an kwe'nél tolmixchik ani an yanél tamkuntaláb axi t'ajnének ti al an atáj uchbix káw, dhuchadh k'al jant'oj ti ne'ets ti tákum ti jun ejét wa ti junchik, max pel ka wat'banchat in bij axi tin yanél an takumtaláb axi ts'o'madh ti al an úw, aníyej an kwetém takumtaláb ani an takumtaláb axi in yejenchij ka t'ajan ani walkadh k'al an uchbidh káw;

XI. An ts'ejkantaláb k'al an éyal jolbinél ani max in kwa'al in awiltal:

XII. An dhuchlab axi ka ts'ejkan ba' jún i tejwa' tamkunél axi kanidh ka utey ani max ne'ets jita' kin bats'uw in éy, ka tsáb bijiyat k'al jun i ayláb ka takuyat abal kin t'aja' jún i ayláb, ka tsáb takuyat jayétsej k'al an ayláb wa píl jant'oj.

XIII. An ts'omadh ts'ejkantaláb ju'táj ti jalbinal jún i tolmixtaláb, ne'ets ka dhuchan in bijíl an tolmixtaláb axi in t'aja' in yanél, in jalbíl ani in k'ijíl ti t'ajan an t'ojláb, ja'its an tolmixtaláb axi kin konoy an éyal, in tolmiwál, ani an atáj axi in kwentanál axé' xi ayláb.

XIV. In yanél ani in uchbíl an tolmixchik ani jita' játs u kwentalom. In bijíl an tolmixchik, jita' u kwentalom ani max yejentál in bijíl jita' kin bats'uw pil in éy.

XV. An t'ojláb axi in t'ajámál an éyal uchbix káw ne'ets kin dhucha' tin aykíl an ajumtaláb tin yanél ani ti junchik k'al an tsalap ani an junkudh káw axi ts'ejkadh, axé' xi ajumtaláb ne'ets ka takuwat jawa' axi bats'udh, axi ibáj , axi ne'etsej ka tsáb t'ílan, axi yab éyan, axi dhayan ani axi wat'eyits in alwá'.

XVI. An dhuchlab abal jant'ini' ti éyan an tumín axi bijidh kin bats'uw ti al an uchbidh káw. Jáy in yanél in bats'uw , k'al jant'oj ti éyan an tumín axi in bats'uwal an éyal in tolmiwálchik, an atáj axi in kwentanál in t'ojlábíl, an atáj axi in kwentanál in t'ojlábíl an éyal uchbix káw, jant'oj in yejenchij abal kin bats'uw, in k'ijíl abal kin eyendha' an ayláb abal ka met'enchat in t'ojlábíl ani an áyloom abal kin bats'uw tin tujtal ani tin taltal, axi ne'ets ka wilk'in ka jalk'un ti oxchik a íts'.

XVII. An dhuchlab abal jant'oj ka ti éyan an tumín ne'ets ka ts'ejkan jant'ini' tin konoyal an uchbix káw, ani kin bína' k'al an éyal uchbix káw, ju'táj ti ne'ets ka met'an ani ka pidhan in awiltal abal ka exláj abal ti yanél.

XVIII. An dhuchlab ju'táj ti ne'ets kin olna' jant'oj in kwa'al tin k'al ti tumín ani xin ts'ejkámál an tolmix k'al an uchbix káw.

XIX. An dhuchlab ju'táj ti k'wajat in bijíl an t'ojnal in aylábíl ani in éy taná' ti éyal uchbix káw.

XX. An dhuchlab ju'táj kin olna' jant'oj wat'ey k'al an ts'a'umtaláb ani k'al an nujláts, k'al in kwentaj an éyal ani an yejenchixtaláb axi in kwa'al an k'wajíloomchik axi ne'ets kin ts'ejka' an atáj axi in kwentanál axé' xi ayláb.

XXI. Max kin yejenchij, in yanél in bijíl jita' u tolmix k'al an éyal uchbix káw.

XXII. Patal jant'oj ka bijiyat k'al an uchbidh káw.

TSE' INIK BÚK AYKILÁB. An ok'ox onomtaláb ti tse' inik tse' aykiláb (84) k'al an uchbidh káw an poder judicial k'al an pulik bichow ani an tribunal ti pulik bichow k'al kanixtaláb administrativa, in tomnál kin ólchiy patal an atikláb káwlómej tin patal ani tin alwá' an tso'óblixtaláb a axé'chik:

I. In yanél an eyéndhanél axi in jilál abal an judiciales ani finanzas, in bij jita' in bats'uwal, in t'ojondhál, jont'oj ani jayk'íj ti ne'ets' kin eyendha'.

II. An dhuchlab onomtaláb tin kwentaj an alwa' ani an pojxaxtaláb axi t'ajámej, ne'ets ka tejwamédha' al an jolataláb abal kin tso'óbliy an t'ojláb axi t'ajan k'al an atáj uchbix káw.

III. An onomtaláb abal patal an bichow ju'táj ka t'ajan an tejwa'medhontaláb in owát kin jalbiy in pokaxtal.

IV. An t'ipoxtalab abal ti adhik dhuchum axi u eyendháb ti al uchbix káw

V. An ayláb axi t'ajan abal ka takuyat an éyal tin kwentaj an jolbintaláb.

VI. An tejwa'medhontaláb k'al an lejkidh káw axi chudhél u olnáb.

VII. An inkidh káw axi in olnál maj ju'táj tin bajuwal an t'ojlábíl an t'ójodh éyal, max in kwa'al an pexthaláb tin bá'.

TSÉ' INIK WAXIK AYKILÁB. An ok'ox aykidh onomtaláb tse' inik tsé' (84), an kwenél axi in abatnál kwetém tin bá' in tomnál kin ólchiy an bichow in alwa' ani in tekédh an tso'oblixtaláb.

I. In kwenél tákul éyal ani an mudhél k'wajíloom ti Tam Pots'ots'

a) An kwenél púnul éyal an mudhélchik, ani an bichowlom k'wajílchik exladh k'al an tákul éyal.

b) An t'ajadh ts'óblixtaláb axi kin tejwa'médha' k'al an bichow

c) Maj ju'táj kin bajuw an takwláts.

d) Ka takuy ani ka dhucha' an ja'ubláb axi in lé' kin t'aja' ti éyal.

e) An dhuchadh úw ju'táj kin tejwa'médha' an káw ani an tsalap axi walkadh kin ólchiy an bichow k'al an kwenél tákul éyal.

f) In yanél an tumín axi in tomnál kin eyendha' abal ka takuyat ti éyal, ani ju'táj ti chích nixé' xi tumín

g) Jant'odha' ti ne'ets ka tso'obliyat an bichow, jawa' tam ja'úb ok'lómej axi ne'ets kin 'ta' an takwláts.

h) An onomtaláb jita' ne'ets in atál an takwláts éyal

i) An ajumtaláb tin yanél an ja'úb axi takuyal k'al an éyal

j) An tejwa'medhomtaláb jita' in áta' abal ti ok'lómej ani an éyal kwentalom kin t'aja' in uchbilkin olna' jita' in áta'.

k) An onomtaláb k'al an dhuchadh úw abal kin putuw in uchbíl.

l) An tso'oblixtaláb k'al an ja'úb axi takwláts eléb tin tsabálil ti Lab Tóm.

m) An Onomtaláb ti kwenél axi in k'iba' in uchbíl k'al an tákul éyalchik, abal kin ejtow kin nujuw patal axi in tamkuyámal an eyendhanél.

n) An tejwa'medhomtaláb k'al an olnax káw.

II. An beletnom uchbiláb káw k'al an alwa'taláb k'al an atiklabchik tin patál an Tam pots'ots'.

a) An k'elbadh, ani jant'ey xi ulwamej aniyej tsa'laxtaláb xi in dhaya' an pulik bichowani in jukuwal an tso'oblixtaláb axi in t'ajál abal an éyal, axi yab in le'na' kin t'aja' an tso'oblixtaláb.

b) Ódhom káw ólchidh an éyal, kin ólna' an ts'ejkantaláb, aniyej kin tejwa'medha' jant'ini ti ne'ets an jolbintaláb ani max in putuwits an ts'ejkantaláb

c) An mudhél olnaxtaláb axi kwa'al kin ólna' ani in yejenchal kin ch'uchbiy:

1. In bij an ja'úlab, in bij an kwenél ja'úlabchik

2. In walab, in tomnál kin t'aja' jáy ani jay'k'i, jant'odha' tin tomnál an éyal, in uchbíl axi adhnámej.

3. Jita' in dhayál an tso'oblixtaláb, kin ólna' max k'wajat tin tekédh, wa yab in tekédh an káw, max u punúmal an k'ánix , max in t'ajámal an kwentalom éyal.

An éyal in kwa'al in uchbíl kin ólna', max an tso'oblixtaláb in tomnál ka putuwat wa max ibáj, bél in tomnál kin tso'obliy an bichow.

a) An pexstaláb káw ne'ets kin tso'óbliy an olnax pojka.

b) Nik'adh ólnax k'al an t'okat t'ajné, tam ka taley an alwa' olnaxstaláb.

c) Patal an ólnaxstaláb axi in kwa'al kin tsu'uw tin uchbíl an ja'ubláb, an éyal in kwa'al kin uluw jant'odha' ti ne'ets ki jalbiy an jolbintaláb axi in t'ajámal, jant'odha' ti ne'ets ki beletna' an odhnanél ani yabáts ka wichiy kin t'aja'

d) An onomtaláb tin kwentaj an t'ajbiláb beletnom k'al an ja'úbchik.

e) An k'ak'nadh dhuchadh úw in binál jún i alwa' bolidh káw.

f) In alwá' an exóbintaláb in buk'uwal an tsalap axi in t'ajál an exobintaláb.

g) An káw, axi in tomnál kin t'aja' tin bá' an inikchik.

h) An t'ojom ti kwentaj k'al an ja'úbchik axi odhnámej ti al an wik'axte'.

j) Aynaxstaláb k'al in junat jalbíl k'al an uxum ani k'al an inik.

k) Dhaykom t'okat t'ojláb abal kin putuw an labtomíb tin ebchal inik.

l) An nik'adh dhuche' tin alwá' abal kin put'uw an ayláb axi odhnámej k'al an kwenél ja'ubláb

III. An CEGAIP

a) An nik'adh met'omtaláb ani an tsalap axi olnámal ne'ets kin pidha' in áy káw jayétsej ne'ets ki nik'a' in tok'tsixtaláb axi binámej tin putuntal an uchbixtaláb káw.

b) An tajax káw axi in binál an t'okat t'ok'tsixtaláb.

c) An k'aknadh dhuchadh úw k'al an tamkudh tsalap.

d) Olnaxstaláb axi in putuwal an káw tin t'okat dhuchlábil.

e) An exobintaláb axi in tolmiyal abal ka met'an ti it

f) In pik'tsixtal an éyal wa pakistalab kal a walab kal eyal tojodh.

g) In yanél an ayláb ju'táj ti yab in putúmal an ja'ubláb uchbidh.

TSÉ' INIK BELEW AYKILÁB. Jita in t'ajál an tso'oblixtaláb abal an púlik atáj exóbintaláb ne'ets kin ólchiy an bichow, ti pat'ál ani tin alwá' a axé' xi tso'oblixtaláb:

I. An tsalap tin alwá' an exobintaláb, ti exóbal ti nakél an k'ij wa jún a k'icháj, an tsalpadh exobintaláb, an wit'omtaláb axi ne'ets ka ejtow max i exóbal, in owát an exobintaláb, in jalbíl an wit'omtaláb.

II. ne'ets kit tso'óbliyat an úw axi yejentál abal ka bats'uw nixé' xi alwa'taláb.

III. In yanél an jalbixtaláb axi ne'ets kin bats'uw an exóbchix, in yanél an alwa'taláb axi ne'ets kin bats'uw max ka t'ójon lej alwa'.

IV. Jún nik'e' i exóbchix axi in konoyámal i jolat abal ka koyóts.

V. Jun nik'e' i tolmixtaláb axi bináb, ani jawa' axi yejentál abal ka bats'uw nixé' xi alwa'taláb.

VI. An buk'udh ts'oblixtaláb abal ki atáxin k'al an tsalap abal ka bajuw ti exóbchix.

VII.. An buk'udh káw jant'odha' ti ne'ets ka takuyat an kwenél beletnom.

VIII. In alwá' an onomtaláb, tin kwentaj k'al in exóbal tsalpadhtaláb k'al an exóbchixchik.

IX. Jún nik'adh atáj exobintaláb, an úw axi in yejental abal kin dhuchan abal axé' xi atáj exobintalab.

TSÉ' INIK LAJU AYKILÁB. Axi uludhits ti aykiláb tse' inik k'al tsé' (84) al axé' xi Uchbidh Káw, an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik axi k'wajatits exladhits tin puwél an Lab Tóm ani axi ít junkunenekchik tejé' ti tsabál Tam Pots'ots', an tamkudh kwenélchik juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik ani expidh exladh ti tsabál Tam Pots'ots' ani ok'lómej k'al jún i tamkudh kwenél axi in kwetém t'ójonchámal an k'wajílomchik ani in tsalpayal kin k'wajbaj jún in juntal abal ka xe'tsin kin ólna' in tsalápil k'al an t'ojláb max jajá' kin bajuw ti éyal; in yejénchal kin k'wajba' jún i dhuchlab ju'táj ti kin ólna':

I. An kwenél I atiklabchik xi dhuchadh ti kwenel ani tln yanél an k'wajílomchik k'al jita' tu junkuncháb, k'al patal in ok'tal bij ani in bij wa bijílchik, an k'ij ti otsits al nixé' xi tamkudh kwenél, ani ju'taxe' tu k'wajíl.

II. An junkudhtaláb k'al an tsalap ani an ts'ejkantaláb abal jant'ini' ti ne'ets ka t'ojónchik an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik;

III. An ts'ejkadh dhuchadh káw k'al pilchik i tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik ani k'e'at i tamkudh kwenél axi u tolmixchik;

IV. An ts'ejkadh dhuchadh káw axi ts'o'madh ani axi yab ts'o'madh abal ka ts'a'iyat jant'okits u yejéncháb abal ka jalbiyat jún i t'ojláb wa tolmixtaláb.

V. An dhuchadh úw axi u dhaynal tam kin t'aja' jún i tamkuntaláb an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik;

VI. Jita' játs u kwentalom k'al an tumín axi in eyendhál an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik.

VII. An tamkudh kwenélchik axi in tolmiyal wa k'wajat junkudh k'al an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik.

VIII. In yanél an tumín axi in binál jita' pél in juntál, axi ets'eyej in binál ani axi in binál jun ádhil.

IX. In yanél an tumín axi walkadh kin bats'uw k'al jita' ka le'náj ka tolmiyat, aníyej k'al in bijíl jita' in binál nixé' xi tumín ani jáy in yanél.

X. Patal in bijíl jita' in bina' i tumín k'al an k'a'ál ani tsabchíl olnaxtaláb abal kin áta' jún ti éyal.

XI. An ts'ejkadh dhuchadh úw axi ts'o'mayat tam ti bijiyat an ok'lómej k'al an tamkudh kwenél.

XII. An pejach jut'áj tin bajuwal ka xe'tsin ti ólnom.

XIII. An k'ijíl axi in kwa'al ti pat'ál bínom káw ani ti pat'ál telomtaláb.

XIV. Patal in úwil, ani axi dhuchadh ti pat'ál tsalpadh dhuchumtaláb ani jant'ini' exom ti t'ojnalchik ti al an tamkudh kwenél.

XV. Jant'ini' ti k'wajat inkidh, jita'xe' in kwa'al in éy, an t'ojláb axi in t'ajál in tolmiwál.

XVI. An dhuchlab axi in ónál ju'táj tu k'wajíl, tin yanél: axi ti Tam Pots'ots', in pejáchilchik ani jún púlik tsakam pejach wa jún i t'ipodh pejach.

XVII. An eyextaláb axi u éynal abal ka tso'óbna' jáy in atál axi u kwentalom k'al an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik ani patal in tolmiwál; ani patal jita' kin bats'uw jún ti tumín k'al an tamkudh kwenél.

XVIII. In aylábil k'al in k'ot'bíl wal abal jita' ne'ets ka xe'etsin kin olna' in tsalápil k'al an t'ojláb, max jajá' kin bajuw ti éyal, tin k'a'ál ani tin tsabchíl aytaláb, ne'ets kin olna' jawa'xe' an t'ojláb axi ne'ets kin ók'na', an bijidh pejach jita' tin kwentanál ani púlik tsabál ju'táj ti kwentanadh.

XIX. In aylabíl an ok'lomej k'al an tamkudh kwenél juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik tin puwél an Tam Pots'ots' ani ti al in pejáchil.

XX. An ts'ejkadh dhuchadh úw ju'táj tu junkunal k'al k'e'at i tamkudh kwenél, k'al junkatsk'ij wa yán tin éb i tamkudh kwenélchik.

XXI. An dhuchadh úw ju'táj tu bínáb i jolataláb abal ka bijiyat jún i ok'lómej k'al an tamkudh kwenél ani abal jún in juntal ka xe'tsin kin ólna' in tsalápil k'al an t'ojláb max jajá' kin bajuw ti éyal, aníyej ne'ets kin bína' an dhuchlab ju'táj ti k'wajat punudhits in bij.

XXII. An abatnadh tójnalchik abal jant'ini' ti ne'ets ka t'ajan abal ka bijiyat an ok'lome ani antsana'ka xe'etsin kin olna' in tsalápil k'al an t'ojlab max jaja' kin bajuw ti éyal, axé' in tomnal ka t'ajan jant'ini' ti bijidh ti al an tamkudh kwenél.

XXIII. An dhuchadh úw juta' ti kin olna' an tumín axi eyan ani in bats'uw k'al an eyal abal kin exobindha', kin bina' i tso'oblixtaláb ani kin puwedha' in t'ojlabil an mimlabchik.

XXIV. An ts'ejkantaláb axi in binámal jita' tu abatnáb.

XXV. In yanél an tumín axi in bats'uw ta íts' k'al an éyal, jant'inakits ti pidhan, axi u kwentalom ti Tam Pots'ots' ani ti al in pejáchil, aniyej axi tsa'kanchat max jolbiyat k'al jant'ots.

XXVI. Ne'ets kin olna' jant'ini ti k'wajat k'al an tumín ani kal in k'ál; an dhuchlab juta' ti dhuchadh patal axi in kwa'al ani patal axi ka konchinej tamchal.

XXVII. An dhuchlab axi ka ts'ejka' k'al jun i jalbixtalab k'al i t'ojnal, k'al jun i jolataláb, max jita' kin wat'banchiy jún i t'ojláb, ani taná' ka éyan an tumín in k'al an éyal.

XXVIII. An dhuchlab axi ka ts'ejka' k'al jún i kwentalom axi kin met'a' jant'oj ti éyan an tumín axi in bats'uw.

XXIX. An dhuchlab axi k'wajat ti ts'ejkadh úw, an junkudhtalab axi watsin ani an ts'ejkadh dhuchadh úw axi ts'omadh al jun i tamkuntalab juta' ti bijyat jant'ini ti ka eyan an tumín axi bats'uwat.

XXX. An dhuchlab juta' ti ka ólna' k'al jant'oj ti eyendha' an tumín, kin kó'oy in bijíl jita' in bats'uw, k'al jant'oj ti éyan, in yanél an tumín, jant'ini' jats t'ajan ti kwentaj abal ka pidhan, jant'ini' ti t'ajan abal ka ne'enchat i aytaláb an tumín axi in bats'uw k'al an éyal.

XXXI. An dhuchlab juta' ti k'wajat in bijíl jita' in bats'uw i tolmixtalab, max axé' xi tumín in bats'uw k'al an eyal ti Tampots'ots'.

XXXII. An dhuchlab axi ka bina' k'al an CEEPAC, ne'ets kin olna' in yanél an tumín axi bats'uwat, jant'o met'an abal ka pidhan, jant'ini ti pidhan ani jayk'i ti eyendha', jita' játs in bats'uw ani jita' in eyendha', an tumín axi in bats'uw kom in tomnál, axi ts'ejwaliyat'ij ani axi pidhan abal ka tolmiyat, patal axé' jant'ini' ti k'wajat bijidh k'al an tumín in k'ál an éyal.

XXXIII. An ts'o'madh ts'ejkadh káw k'al jita' u tolmix, max in bats'uw tin k'ubak wa ti úw, axé' ja'its max u éynal an tumín in k'ál an éyal.

XXXIV. An ts'o'madh ts'ejkadh dhuchadh káw, an ts'ejkadh káw ani in tekédh an t'ojláb abal an t'ojnalchik jita' u t'ojnal taná'.

XXXV. An ts'ejkantaláb axi ka pidhan k'al jitáts tu kwentanáb.

XXXVI. Patal in bijíl jita' pél áylom abal kin tametna' an éyal axi in kwentanál abal ka bijiyat jún i éyal.

XXXVII. An ayláb abal ka t'ajan ti kwentaj ani ka met'an ka t'ajan alwa' an t'ojláb tam ne'ets ka bijiyat an ok'lómechik.

XXXVIII. An dhuchlab ju'táj ti k'wajat in bijíl an tolmix atáj, an tamkudh kwenél axi u tolmixchik, atáj ju'táj tu tamkunal an k'wajílomchik axi in t'ajál an t'ojláb abal kin aliy pilchik i ít t'ojláb axi u awil kin t'aja' an tamkudh kwenélchik juntal tsalap axi in aliyal ka jilk'on ti éyalchik, aniyej abal kin exóbindha' jant'ini' tu t'ajnal an t'ojláb ti al an tamkudh kwenél.

XXXIX. An ts'ejkantaláb axi kin bína' an éyal axi in kwentanál abal ka bijiyat jún i éyal, k'al in aytal an tumín axi bats'uwat ani axi eyendha'.

TSÉ' INIK LAJU JÚN AYKILÁB. Axi uludhits ti aykiláb tse' inik k'al tsé' (84) al axé' xi Uchbidh Káw, an tumín axi bijidh ka eyendháj k'al axé' xi t'ojláb, an tumín axi in k'al an éyal, an abatnaxtaláb ani jawá'akits i ts'o'madh ts'ejkadh úw, ne'ets kin walka' ka exláj k'al jita'akits kin le'na' kin tso'óbna' aniyej max ka jalk'un jant'okits, dhubatk'ij kin olna', aniyej taná' ne'ets ka dhuchan:

I. In bijíl an t'ojnal tolmix k'al an éyal ani an k'wajílom axi k'wajat wa exladhk'ij ani ja'its axi ne'ets kin bats'uw an tumín, jita' ne'ets kin bína' ani an áylom k'al an atáj axi in t'ojondhál an tumín in k'ál an éyal.

II. An atáj axi áylom k'al an tumín.

III. In yanél an tumín, k'al jant'oj ti éyan ani ju'táj ti éyan an tumín axi bats'uwat, taná' ne'ets ka bijiyat jawa'xe' in bína' an éyal ani ju'táj ti tál nixé' xi tumín, an tolmixtaláb axi u pidhnal k'al an éyal, axi u ts'ejwaliyáb, axi u watbancháb, axi jilk'onének ti píl i tamub, axi odhanchamej abal ka t'ójon ani axi ka pidhanej ani ka exbanchat:

IV. In yanél an tumín tin taltal an tamub, axé' yabáts ne'ets kin jalk'uy k'e'at i dhuchlab;

V. Axi ka jalk'un ti ts'o'madh ts'ejkadh úw ani ba' an dhuchlab tam ne'ets ka ts'ejkan jant'ini' ti ka bijiyat an tumín axi ne'ets ka k'wajiy bijidh ani abal jant'óts ka éyan.

VI. Tin yanél in bijíl jita' in bats'uwal an tolmixtaláb ani max ibáj:

VII. Jale', max antsaná' in tomnál, ka ts'ejkan wa ka tixk'áj an bijidh tumín wa an tumín abal jant'óts ka éyan, taná' ne'ets ka k'alej bijidh in yanél an tumín abal k'al axé' xi t'ojláb, ani

VIII. An ts'o'madh ts'ejkadh úw k'al in kwentaj i dhakumtaláb, k'al axi ts'a'iyat ani an tolmixtaláb axi jalbiyámej k'al an bijidh tumín in k'ál an éyal, aniyej in jalbíl axi in bats'uw jitáts in t'aja' an t'ojláb ti al an atáj axi in t'ojondhál an tumín.

TSÉ' INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. An beletnom éyalchik ani xin kwentaj an t'ojláb in kwa'al kin tejwa'médhanchij an k'wajílom ani in kwa'al kin ko'onchij itmédhach ani in wit'ál kin tso'óbna':

I. An úwchik jutij k'wajat dhuchadhchik an kwenél t'ojnál in yejenchal I in ko'oy:

a) Ju'tam ti k'wajíl.

b) Ju'tam ti k'wajat dhuchab.

- c) In bij an kwenél k'anix kal an t'ojnal.
- d) Tin yanél in bij an éyal xin ok'nál ani an éyalchik xi met'om abal ka alwa' t'ójonchik.
- e) An k'ij abal kin t'ójonchij an éyaltalab.
- f) Jáy i junkux t'ojnál.
- g) In bij an t'ojláb ju'tamits ti tál.
- h) Pulik ok'lek ju'taj ti palat.

II. - An dhuchlab ju'tal tin dhucha'.

III. In inkintal an abatnaxtaláb.

IV. An bijláb xi k'wajat tamkudh.

V. An úw, in inkintal an tamkuntaláb.

VI. An altáj inkintal an abatnaxtaláb.

VII. An bats'kuxtaláb k'al an tojláb, jayej an "tabulador", an tsejkadh Káw ani jandha' an t'ojláb ne'ets que tametnáj.

VIII. Patal an úw k'al an t'ojláb kwa'al ka k'wajiy dhuchadh ani an ts'ejkanél k'al an t'ojláb.

An éyalchik axi in t'ójonchal ani k'al in k'wentaj an t'ojláb kwa'alchik kin wat'banchij jun in tsalámil an úwchik axi kin yejenchij a t'ojnalchik axi kin konoy, junbidh k'al an tajax exlantaláb.

Axé' in uchál an úwchik xi in kwa'al k'al an dhuchadhtaláb k'al an tamkudh tojláb, expidh ne'ets ka ko'oyat k'anidh ju'tam ti k'wajil an t'ojnalchik, olnadh ju'tam ti jilk'on dhuchab.

TSÉ' INIK LAJU ÓX AYKILÁB. An k'anilómej kin bats'uw ani kin ayendha' an tumín, kwa'al kin ko'oy olnadh ani tejwa', dhuchadh abal kin olna' dhubat ani ti "internet", an tso'obnaxtaláb ki ne'ets ka t'ajan tin inkiltal 84 ti axi abatnaxtalab, in olnál tin inkiltal xi wat'eyits ani xi ne'ets:

- I. In bats'kuxtaláb an t'ojláb ani an dhey ts'ejkantaláb k'al an k'anixlomej ani an eyalchik.
- II. In k'wajiltal an comité ejecutivo.
- III. In bijchik an tojnal xi kw'ajat tamkudh.
- IV. An tolmixtalab k'al i tumin, antsana'k'ij o ts'ejwalixtaláb kin bat'suw ani kin ólna' tekedh jant'odha' in eyendha' kin pakuw.

Axé' in olnál al úw in ko'onchal an uwiltalab ju'tamits ti dhuchan an tamkunél k'al an tojláb, expidh ne'ets ka jilk'on takudh jant'in jun i olnaxtaláb tsinat, jutamits ti k'wajilchik an t'ojnal olnadh ba an k'elbadh dhuchtalab.

An inikchik xi k'wajat uchbidh kin biyna' an tolmixtalab abal kin k'aniy an tojnalchik, kwa'al kin xalk'a' tin xekél an internet abal axé'chik kin putuw k'al in uchbíl kin

tejwa'medha' ani kin ko'oy ju'taj kin tejwa'medha', kin ayendha' ani ka otsits ti Plataforma Nacional. An k'anix k'al an t'ojnal játs in uchbíl abal kin olna', kin ítmedha' ani kin walka' ka tso'oblimachik an atiklab.

TSE' INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. Abal kin ejtow kin konchij an yejenchixtaláb xin k'ibchal kin olna' patal an atiklab xi k'wajat uchbidh an CGAIP ne'ets:

I. Kin konchij an atikláb xi k'wajat uchbidh, abatnadh k'al an káw dhuchadh k'al an Sistema Nacional, kin abna' k'elbadh an bijlab axi ne'ets ka tso'obna k'al patal.

II. Kin met'a' an bijilab axi in abna' an atiklab xi uchbidh k'al in t'ojlabil, k'al xi uchadh ani ju'taj ti wíchat in bajuwal an abatnaxtaláb walkanchamej, ani

III. Kin tajk'anchij axi ne'ets kin olna' an atiklab xi uchbidh axi ne'ets kin olna' ani xi ne'ets kin tejwa'medha'.

TSE'CHÍL AYLAB

An uchbiláb expichik k'al an atiklab kwetém o dhabalchik k'al an t'ojláb ani xin batsk'wal an tolmixtaláb

Max íj in bats'úmal an eyaltaláb ani in t'ojonchal.

TSÉ' INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. An CEGAIP tin abatwalej ne'ets kin konchij an atiklab kwetem o dhabal t'ojlábchik kin bats'uw o kin ayendha' an tolmixtaláb o in bats'umal an eyaltalab abal kin t'ojonchij, kin putuw k'al in uchbíl kin tejwa'medha' ani kin walka' ka tso'obnachat o max íj k'al an atiklab xi k'wajat uchbidh kin batsuw an tolmixtaláb o, an abatnaxtalab ju'tamits wíchat walkanchab kin t'aja'.

An atiklabchik in kwa'al in uchbíl kin abna' ti CEGAIP juni k'elbadh bijilabchik xi t'ojnal kwetem o pelchik i dhabal k'al an t'ojlab k'al i jawakits i yejenchixtaláb, in biyna' i dhey tuminal o, ti in abatnaxtal xi k'wajat duchadh, kin t'ojonchij an eyaltaláb.

Abal kin ts'ejka' max putuwat an kwenel xi olnadh, an CEGAIP ne'ets kin t'aja' ti kwentaj max in t'aja' an t'ojlabil an eyalchik, in álem an tolmixtalab, ax in biyna' ani xi balidh an eyalchik ani max an eyalchik tolmixin abal ka wa'tsin.

TSÉ' INIK LAJU AKAK INKILÁB. Abal kin ejtow kin konoy an t'ajbinél in kwa'al kin tejwa'médhanchij an atiklábchik xi t'ojnal wa an dhabal k'al an t'ojlábchik xin bats'uwal ani in eyendhál an dhéy tomixtaláb wa tolmix k'al an eyaltaláb, CEGAIP ne'ets:

I. Kin konchij an atikláb xi t'ojnal wa an dhabal t'ojláb, kin t'ajchij ti kwentaj an bél k'al an t'ojláb axi in binámal an SISTEMA NACIONAL, kin abna' jun k'elab i tso'oblixtaláb axi ne'tsits ka k'alej tejwa'mádhach.

II. Kin meta' an k'elab tso'obnaxtaláb axi in abna' a t'ojnal wa dhabal t'ojláb abal kin bats'uw, kin ayendha' an tolmixtaláb wa in t'ajál kin putuw an eyaltaláb jant'ini' an abatnaxtaláb walkancháb kin t'aja', ani

III. Kin ólna' jawa' tam uchbítaláb k'al an tejwa'médhontaláb in kwa'al kin putuw ani an k'ij jajej.

BO'CHÍL PÚLIK PEJACH

An tsu'umtaláb k'al in aytal an Uchbidhtaláb in k'ál an T'okat T'ojláb

TSÉ'INIK LAJU BÚK AYKILÁB. An káw axi kin kaldha' an CEGAIP ne'ets kin olna' an yejénchixtaláb, olchixtaláb ani tsu'bixtaláb kin ts'ejka' ani in além an káw ani an k'ij abal an atiklábchik axi k'wajat uchbidh kin putuwchik abal kin taja' kin lej met'a'. Max yab kin putuw an yejénchixtaláb axi ka uchan, ne'ets ka ketbanchat an aynaxtaláb abal kin putuw, yab in jek'ál jawá'akits i odhnaxtaláb kin bajuw.

TSÉ'INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. An CEGAIP ne'ets kin utat tsu'uw max k'wajat putuwáb k'al an tejwa'medhontaláb axi ka tejwa'medhanchat an atiklábchik axi k'wajat uchbiladh kin putuw k'al an abatnaxtaláb axi k'wajat dhuchadh ti (tsé'ínik tsé' aykiláb 84) mati (tsé'ínik laju akak aykiláb 96) ti axi abatnaxtaláb ani xi k'e'atej i abatnaxtaláb tolmidh.

TSÉ'INIK LAJU BELEW AYKILÁB. An t'ojláb k'al an met'axtaláb axi in olnál axi ayláb, ne'ets ka t'ajan an t'ipodh met'axtaláb. Axi met'axtaláb ne'ets ka kalej tam ka t'ajan an met'axtaláb tam kin t'aja' an CEGAIP tin PORTAL TI INTERNET k'al an atiklábchik axi k'wajat uchbidh wa ti PLATAFORMA NACIONAL , wit'ál ka t'ajan jitáts kin bajuw wa jún i t'iplab ani tam in elálk'ij (PERIODICA).

JUN XEKLEK AYKILÁB. An tsu'ultaláb ne'ets kin met'a' ani kin jumbiy max chubax putuwat k'al an uchbítaláb kin tejwa'médha' jant'idha' ti dhuchadh ti inkiltal 84 maj ti 96 ti axi abatnaxtaláb, ti k'alek'ij an atikláb xi k'wajat uchbidh maj ju'támits in bajuwal an abatnaxtaláb.

JUN XEKLEK JUN AYKILÁB. An tsu'ultaláb axi kin t'aja' an CEGAIP ne'ets ka paley ti:

I. Kin tsu'uw an olnaxtaláb max k'wajat kidhat, tejwa'medhach ani ítmedhach ti k'ij ani jant'ini' ti konoyat.

II. Kin olna' abal k'alej bats'k'udh k'wajat an olnaxtaláb an atikláb xi uchbidh kin bína' jant'ini' an abatnaxtaláb in konoy, ani patal i bél, wa abal kin uluw abal yab k'alej putudh jant'ini' an abatnaxtaláb in konoy ani axi k'e'atchik i bél abal ka t'ajan alwa', tam ne'ets ka uchan dhuchadh axi in yejénchal abal an atikláb kin ejtow kin tsáb tse'jk'a' abal kin putuw yab owat ti jún inik a k'icháj.

III. An atikláb axi uchadh kin putuw kwa'al kin olna' k'al an éyal axi in áyna' abal in putundha' an yejénchixtaláb k'al an bats'k'uxtaláb.

IV. An CEGAIP ne'ets kin tsu'uw max k'alej bats'k'udh tam ka wat'eyits a kicháj tam ti konoyat max kin tsu'uw k'alej putudh k'al an yejenchixtaláb abal ka bats'k'unchat, ne'ets kin beletna' an dhéy chubaxtaláb kom bats'watits, ani

V. An CEGAIP in wit'ál kin ólna' an bél, jant'odha' ti yejencháb ani jant'odha' ti elat tam kin t'aja' a tsu'tumtaláb abal in taltal an uchbitaláb an tejwa'medhomtaláb, xi yab met'adh k'al an Pat'ál Abatnaxtaláb.

An CEGAIP in wit'ál kin konoy an olnaxtaláb axi in yejénchal kin exla'yej abal kin t'aja' an tsu'bixtaláb, k'al an atikláb axi kw'ajat uchadh abal ka met'enchat in t'ojlábil.

Tam an CEGAIP kin ela' abal k'ibálej patal wa pejach k'alej bats'k'udh, ne'ets kin olchiy k'al Éyal Junkudh Tejwa'médhomtáláb, k'al an éyal ebál ju'támits ti t'ojnal an atikláb abal kin tok'tsiy k'al in uchbíl kin olna', ti jún i k'íj yab owat ti bó' a k'icháj abal kin bína' an yejenchixtaláb abal ka k'alej bats'k'udh.

Max an CEGAIP kin uluw wa'atsej xi yab in putúmal patal wa pejach k'al an uchbitaláb abal ka olnáj ta ta'panits, in kwa'al bó' a k'icháj abal kin olna' ti tamkuntaláb, abal ka aynanchat in t'ojlábil wa ka ketbanchat an yajchiktaláb, jant'ini' ti k'wajat dhuchadh k'al axi abatnaxtaláb.

AKAK'CHÍL TSAKAM PEJACH

Olnaxtaláb kom yab putuwat an uchbitaláb k'al an tejwa'médhomtaláb

JUN XEKLEK TSÁB AYKILÁB. Maj jita'kits tam atikláb in ejtowel kin ólna' ti CEGAIP tam kin k'ipchij an olnaxtaláb k'al in aytal an uchbitaláb an tejwa'medhomtaláb tejwa'medhach ti inkiltal 84 maj ti 96 ti axé' i abatnaxtaláb ani xi k'e'atchik abatnaxtaláb xin bajuwal, ti k'alek'ij ju'tamits in bajuwal an abatnaxtaláb.

JUN XEKLEK ÓX AYKILÁB. In áy an olnaxtaláb ne'ets kin ayna' axé'chik in áy:

I. Ne'ets kin tejwa'medha' an olnaxtaláb ti CEGAIP;

II. Kin konoy ti CEGAIP an olnaxtaláb k'al an atikláb axi in kwa'al in uchbíl.

III. T'sejkantaláb k'al an olnaxtaláb, ani

IV. Tok'tsinchiy an olnaxtaláb.

JUN XEKLEK TSE' AYKILÁB. An olnaxtaláb abal yab k'alej putudh k'al an uchbiláb kin tejwa'medha' kw'a'al kin putuw axi tál an yejenchixtaláb:

I. In bij an atikláb xin kwa'al in uchbíl kin ólna'.

II. Tajax uchaxtaláb ani tekedh ju'támits yab in putuw axi ólnámej.

III. An ólnax in ejtowel kin maktsiy k'al an walabtaláb abal kin tsapikmédha' an olnaxtaláb.

IV. An olnomtaláb in ejtawal kin tejwa'medha' dhuchadh, an ólnax in kwa'al kin olna' ju'táj ti ajidh wa jutámits ne'ets ka uldhachat an olchixtaláb (correo electrónico). Max ka ódhachat an káw ti Ultaláb k'al a kwetém Tsalap (correo electrónico) ne'ets ka ejtinchat abal in batsk'uwal ka ólchat ti taná' jayej. Max kin olna' an Ultaláb k'al an Kwetém Tsalap (correo electrónico) wa kin olna' píl ti ajidh in kwenchál, an olnaxtaláb, antsaná' abal jajá', ne'ets ka uldhachat dhuchadh k'al an CEGAIP, ani

V. In bij axi in odhál k'al an káw ani, in t'ojlábil. Axé' i tso'obnaxtaláb axi in olna' kál in kwetemtál axi in odhál an káw. Ibáj jayej ju'támits ne'ets ka eyendhachat in bij ani in t'ojlábil abal ka áynánchat an káw axi in ódha'.

JUN XEKLEK BÓ' AYKILÁB. Tam odháb an káw wit'álchik ka tejwa'mdha' ti antse':

I- K'al i tamwál (Medios electrónicos):

a) Ti xekek ti Lab Tóm (Plataforma Nacional).

b) Kin adhínchij ti (Ultaláb k'al a Kwetém Tsalap correo Electrónico) abchidh ti tamwál, ani

II. Dhuchadh, bínadh ti k'ubak, ti Junat Tejwa'medhomtaláb áynadh k'al an CEGAIP.

JUN XEKLEK AKAK AYKILÁB. An CEGAIP ne'ets kin pidha' an t'iplab abal an atiklábchik kin ejtow kin ódha' an káw, abal a axé'chik max kin le'na', in wit'ál kin eyendha'chik. Jayej in wit'ál kin eyendha' jún i ch'uchlab max walkadh, jant'ini' ti k'wajath dhuchadh ba' abatnaxtaláb.

JUN XEKLEK BÚK AYKILÁB. An CEGAIP maj juta'mits in bajuwal in t'ojlábil kin bats'uw an odhaxtal k'al an káw, tam in t'ajámal óx a k'icháj tin bats'úmal ani kin ólchiy an atikláb xi jek'omláts kin tso'óbliy tam wat'enek óx a k'icháj ti bats'úmej an odhoxtal an káw.

JUN XEKLEK WAXIK AYKILÁB. An uchbidh atikláb kwa'al kin abna' ti CEGAIP jún i dhuchlab ju'támits kin olna' jant'ey tam t'ajnéel wa jale' in odhál an káw, in kwa'al óx a k'icháj talbél ka k'alej bats'udh.

An CEGAIP, maj ju'táj in bajuwal in t'ojlábil, in wit'ál kin tsu'michikiy ti (Ik' Wat'bom Tsalap INTERNET), antsaná' kin konoy ka ólchat k'al an uchbidh atikláb axi kin yejénchij abal kin kó'oy an tsaplap abal kin tametna' an ódhom káw.

An olnaxtaláb axi kin yejénchiyej, an uchbidh atikláb in kwa'al kin tok'tsiy ti óx a k'icháj tam ka ólchat.

JUN XEKLEK BELEW AYKILÁB. An CEGAIP, maj ju'tamits in bajuwal kin ts'ejka' an ódhom káw, in kwa'al jun inik i k'ij tam in wat'anchámal abal an atikláb axi

k'wajat uchbidh kin tejwa'medha' in tojlábil wa an tso'obnaxtaláb axi in k'ibálej.

An ts'ejkantaláb k'wajat inkidh ani tsu'udh, max yab jek'odh kwa'al ka k'alej ólnadh max in putuw an atikláb uchidh kin tejwa'medha'.

JUN XEKLEK LAJU AYKILÁB. An CEGAIP, maj juta'mits ti wihat an eyaltaláb , in kwa'al kin olchiy an atikláb axi olnax ani an atikláb axi in kwa'al in uchbíl kin olna' maj tin oxchíl a k'icháj tam ka k'alej an olchixtaláb.

An ts'ejkantaláb kin kaldha' an CEGAIP axi in ulal axé' i kwenél an tsalap, in uchbiyal ani yab ne'ets kin jek'omna' k'al an atikláb axi k'wajat uchbidh abal kin putuw.

An atikláb axi uchadh in kwa'al kin putuw jant'ini' ti k'alej pejchidh a k'icháj ti jún i k'ij ti laju bó' a k'icháj, u tujél maj tam ka chudheyk'ij tam ti olchámej

JUN XEKLEK LAJU JUN AYKILÁB. Tam ka wat'ey an k'ij jant'ini' ti konchat ti inkiltaláb axi uluwatits, an atikláb axi in kwa'al in uchbíl kin ólchiy an CEGAIP abal in t'aja'its axi konchat tam ka chudheyk'ij ti a k'icháj tam t'ojnalchik.

An CEGAIP, ne'ets kin met'a' max k'alej tala'bédhach axi in konoy, ne'ets kin olna' max k'alej putudh axi in konoy ani ne'ets kin uluw abal kin mapuyits an t'ojláb k'al an tsu'utumtaláb.

Tam an CEGAIP kin tsu'uw abal an tejwa'medhomtaláb yab k'alej patal ólnadh wa in k'ibálej pejach, ne'ets kin olchiy, k'al in kwentaj an tamkudh tsu'utum k'al an tejwa'médhomtaláb an atikláb xin kwa'al in uchbíl kin ólna', k'al an éyal ebal axi k'wajat abatnadh kwentalidh k'al an putuntaláb k'al an t'ojláb abal kin putuw yab owat ti bó' a k'icháj, abal ka tala'béj an tsejkantaláb.

JUN XEKLEK LAJU TSÁB. Aykiláb: Max an CEGAIP kin tsu'uw wa'atsej an palk'anél patal wa pejach k'al an ts'ejkanél , tin jun k'ij yab owat ti bó' a k'icháj tam ka wat'banchat an ólnaxtaláb abal yab k'alej putudh k'al an éyal axi k'wajat ebál k'al an atikláb axi in kwentaj, ne'ets kin olna' dheyat abal yab k'alej putudh an tejwa'medhomtaláb ani ne'etschik kin ólchiy ti tamkumtaláb, max in yejenchal, ka ketbanchat an abatnaxtaláb abal kin putuw xi koncháb wa xi k'e'atchik kin tomna'.

BO'CHÍL OK'LÓMEJ

OLNAXTALÁB AXI TAKUDHK'IJ

Axi patalits an abatnaxtaláb xi k'wajatits takudh ani yab ajidh an olnaxtalab.

JUN XEKLEK LAJU ÓX AYKILÁB. An éyalchik xi yab bijidh abal kin tso'obna' an t'ajbinél k'al an t'ojláb, péel an exlobintaláb axi k'wajat yab walkadh ka tso'obnáj , ani an tso'obnaxtaláb axi kwetemtalk'ij abal jún..

JUN XEKLEK LAJU TSÉ' AYKILÁB. K'al an takwláts pél jún láb k'al an atikláb xin kwa'al in uchbíl kin uluw ne'ets kin tejwa'medha' an olnaxtaláb ani in kwa'al tin k'ubak kin ítmedha' jawa' in tsalpanchal kin dhayk'a' wa kin k'aniy, jant'odha' ti k'wajat an chubaxtaláb ti axé' i bijiláb.

Axi i k'wajat dhayk'a' wa k'ánidh axi k'wajat tsu'udh k'al an inkidh chubaxtaláb kwa'al ka k'wajiy junta k'al in inkintal, aknidh ani bats'k'udh k'al axé' xi abatnaxtaláb, ani ni , yab ne'ets ka ejtawat ka tomolnáj.

An éyalchik axi in ok'nál an t'ojláb ju'táj ti kw'ajat an atikláb xi k'wajat uchadh kin ólna' k'al an éyláb axi in kwa'al in uchbíl ja'its in atál kin t'aja' an takuxtaláb jant'odha' ti k'wajat ti an Abatnaxtaláb Patal ani axé' i abatnaxtaláb.

JUN XEKLEK LAJU BÓ' AYKILÁB. An úwchik axi k'wajat takudh jant'ini' xi k'wajat dhayk'adh ne'ets ka xalk'áj tam:

I. Kom tso'obnáj jale' k'alej takudh.

II. Ka talts'un an k'ij jant'ini' ti ne'ets ka ko'oyat tsinat.

III.- Ka wa'tsin jún i ts'ejkantaláb k'al an éyal abal ebál kin uluw abal wa'ats an yejénchixtaláb abal ka exláj kom k'wajat ok'pidh k'al axi k'wajat dhayk'adh k'al an ólnaxtaláb., wa

IV. An Mulkudh bijidh T'ojnal abal an T'okat T'ojláb, kin uluw játs xi k'wajat uludh axi ne'ets ka takuyat jant'odha' ti uludh k'al axé' xi Uchbidh Káw

An olnaxtaláb axi k'wajat takudh jant'ini' xi dhayk'adh, jant'ini' an inkíl(jun xeklek tsab inik belew aykiláb 129) axi axé' I Abatnaxtaláb, in ejtawal ka jilk'on jant'odha' ti kw'ajat maj ti bó' i tamub. Axé' i k'ij ti ne'ets ka dhayk'áj ne'ets ka adhláts maj tam ka k'alej takudh an úw.

Max kin le'na'chik, an atiklábchik axi in kwa'al in uchbíl, ka k'alej bats'k'udh k'al an Éyal Tso'obintaláb, in ejtawal kin adhk'inchiy an k'ij maj bó' i tamub ne'etsej ka pidhan abal ka k'wajiy dhayk'adh . Nixé' max ka elchin abal ne'etsej ka kw'ajiy dhayach tam ti k'alej takudh, max ka elchin abal yab in t'aja' alwa'.

Abal axi yab k'alej tsu'udh k'al in tsapchíl in pejach (Fracción II) tam pél in kwentaj i ólnaxtaláb tam ka tejwa'medháj in ejtawal kin odhna' wa kin kuba' jún i k'aláb wa yejénchixtaláb ani tam kin uluw an atikláb axi in kwa'al in uchbíl in yejénchal kin adhk'iy an k'ij abal kin dhayk'a' an tso'obnaxtaláb; an Éyal k'al in tsu'tal an Tso'obintaláb in ejtawal kin konchiy an CEGAIP, uludh tekedh ani wiladh, kin ólna' abal in t'aja' an jolbintaláb ani ólnadh an k'ij k'al an aychixtaláb, k'al óx a íts' ti ok'pidh ka taley a k'icháj jant'odha' ti pejchin.

JUN XEKLEK LAJU AKAK AYKILÁB. K'alek'ij an Abatnadh t'ojnal ju'táj an atikláb axi in kwa'al in uchbíl kin tejwa'médha' in t'ojlábil ne'ets kin ts'ejka' in k'eláb an dhuchlab in aytal an úw axi takudh ani axi ko'oncháb dhayk'adh, k'al in kwentaj an T'ojláb k'al an tso'obintaláb ani an t'ilab.

In k'eláb an úw kwa'al ka ts'ejkáj ti akakchik a íts' ti Japidh T'iplab tam ka chudheyk'ij ti ts'ejkámej. Nixé' in k'eláb kwa'al kin ucha' in Kwentaj an T'ojláb

axi in tejwa'médha' al an olchixtaláb , in bij an úw, max pél jún i úw patal ne'ets tsinat wa pejach, an k'ij tam ti tujej ani ti taley ka tsink'ontal, jale' ti tsinkadh, in owém an k'ij tin ne'ets ka dhayk'áj ani, jawa' in pejách an úw axi ne'ets ka tsinkáj ani max k'wajatej ka aychat .

Ni jún i k'eláb ne'ets ka t'ajan ejtíl jún i tsinkadh olnaxtaláb.

JUN XEKLEK LAJU BÚK AYKILÁB. Max ka wa'tsin yab kin jila' ka tso'obnachat max ka k'wajiy jawa'akits axi ulwa'méj xi ne'ets ka k'alej takudh an Tamkudh k'al in kwentaj An t'okat T'ojláb kwa'al kin tok'tsiy, kin jalk'uy wa kin talchiy in tsáp.

Abal kin ejtow kin t'aja' an takultaláb k'al in kwentaj an tso'obintaláb ani kin adhk'inchij an k'ij abal ka dhayk'áj , ne'ets kin uluw jale', jant'éy wat'ey , janéy wa'tsin abal an atikláb axi in kwa'al in uchbíl kin ólna' in t'aja' ka taliy kwetém abal k'alej exedh ti abatnaxtaláb axi uludh jant'ini' aknidh. Jayétsej an t'ojnal axi in kwa'al in uchbíl in kwa'al, maj jawa'akits i k'ij, ka tejk'onchat abal jolbin.

Max pel axi niwa' i olnaxtaláb kin ítmedha' abal ka k'alej takudh kwa'al kin olna' an k'ij ti ne'ets ka k'alej dhayach wa tsinkadh.

JUN XEKLEK LAJU WAXIK AYKILÁB. Abal ka k'alej ketbadh an jolbintaláb, an atikláb axi uchbiladh kwa'al kin tejwa'médha':

I. An tso'obnixtaláb k'al an olnaxtaláb pel jún i chubax k'ak'adhtaláb, tsu'bidh ani exladh abal in odhiyal patalits an olnaxtaláb.

II. An odhixtaláb axi tsalpanchal k'al an olnaxtaláb in wat'enchal abal ti yanél ki tso'obna' abal ka buk'uwat, ani

III. An kubaltaláb ne'ets ka t'ojon tin inkintal ani in t'ipál játs axi yab lej tank'wix abal kin jek'a' an odhixtaláb.

JUN XEKLEK LAJUJ BELEW AYKILÁB. An to'jnal xi k'wajat uchbiladh in kwa'al kin ketba', abal yabáts ka t'ajan ani tanak'ij, axé' yab ne'ets kin kó'oy in chubaxtal abal kin tso'obna' al olnaxtaláb tsu'udh k'al axi xowé' (Ok'lómej **Título**) ani in kwa'al kin uluw ju'tamits ti tál.

In além an tsu'bintaláb abal yabáyej in ejtowel kin tso'obna' k'al olnaxtaláb kom itmédháj jawa'ajkits ka tsalpanchat dhayk'adh axi olnámej, pél in kwentaj an t'ojnal axi k'wajat uchbiladh.

JUN XEKLEK JUN INIK AYKILÁB. An takuxtaláb k'al an olnaxtaláb ne'ets ka t'ajan tam kin bajuw an k'ij:

I. Kin bats'uw jún i konchixtaláb abal in yejénchal ka otsits kin tso'obna' an olnaxtaláb.

II. Kin uluwchik an wit'om éyalchik, wa

III. Ka yaney an káw abal patal an atiklábchik yejentál abal kin ejtow kin putuw in uchbílchik kin tejwamédha' in t'ojlábil jant'ini' ti k'wajat uludh ti axé' xi Uchbidh Káw.

JUN XEKLEK JUN INIK JUN AYKILÁB. An úwchik axi k'wajat takudh pejach wa patal in kwa'al kin ne'dha' jún i ajim (leyenda) kin olna' in tsapiktal, an k'ij ti k'alej takudh, an chubaxtaláb ti k'wajat exladh ani, an k'ij ti k'wajat k'ánidh.

JUN XEKLEK JUN INIK TSÁB AYKILÁB. An t'ojnalchik axi k'wajat uchbiladh yab in ejtowel kin kaldha' jún i dhéy ts'ejkanél abal ti yanél wa kwetém kin takuychik an úwchik abal k'wajat dhayk'adh (wa tsinat). An takudhtaláb in ejtowel ka wa'tsin kwetém wa patal jant'íníts in chí'dhál an olnaxtaláb an úw ani in kwa'al ka k'alej junat k'al axi k'alej ítmédhach k'al axé' i Ok'íómej, jant'ini' an olnaxtaláb ti k'alej takudh.

Mani jita' in ejtowel kin takuychik an úw ok'pidh ka wa'tsin an olnaxtaláb abal ka t'ajan.

An takudhtaláb k'al an tso'obintaláb axi k'wajat dhayk'adh (wa tsinkadh) ne'ets ka t'ajan tam ka met'an ti junchik, max yab in t'aja' an pojxaxtaláb (wa an jobintaláb).

JUN XEKLEK JUN INIK ÓX AYKILÁB. An ayláb abal patalits ka kaldháj an Éyalchik in kwentaj an takudhtaláb k'al an olnaxtaláb axi ne'ets ka k'wajíl dhayk'adh ani expidh abal jún ani abal ka ts'ejkáj ka tso'obnáj k'al patalits, ne'ets ka k'alej met'adh an belkadh abatnaxtaláb k'al an atiklábchik axi k'wajat uchbíladh.

JUN XEKLEK JUN INIK TSÉ' AYKILÁB. An úw axi k'wajat takudh ne'ets ka alwa' beletnáj ani ka dhayan, jant'odha' an abatnaxtaláb ti k'wajat ani, jayej max kin yejénchij, an abatnaxtaláb kin uluw an kwentalom axi k'wajat t'ojlidh ti Lab Tóm (Sistema Nacional).

JUN XEKLEK JUN INIK BÓ' AYKILÁB. Tam an úw kin kó'oy pejach wa pejkachik axi k'wajat dhayach wa tsinat (confidenciales) an t'ojnal axi k'wajat uchbíladh, abal kin ejtow kin tametna' jún i konchixtaláb abal kin tso'obna', kwa'al kin ts'ejka' jún abal an bichow abal ka konówiyat pejach wa pejechik an úw axi k'wajat takudh, kin ólna' axi in ko'óyal tin putat ani aknidh k'al an chubaxtaláb ani ka elchin abal ka takuyat.

JUN XEKLEK JUN INIK AKAK AYKILÁB. An úw axi in ne'dhál an uchbintaláb ka tajk'an yab ne'ets ka ejtowel ka tsinkáj abal kin tso'óbna' an bichow.

An éyal yab in ejtowel kin k'anchij abal ka otsits kin tso'obna' axi k'wajat takudh an úw.

Tsabchíl Púlik pejách
An olnaxtaláb axi yab walkadh ka tso'obnáj .

JUN XEKLEK JUN INIK BÚK AYKILÁB. Ne'ets ka ejtiyat abal k'wajat tsinat nixé' an olnaxtaláb tin junat jant'odha' ti k'alej tsu'udh k'al axé' i abatnaxtaláb, kin uluw an Mét'al k'al an t'ojláb ti k'alek'ij i t'ojnal axi k'wajat uchbidh k'al an abatnaxtaláb.

JUN XEKLEK JUN INIK WAXIK AYKILÁB. An abatnaxtaláb kin takuy an olnaxtaláb jant'ini' tsinat in kwa'al kin kó'oy expidhk'ij:

- I. An otseltaláb ani an úw pilaxtaláb ju'táj ti kw'ajat an olnaxtaláb;
- II. In ts'akbintal ani in t'ajchintal ka dhayk'áj an dhéy tsalap.
- III. An dhuchadh úw, pejkachik k'al nixé' ju'táj ti k'wajat in aytal tsinat úw.
- IV. In owém an k'ij ti jilk'onat tsinat an olnaxtaláb;
- V. An bíjil k'al an éyal axi uchbíladh kin kó'oy k'anidh;
- VI. In áy an k'elab abal ka jilk'on dhayk'adh.
- VII. An konówixtaláb abal ka elan an jolbintaláb;
- VIII. An k'ij tam ti uluwat abal ka pilmédháj, ani
- IX. An kilim ti k'alek'ij an tamkudh Éyal kwentalidh (Comité).

JUN XEKLEK JUN INIK BELEW AYKILÁB. An olnaxtaláb axi k'wajat tsinkadh u ejtowáb ka takuyat axi niwa' i xalk'altaláb:

- I. Kin otsba' an k'ak'adhtal ti bichow ani kin kó'oy janéy axi in lé' kin t'aja' ani xi ne'ets ka wat'ey ne'ets kin tejwa'médha'.
- II. In ejtawal kin padha' an ts'ejkantalab ani an ne'dhaxtalab k'al píl i bichowchik ti tsabál.
- III. Ka pidhan an Ok'lomej ti Labtom k'al nix i tsaplab o k'al jun xi in yejenchal kin t'ojonchij tsinat u k'al píl i atiklab xin kwa'al in chubaxtal ti píl i bichow ti tsabál, imbáj max pel i odhnámej lej k'adhat k'al an chubaxtaláb k'al in yanél ti tsabál wa jolbintaláb axi k'alej k'olodh an k'wajchinél ti tsabál junat k'al an uchbiláb ti bichowchik ti tsabál (Derecho Internacional).
- IV. In ejtawal kin odhnanchiy in ejatal, kulbéta wa in lubachtal ti jún i dhabal t'ojláb (wa t'ojnal);
- V. Yab kin walk'a' ka tsa'binchat an t'ojláb, ka met'enchat ani ka konówiyat k'al in kwentaj max kw'ajat junti belkax k'al an abatnaxtaláb wa yab kin jila' ka tamkun an tumín k'al an yejénchixtaláb.
- VI. Kin tonk'iy abal yab janéy ka wat'ey wa ka aynáj an jolbintaláb;
- VII. Axi kin kó'onchij in tsalápil, olchixtaláb wa in tsu'bixtal axi eyendháb abal ka aynáj maj ka elchin in ts'ejkantal k'al an bijidh uchbidh t'ojnal, maj biyat yab in ulúmal, a axé' kwa'al ka k'wajiy úwlihd ;
- VIII. Kin tonk'iy k'al an aynaxtaláb abal ka ketbanchat in walap abal an t'ojnal in kwentaj an yejénchixtaláb, maj íbej ulúmej an ts'ejkantaláb;
- IX. Kin odhna' an tekedhtaláb k'al in kwentaj an aynaxtaláb;
- X. Kin jek'omna' abal ka tamkunchat an úw k'al in kwentaj an jolbintaláb wa an eyextaláb abal ka tamkunchat an úw k'al in kwentaj an jolbintaláb axi k'wajat áynadh, tam yabáyej ketbanchámej an walaptaláb.
- XI. Ka elchin kó'odh ti al an alixtaláb k'al an t'ajnéel abal pel i jolbintaláb ani ka wat'báj ti Ministerio Público, ani

XII. Axi pel i chubaxtaláb ts'ejkadh abal ka t'ajan jant'odha' ti k'wajat, expidh ka k'wajiy junat jant'ini' ti k'wajat aknidh, ti beldháj ani an abatnaxtaláb axi k'wajat ani yab kin tomolna'; aníts axi k'wajat bats'kudh k'al an bichowchik ti tsabál.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU AYKILÁB. Abal ka ejtawat ka t'ajan axi k'wajat uludh kwa'al ka aliyat ani ka elan, an walabtaláb axi in ólnál axé' xi uchbidh káw..

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU JUN AYKILÁB. Yab ne'ets ka ejtawat abal k'wajat tsinat tam:

I. Tam ka k'alej tsa'kudh an uchbitaláb wa odhnaxtaláb k'al an atikláb ti jun yanél, wa

II. Max pel i olnaxtaláb axi k'wajat yab k'ak'nadh k'al an tekedh chubaxtaláb.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. An kwentalom axi ne'ets kin dhayk'a' ani kin k'ániy an úw axi takudh abal ne'ets tsinat, ne'ets kin kó'oy tsinkadh maj ju'támits wichat ne'ets ka jilk'on k'ánidh an tso'oblixtaláb.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU ÓX AYKILÁB. Tam an inikchik xi k'wajat uchbiladh kin konoy an chubaxtaláb ka walkanchat kal an CEGAIP abal kin adhkiy an k'ij ka k'alej tsinat, in kw'al kin itmedha' an púlik tsalap jant'in in ulal an AYKILÁB 128, aníyej jale' ti ne'ets ka t'ajan ulpidh k'al an AYKILÁB 159, tamatk'ij, k'al axé' i chubaxtaláb.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. Tam kin uluw an CEGAIP abal ne'ets ka tejwa'medháj an káw xi k'wajate tsinkadh, anixi yabayej in bajuwal an k'ij ti k'alej pejadh, an éyal xin ko'kóm ne'ets kin ko'oy in uchbíl kin pidha' jitamits kin konoy.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. Abal kin tso'obna' an bichow an uwchik axi ko'oyab takudh abal ka kwajiy tsink'odh, expidh in ejowal kin t'aja' in t'onalil an oklek, jant'in in ulal axe' i chubaxtalab ani an abatnaxtalab xi ne'ets ka ejotawat ka t'ajan.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU AKAK AYKILÁB. An Eyalchik in Kwentaj an Tekedh T'ojláb ne'ets kin tamkukuy in k'eláb an úwchik xi ne'ets ka k'alej takudh abal ka k'alej tsinkadh, in yenchal ka k'alej a itmedhach ta' íts ta íts. An k'elbadh úw in kwa'al kin ko'oy a k'icháj tam ti t'ajan an takultaláb, an eyal xin t'aja', an k'ij ti ne'ets ka k'alej tsinkadh, jale' ani jawa' tam chubaxtalab ti k'wajat tsapíkladh ani, tam ki yejénchij, in pejách an úw xi ne'ets takudh abal ka k'alej tsinkadh. An k'elab an úw kwa'al ka k'wajiy in tso'ób an bichow.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU BÚK AYKILÁB. An ok'láb abal an inikchik xi k'wajat uchbiladh ne'ets kin tsu'uw jant'odha' ne'ets kin t'ajchij abal kin ko'oy an úwlom ani kin ejtow kin dhayk'a' an káw xi jilk'onat tsinkadh, ka t'ajan jant'odha' tin

ulal an chubaxtaláb. An CEGAIP in ejtawal ka otsits kin tso'óbna' maj jawakits i k'ij k'al an úwchik xi jilkonal tsinat abal:

I. Kin ts'ejka' max yab k'wajat alwa' takudh.

II. Kin ts'ejka' abal yab ka taley in jalbíl, ok'pidh kin bajuw an k'ij ti ne'ets ka jilk'on tsinat.

III. Kin adhk'iy an k'ij abal ka k'wajiy tsinatej.

IV. Kin biyna' an chubaxtaláb abal ka tso'obnaj jitamits in konoyamal in le' kin tso'obna' tam in putuwmal an k'ij ti ne'ets ka k'alej tsinkadh.

V. Kin tsejka' an káw xi k'alej odhanchat kom yab k'alej putudh jita'its kin tejwa'médha' jant'odha' in káwintal axé' xi chubaxtaláb.

OXCHÍL PÚLIK PEJACH

An kawchik axi ne'ets ka k'alej tsinkadh

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. Ne'ets ka ejtinchat an káw xi ne'ets ka k'alej tsinkadh in exlantal an atiklábchik ka ejtawat ka tso'obnáj wa ka tso'obnanchat.

An tso'oblixtaláb k'al an exlantaláb yab ne'ets ka k'wajiy i k'ijlidh ani expidh ne'ets kin ejtow kin tso'obna' an ok'lóme xi t'ojnal, in tolmiwálchik ani in t'ojnálilchik xin kwa'al in chubaxtal.

Ne'ets ka ejtinchat an káw xin pel i exlantaláb: In tsinatal an Banco, fiduciario, industrial, comercial, bursátil y postal, axi pél i k'aláb, atiklábchik xin kwa'al in chubaxtal pil i bichowchik wa an atiklábchik axi k'wajat uchbiládh abal yab ne'ets kin tso'óbliy an bichow.

Anits jayej, pél i tso'obintal xi ne'ets ka k'alej tsinkadh an atikláb kin tejwa'medhanchij an atikláb xi k'wajat uchbiladh, max ets'yej kin kó'oy in uchbíl k'al nixé' in kwentaj jant'odha' ti k'wajat an chubaxtaláb wa jant'odha' ti ts'ejkanenek k'al píl i bichow ti tsabál.

JUN XEKLEK JUN INIK LAJU BELEW AYKILÁB. An t'ojnal xi k'wajat ubchiladh abal ka k'wajiy inkidh fideicomitentes, fideicomisarios o fiduciarios en fideocomisos kin baliy an tolmixtalab xin pel in tuminal o tolmixtal an bichow, yab in ejtawal kin takuy, k'al ax in kwentaj, an t'ojláb k'al axé'chik, jant'ini' xi dhayach k'al an Bancario o an fiduciario, yab ne'ets kin k'olow k'al an takuxtaláb xi k'wajat tsu'udh k'al axé' xi chubaxtaláb.

JUN XEKLEK TSÁB INIK AYKILÁB. An inikchik xi k'wajat uchibiladh abal ka k'wajiy inkidh jant'ini' k'aláb wa inkidh kin tamkuy ani kin t'ojondha' an tumín (Institución bancaria) kin eyendha' an tumínal an bichow, yab ne'ets kin ejtow kin takuy, k'al axé' kin tsalpanchij, k'al axi in kwentaj an t'ojláb, jant'ini' tsinat kin t'ojonchiy an tumín, yab in k'olowal axi k'e'atchik i takultaláb axi k'wajat tsu'udh k'al an tekedhataláb.

JUN XEKLEK TSÁB INIK JUN AYKILÁB. An atiklábchix axi k'wajat uchbidh ka inkinchik jant'ini' tolmixchik wa jant'ini' éyalchik in kwentaj kin tamkuy an tumín in k'ál an bichow, yab elat kin takuy an olnaxtaláb tam kin bína' an tolmixtaláb in kwentaj an bichow jant'ini' tsinat kin tamkuy an tumín.

JUN XEKLEK TSÁB INIK TSÁB AYKILÁB. Abal an inikchik xin kwa'al in uchbíl kin ejtow kin walka' ka tsu'utat i exlomtal xi k'wajat dhayk'adh in yejénchal kin konchiy an dhabal max walkancháb.

Yab ne'ets kin yejénchij kin konchiy an chubaxtaláb k'al an exlaltaláb tam:

I. Ax in yejénchal k'wajatits dhuchadh ti bichow wa k'wajat walkadh abal ka tso'obnáj k'al an bichow.

II. K'al an chubaxtaláb k'wajatits walkadh abal an bichow.

III. Max wa'ats jún i abatnaxtaláb k'al in kwentaj abal jolbidh.

IV. K'al in kwentaj patalits an t'okataláb, wa abal kin k'anchij in chubaxtal xi lej kin yejénchij kin tso'óbna' an bichowchik, wa

V. Tam ka wat'baxinchat an atikláb xi k'wajat uchbiladh ani a axé'chik ani an inikchik xi chubaxlidh ti píl i bichowchik ani an ts'ejkantaláb k'al éyalchik, max an tso'oblixtaláb ka éyan k'al an t'ojláb xi k'wajat in t'ajál.

Abal ka t'ajan axi tse'chíl i áylab (fracción IV) axé i abatnaxtaláb, an CEGAIP kwa'al kin tsu'uw max an kwenchalab in yejenchal kin tso'obna'. Aníyej in yejénchal kin alwa' exla' an tso'oblixtaláb k'al an exlabintaláb ani an t'ilab xin yejénchal an bichow ani maj ju'táj wichat in otsanchal tin bá' tam kin tejwa'medhanchij in exlomtal ani xi ne'ets kin tso'obna' an bichow.

AKAKCHÍL OK'LÓMEJ
AYLÁB ABAL KIN EJTOW KIN TSO'OBNA' AN BICHOW
K'a'ál púlik pejach
An ayláb abal kin ejtow kin tso'obna' an bichow

JUN XEKLEK TSÁB' INIK ÓX AYKILÁB. An eyalchik k'al an tekédh t'ojláb an t'ojnalchil xin kwa'al in uchbíladh kwa'al kin alchij jandha' ne'ets kin walkanchij abal ka otsits kin tso'obna' xi yejenchal kin exla', biyat kin konoy duchadh ax in le' kin tso'obna', jandha' ti k'wajat axé i chubaxtaláb.

JUN XEKLEK TSÁB INIK TSÉ' AYKILÁB. Jitakits i atikl'ab max kin le'na' in ejtowal kin konoy o ka konchinchat, in ejtowal kin konoy dhuchadh ax in yejenchal kin tso'obna' ti Kwentaj an tekédh t'ojláb (Unidad de Transparencia) in ejtowal kin t'aja' ti Plataforma Nacional, tin koyltal an éyal, vía correo electrónico, correo postal, mensajería, o k'al a káwintal ti Sistema Nacional.

JUN XEKLEK TSÁB INIK BÓ' AYKILÁB. Max pél i konoxtaláb abal in le' ka otsits kin tso'obna' ti Plataforma Nacional, ne'ets ka pidhan an áy k'eláb (folio), abal kin

ejtow kin aynanchij k'al an jeyenchixtaláb. An xi mas i kaw, an Éyal xi in kwentaj an Tekedh T'ojláb (Unidad de Transparencia) ne'ets kin dhucha' ani ne'ets kin wat'ba' ti Plataforma Nacional ani ne'ets kin abna' in tok'tsíl abal in bats'uwits ax in konoy, ani kin ólchij an k'ij tin bats'k'uw, in áy k'eláb ani k'ij ti ne'ets ka tok'tsinchat.

JUN XEKLEK TSÁB INIK AKAK AYKILÁB. Abal ka ejtow ka dhuchadh konoy expidh in yejenchal:

- I. In bij wa in exlomtal k'al jita' ti k'wajat ti kalchiyáb.
- II. Ju'táj ti k'wajíl wa ju'táj tin wit'ál kin bats'uw an dhuchlab.
- III. Kin ólna' jant'ey wa janey in yejenchal kin exla' o kin tso'obna'.
- IV. Jawakits i olnaxtaláb abal ka ejtowat ka alchin o ka biyat elchin, ani
- V. Jandha' ti yejencháb ka otsits ka tso'obnaj, in ejtowal ka k'alej t'iladh játs max yejél ka exóbchin, kin bolidh konona' wa pidhkanchat in tsalámil an úwchik, wa yanedhach k'al jawakits i xeklek.

Xin konoyal ne'ets kin uluw jandha' tin yejenchal o tin kawintal tének, yab in yejenchal kin olna' in yanél, maj jandhákits kit yejenchij abal kin tso'obna' xin yejenchal kin exla' jant'in ti k'wajat axé i chubaxtaláb.

An tso'oblíxaláb k'al an pejách I ani IV ne'ets ka ólchat axi i alilíl max yejél, manij yaba', pél jún i yejenchixtaláb tsapik abal ka tok'tsintchat xin konoyámal.

JUN XEKLEK TSÁB INIK BÚK AYKILÁB. Tam jún kwetém kin konoy dhuchadh (medios electrónicos) ti Plataforma Nacional, ne'ets ka ejtinchal abal in bats'k'uwal an olchixtaláb kin t'aja' k'al axé' i éyalchik, itsots max kin olna' tin yejenchal kin bats'uw an olchixtaláb.

Axi kin konoy k'al pílots ti yejél kin tso'obna' ani yab in ólna' ju'tam ti k'wajíl o jandha' tin yenchal kin bats'w xin le' kin tso'obna', yab wa'ats jandha' ka uldhanchat an olchixtaláb, tam ne'ets ka uldhanchat ti k'alek'i bichow ok'lómej (Estados) tin kwa'al in koytal an Tekedh T'ojláb (Unidad de Transparencia)

JUN XEKLEK TSÁB INIK WAXIK AYKILÁB. In kawintal patal an olchixtaláb xi k'wajat tsu'udh k'al axé' i chubaxtaláb, ne'ets ka adhláts tam ka chudhey axi ka tametnanchat.

Tam an k'ij xi k'alej pejchidh k'al axé' i chubaxtaláb pél i k'icháj, axé'chik ne'ets ka ejtiyat xi t'ojoncháb (Días hábiles).

JUN XEKLEK TSÁB INIK BELEW AYKILÁB. Lej expidhk'ij, tam ka tsu'tat, max aníts kin uluw an atíkláb xin kwa'al in uchbíl, max ka wa'tsin axi konoyáb in kwa'al tin k'ubak ani in yejenchálej lej alwa' tsu'udhej wa met'adhej an úwchik axi ne'ets kin bína' wa kin kanchiy in tsalámil yab ka tsapnéj an atíkláb xin kwa'al in uchbíl abal kin ejtow kin putuw k'al axi koncháb k'al an kónol, jant'odha' ti k'wajat an k'ij ti ne'ets ka bináj, in ejtowal kin walkanchij an kónol an úwchik abal kin tso'obna', imbáj an úwchik axi k'wajat takudh xi yab walkadh.

Ne'ets ka ejtowat ka pidhan in tsalámil an úwchik wa alwa' walbadh, antsana' kin kánchij in yanél ju'táj ti k'wajat in koytal an atikláb axi in kwa'al in uchbíl wa ka tolmixin an kónol.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU AYKILÁB. Tam an olnaxtaláb yab lejat abal ka elan an úwchik, yab putat wa k'wajat uk'pidh, an Éyal k'al in kwentaj an Tekedh T'ojláb (Unidad de Transparencia) abal kin konchiy an kónol, ne'ets ka yejénchat junílk'ij, ani yab in wit'ál ka wat'ey ti bó' a k'icháj, ajidh maj tam ka utey kin konoy, maj ti laju a k'icháj abal kin ólna' píl i yejéltaláb wa kin boliy xin bínámal wa kin tajk'a' junakej i yejénchixtaláb k'al xin yejénchal kin exla'.

Axé' xi yejenchixtaláb ne'ets kin kuba' an k'ij ti k'alej pejkadh abal kin tok'tsiy jant'odha ti k'wajat ti chubaxtaláb 154 (Artículo 154) ti axé' i abatnaxtaláb, ne'ets ka wichk'on de ádhil tam ka chudheyk'ij an ts'ejkantaláb k'al axi in konoyal.

K'al axé', an atikláb xin kwa'al in uchbíl, ne'ets kin t'aja' ti kwentaj tin káwintal jant'odha' ti jilk'on an ts'ejk'antaláb abal in kidhtal an káw axi yejenchábak.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU JUN AYKILÁB. An atikláb xi k'wajatchik uchbiladh in kwa'alchik kin walka' ka tso'obnáj an úwchik axi k'wajat dhayach wa max íj, k'wajatchik uchbiladh kin wat'ba' ti úw an atikláb k'alek'ij k'al in éyaltal maj ju'taj wichat wa in t'ojlábil ti t'iplab (formato) ju'taj ka konchat kin ólna', ti nixé'chik i tsalél axi wa'atschik, jant'odha' in tejwa'tal an olnaxtaláb wa ju'táj ka elan max antsaná' in walkál.

Max an káw axi konodh wa'ats ju'táj ka penan ne'ets ka expinchat abal ka bínáj ti tsalél (formato) max walkadh.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. Tam an káw Axi yejenchidh k'al an kónol k'wajatits dhuchadh abal an bichow jant'inl' an úwchik, comprendios, trípticos, registros públicos, en formatos electrónicos disponibles en internet wa maj jawa'akits i tejwa'medhomtaláb, ne'ets ka olnáj jant'odha' ka yejenchij an konol dhuchlab, ju'támits ani jant'odha' ne'ets kin ejtow kin exla', kin yanedha' wa kin ts'a'iy axi uludh an tsalap ti bá' i k'ij yab owat maj ti bó' a k'icháj.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU ÓX AYKILÁB. K'alek'ij an kwentalom k'al an met'al t'ojláb ne'ets kin t'aja' an konolchik ka wat'báj ju'táj ti wa'ats i tso'obintaláb o in kwa'al kin ko'oy máj ju'tamits in bajwal in wit'omtal, in éyaltal ani in to'jlábil, abal kin ejtow kin alwa' aliy ani tajá'k'ij an olnaxtaláb xi konodh.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. In tok'tsíl an konoxtaláb kwa'al ka olchat xin konoy mas wé' i k'ij, yab kin wat'k'anchij lajuj a k'icháj, ajidh máj ka chudhey tam ka olnáj axi a nixé'.

Axi léj wat'adh ti exbadh, an k'ij xi uluwat axi wat'ey an pejach ejtowáb ka ádhin laju a k'icháj, max wa'ats i yejéltaláb, axé' in yejénchal ka k'alej bats'kudh k'al an

Éyal tso'oblixtaláb, tam kin kaldha' jún i chubaxtaláb xi ne'ets kin olchiy an konol, ok'pidh ka taley an k'ij.

An inikchik xin kwa'al in uchbíl tam kin tok'tsiy abal in walkál ka otsits kin tso'obnáj an kónol, k'al kwetém in tsalápil, ne'ets kin ólchiy an kónol ne'ets kin olchij jandha' ne'ets kin jek'ondha' abal kin k'aniy, antsaná' abal an k'ij abal kin pelkanchij, jant'odha' ti k'wajat dhuchadh axé' i chubaxtaláb.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. Abal kin tso'obna' ne'ets ka pidhan, max íj, ne'ets ka uldhanchat xi k'alej konodh k'al an kónol. Tam an tso'oblixtaláb yab ka ejtowat ka bináj wa ka abchin xi k'alej takudh, an éyal xi uchbiladh in ejtawal kin akiy píl jant'odha' ne'ets kin bína'.

Ma jawa'kits, ne'ets kin alchiy jant'odha' ti ne'ets kin bína'.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU AKAK AYKILÁB. An éyal xin k'wajat uchbiladh ne'ets kin uluw jant'odha' ani in káwintal ti ne'ets ka wa'tsin abal kin bats'uw an yejenchixtaláb k'al in kwentaj an tso'oblixtaláb.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU BÚK AYKILÁB. An Junkudh Tso'oblixtaláb ne'ets kin kó'oy ts'ejkadh, maj ti óx inik a k'icháj, ajidh maj tam ka k'alej konodh k'al an kónol, max íj, ka k'alej jalbidh, a axé' ne'ets ka k'alej yab owat ti jun inik laju a k'icháj.

Ka wat'k'an an k'ij ti k'alej pejadh, an atikláb xi k'wajat uchbiladh ne'ets kin uluw abal talabéjits an konoxtaláb, ani ne'ets kin aynanchij, max aníts, kin tala' an úw xi k'alej yanedhach an tso'oblixtaláb.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. Tam an Junkudh Tso'oblixtaláb kin uluw abal tejwa' abal an atikláb xi uchbiladh yab in ejtawal, maj ju'tam in bajuwal in éyaltal, abal kin bats'uw an kónol abal k'al an tso'oblixtaláb. In kwa'al kin ólchiy a konolchik, ti oxchíl a k'icháj ti konchámej, ani, in ejtawal kin olchiy axi lej wit'om an atikláchik xi uchbíladh.

An uchbidh atikláb in ejtawal kin ts'ejka' yab patal tam ka konchat le'náb ka tso'obnáj an káwchik, in kwa'al kin tok'tsinchij axi in konoyal. K'al an tso'oblixtaláb xi yab in wit'ál kin ólna' ne'ets kin wat'banchiy jant'odha' ti k'alej uludh an kwenél xi wat'eyits.

JUN XEKLEK TSÁB INIK LAJU BELEW AYKILÁB. Max an atikláb xi uchbladh kin tsu'uw an úwchik wa an tso'oblixtaláb in yejenchal ka k'alej takudh abal tsinkáj, ne'ets ka paley k'al axé':

Tin jolat in yejenchal kin abna' an konoxtaláb aniyej kin olna' dhuchadh jale' tin takuy antsana' junkudh eyal xi ti T'okat t'ojláb, xi jayetse' in yejenchal kin ts'ejk':

I. Kin olna' abal takudh.

II. Kin jalk'unchat in takudhtal ani kin bína' patal wa pejach abal ka tso'obnáj, ani

III. Kin tsáb wichba' kin takuy ani kin walka' ka tso'obnáj.

An Éyal k'al an Tso'oblixtaláb in ejtawal kin tso'obna' axi in kwa'al tin k'ubak axin konoyámal ne'ets ka k'alej takudh.

In ts'ejkantal an Éyal k'al an Tso'oblixtaláb ne'ets olchidh an yejél jant'ini' ti pejadh an k'ij, jant'odha' ti olnadh ti bijíl (jun xeklek tsab-inik laju bó'154) ti axé' an chubaxtaláb.

JUN XEKLEK ÓX INIK AYKILÁB. Tam an atikláb uchbiladh yab ka elchin dhayach an úwchik, an Éyal Tso'oblixtaláb:

I. Ne'ets kin tsalpachikiy ani ne'ets kin aliy jant'odha' ne'ets kin t'ajchiy abal kin ela' an tso'oblixtaláb;

II. Ne'ets kin tejwa'medha' ju'táj kin uluw abal yab wa'ats i úw;

III. Ne'ets kin k'elbay, max awil, kin ts'ejka' wa kin jalk'uy an tso'oblixtaláb max k'wajateyej tin éyaltal, bajudhtal wa tin t'ojlábil u ok'ox ulwatits abal ne'ets ka tse'jk'áj, ka olnáj jale' ti yab ejtawat ka tametnáj, k'al in wit'omtal wa k'al in t'ojlábil, nixé' ne'ets ka ólchat k'al an Junkudh Tso'oblixtaláb, ani

IV. Ne'ets kin ólchiy xi k'wajat i belkom wa axi in além an atikláb xi k'wajat uchbiladh, xi ne'ets kin tujchiy an aynaxtaláb abal ka elchin in walab max in kwa'al.

JUN XEKLEK ÓX INIK JUN AYKILÁB. An ts'ejkantaláb kin kaldha' an Éyal k'al an Tso'oblixtaláb kin ólna' abal yab wa'ats I tso'oblixtaláb axi konodh ne'ets kin olchiy lej wachik ti jant'odha' in t'ajchiy abal kin alwa' aliy, aníyej kin olchiy an k'ij, jant'odha' ani ju'támits ti yab elan axi k'wajat i ulal ani ki ólchiy an t'ojnal k'al an bichow axi in kwa'al.

JUN XEKLEK ÓX INIK TSÁB AYKILÁB. An atiklábchik axi in péi i kwetém dhabal k'al an t'ojláb wa k'wajat tamkudh xin bats'uwal ani in eyendhál an tolmixtaláb in k'al an bichow wa péi i éyal axi abatnax játs axi awil kin putuw an k'ij xi pejkadh ani in káwintal abal ka otsits ka exláj an tso'oblixtaláb.

JUN XEKLEK ÓX INIK ÓX AYKILÁB. K'al an t'ojláb wa atikláb yab ka jilk'on dhakat an kónolchik k'al an olchixtaláb, tam expidh jilk'on al jun i ejtintaláb ka tsab met'an ja'its xin ejtawal kin konoy jant'odha' ti k'wajat ti axé' an chubaxtaláb.

JUN XEKLEK ÓX INIK TSÉ' AYKILÁB. Max wat'enek laju a k'icháj ti konoyámej an tso'oblixtaláb, an Éyal k'al an tso'oblixtaláb yab kin tok'tsinchij an yejél, ne'ets ka ejtinchat abal afirmativa ficta, ani éyal k'wajat uchbiladh kin bína' an tso'oblixtaláb ts'ejwalidh, ti jún in owát ti laju a k'icháj; tam an tso'oblixtaláb k'wajat takudh wa tsinkadh.

Tsabchíl púlik pejach
An tumin k'al an yanedhomtaláb

JUN XEKLEK ÓX INIK BÓ' AYKILÁB. Max ka wa'tsin in jalbíl abal ka dhaya' an tso'obintaláb, ne'ets ka k'alej jalbidh okpidh ka biynáj ani yab in kwa'al ka k'alej ebál:

- I. In jalbíl abal ka yanedháj an tso'oblixtaláb;
- II. In jalbíj abal abnáj, ani
- III. In jalbíj in tsáplintal an úwchik, tam kin yejenchij.

Max pél i yanedhomtaláb k'al i pat'ál, max xin konoyal in k'wajbál ju'tamits kin dhaya' an tso'oblixtaláb, an yanedhomtaláb ne'ets ka k'alej patal ts'ejwalidh.

An atikláb xi uchbiládhchik ne'ets kin t'aja' an yanedhomtaláb ani/wa kin abna' an tso'obintaláb xi konoyamej, okox jalbidh k'al an dhabal.

An olnaxtaláb ne'ets ka biynáj ts'ejwalidh, tam ka k'alej wé' ti jun inik i xeklek. An Eyal k'al an Tso'obintaláb in ejtawal yab kin konchij in jalbíl abal ya yanedháj o ka abnáj tam kin tsu'uw lej pama'tal an kónol.

Tam yab ka t'ajan ti kwentaj an konoxtaláb ti ál an k'ij ani max u otsel, in jalbíl abal ka yanedháj ani ka abanáj ne'ets ka adhláts ti atikláb xi uchbiladh.

In jalbíl abal an k'aláb axin ulal an bíjil 62 ti axé' i chubaxtaláb, ne'ets ka olnáj ti xek'el pat'ál ti atikláb xi uchbiládh. Axi ka uluwat ne'ets kin uluw in jalbíl abal kin ejtow kin t'ojonchij in uchbíl ka otsits k'al an tso'obintaláb, jayej ne'ets ka k'wajiy an uchbiláb ka wa'tsin jun i cuenta bancaria xi expidhk'ij ani expidh abal an kónol kin ejtow kin jalbiy patal in jalbíl an tso'obintaláb xin konoy.

Búkchíl púlik pejach
An ayláb abal an pejéltal k'al an otseltaláb k'al tso'oblixtaláb

K'a'al pejách
Yejenchixtaláb abal ka met'an ti CEGAIP

JUN XEKLEK ÓX INIK AKAK AYLILÁB. An kónol in ejtawal, k'al kwetém wa ka kalchinchat, tin tamtém wa k'al I eyextaláb, abal kin ejtow k'al an CEGAIP wa k'al an Éyal Tso'oblixtaláb k'al ti k'alej exladh an konodhtaláb ti laju bó' a k'icháj ti k'alej olchidh in tok'tsíl, wa ti taley an k'ij abal ka olnáj.

Max ka pelkáj an kawintaláb ab yab jilk'onat kulbél ti Éyal Tso'oblixtaláb, axé' ne'ets kin wichba' an ejtintaláb abal ka wichk'oyat ka met'an ti CEGAIP tam ka chudheyk'ij tin bats'úmal.

JUN XEKLEK ÓX INIK BÚK AYKILÁB. An ejét ka wenk'oyat ka met'an juníl ne'ets ka beláts yab in t'ajál kin tomolna':

I. An takuxtaláb k'al an tso'oblixtaláb.

II. An olnaxtaláb abal yab wa'ats i tso'oblixtaláb.

III. An olnaxtaláb abal yab in ejtowel kin tametna' an atikláb axi in kwa'al in uchbíl.

IV. Ka bináj an tso'oblixtaláb yab putat.

V. Ka bináj an tso'oblixtaláb xi yab in k'al xin konoyamal;

VI. Yab k'alej tok'tsidh axi konoyat abal ka otsits ka tso'obnáj ti ál an k'ij jant'odha' ti k'wajat an chubaxtaláb.

VII. An olnaxtaláb, akiy wa ka pidhkanchat an tso'obintaláb maj jat'ini'akits wa píl i tsalél jant'odha' ti k'alej konodh;

VIII. Ka akiy wa ka pidhkanchat an tso'obintaláb ti jún i tsalél yab t'ajadh ka exlaj ani/ wa yab t'ajadh elat ka otsits kin exla' abal an kónol;

IX. In jalbíl wa an k'ijchik ti akiyat an tso'obintaláb;

X. Yab t'ajadh ti kwentaj an konoxtaláb;

XI. Yab ka jilan kin aliy an tso'obnaxtaláb;

XII. In k'ibchal, yab alwa' t'ajan wa yab alwa' aknidh ani/ wa abal ka wa'tsin jún i tok'tsixtaláb, wa

XIII. Expidh t'ajan ti kwentaj axi takuyat.

In tok'tsíl kin bína' an atikláb axi uchbidh tál ti ts'ejkantaláb ba' jún i elát abal ka tsáb waxan axi tál ti III, VI, VIII, IX, X ani XI pejáchil elat ka k'alej tok'tsidh juníl, k'al an elát ka tsáb tsu'utat, k'al an CEGAIP.

JUN XEKLEK ÓX INIK WAXIK AYKILÁB. An elát ka tsáb tsu'utat kwa'al kin ko'oy:

I. An atikláb xin k'wajat uchbiladh axi in bats'uw an konoxtaláb;

II. In bij an konol axi utey wa axi kalechix ani, max íj, in oxchíl xi yejél, antsaná' ju'tam ti k'wajíl wa ju'táj ne'ets kin bats'uw an olchixtalábchik;

III. In áy an nik'él in tok'tsixtal an konoxtaláb abal ka otsits;

IV. A k'icháj tam ki k'alej olchidh in tok'tsíl an kónol o in tso'obna' abal kin ejtow kin tok'tsiy, o ti in biyna' an konoxtaláb, játs max in k'iba' ka k'alej toktsidh;

V. An t'ojláb ne'ets ka t'ajan;

VI. In akan o jale' ti odhnáj, ani

VII. In tsalamil in tok'tsíl xi pejeyab ani an olchixtaláb k'al axin kwentaj, expidh imbáj in tok'tsíl konoxtaláb.

In Kidhtal, i ejtowel kin juna' an walekláb k'al an t'ajnéel ani axi k'e'atchik axi kin tsalpanchiyej in k'iba'yej ki Konoy an CEGAIP.

Maj ni jant'oj ne'ets kin yejénchij an dhabalchik kin tsab uluw k'al an ejataláb axi in k'wajbámal abal ka tsáb waxan.

JUN XEKLEK ÓX INIK BELEW AYKILÁB. Max an dhuchlab axi k'wajat yab kidhat k'al axi u konoyáb xi uluwámejits k'al an ok'lómej axi kuxlab uludh ani an

CEGAIP, yab in ko'oyal patal axi kin ejtow ka ts'ejkan alwa', ne'ets ka ok'xidh olchin an atikláb, junkatsk'ij ani k'ál ti le'náj ki t'aja' abal kin bats'uw an olnaxtaláb, abal kin ejtow ka ts'ejkan axi yab in t'aja', uludh ba' jún i k'icháj, ti yab ne'ets kin ejtow ka wat'ey bó' i k'ij, ajidh tam ti bínaj an olchixtaláb abal yab ka wat'ey, ju'taj ti uludh abal max, yab kin putuw, yabáts ne'ets kin kidhbay an met'axtaláb

Max ki ok'xin ki káwin tamna' u awil kin t'apiy an k'ij axi in kwa'al an CEGAIP abal ka ts'ejkan alwa', tamna' ka tala' kalej an konchixtaláb ka wenk'on an k'ij axi ne'ets ka tujeý ka adhláts in ajumtal a k'icháj.

Yab ne'ets ka awits ka ok'xin kin tsalpanchiy jant'oj k'ál an bijláb axi in bína' an konol.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in bínal an T'okat ani Jolataláb k'al an chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) ne'ets kin ts'ejka' jawa' axi in yejénchal kin tsu'uw k'al jun inik laju i k'ij, ajidh maj tam ti ts'i'kin ka bats'uwat an káw jant'ini' ti k'wajat dhuchadh ba' an uchbidh káw, k'ij axi u awil ka nakedháj expidh juníl maj ti jun inik a k'icháj.

Tam k'wajat ti t'ajnal kwa'al kin t'aja' abal ka jalk'un an ódhom káw abal kin tolmiy axi ulits, ani yab kin jalk'uy an káw axi k'wajatits olnadh, met'momtejits abal lej chubax an tsakam pejáchil u awil kin tejwa'medha' uludh ani dhuchadh, in tolmixtal an káw axi kin buxka' ani kin eyendha' axi in yejénchal.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU JÚN AYKILÁB. An abatnadh t'ojnal ets'eyej in kwa'alchik kin kó'oy japidh an olchixtaláb abal kin exla' ani kin ejtow kin uluw in alwá' jant'ini' tin uchbíl. An awitaláb abal ki otsits ne'ets ka bína' ts'akladh jant'ini' in ulal an uchbidh káw ok'xidh bijidh k'al an áylom axi in tomnál kin dhaya' ani kin ko'bitsij an olnaxtaláb.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. An olnaxtaláb axi u ko'yáb dhayach ani axi yab awil ka olnáj ani ka konoyat abal ka le'náj ka ats'an k'al an áylom, kom yab u kidhbanal abal kin ts'ejka' an káw, kwa'al ka ko'biyat tsinat jant'ini' tin tomnál ani yab in uchbíl kin ko'oy tejwa' ba' in yanéltal an úw, max ka wat'ey ani max ka chích abal yab in uchbíl nixé' an olnaxtaláb tamna' kwa'al ka jilan dhayach k'al i bijidh áylom ju'táj k'a'ál k'wajat wa tamna' kin yejénchij, kom max pél i jek'omtaláb púlik k'al an jolataláb axi in kwa'al abal ti iniktal ti yanél wa i jek'omtaláb k'al ti yanél, jant'ini' tin tomnál tin uchbíl tin puwél an bichow Lab Tóm ani an junkudh káw k'al an púlik bichowchik axi tin putát an tsabál ka jita'k'ij an bichow Lab Tóm in t'ajámal i tsalap.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU ÓX AYKILÁB. An kwenél abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in bínal an Tókat ani Jolataláb k'al an chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) tamna' ka taley kin ts'ejka' jawa' axi in kwa'al kin tsu'uw, kwa'al kin k'wánchiy jún i tejwa'medhomtaláb tin ots'oxtal tin yanél, inkidh k'al in alwá' axi in tomnál, jant'ini' axi in yejénchal ani jant'ini' in puwél, tamna' ka wa'tsin an tomnaxtaláb k'al an uchbidhtaláb.

Tamna' axé' ka wat'ey, tamna' ne'ets ki ejtiy:

I. Jant'ini' tin tomnál: In tekédh an uchbiláb axi jiladh bijidh, abal ka ulits ju'táj tin tomnál jant'ini' tin ulal an ok'ox uchbidh káw, jant'ini' tin tomnál ani in tekédh abal ka elan jawa' axi u le'náb;

II. Yejénchixtaláb: tamna' kin kiibchij jún in alwá' axi yab u lej odhnax k'al an ólnaxtaláb, abal kin jila' kulbél in ots'oxtal an bichow, ani

III. Jununulk'ij in puwél: In além an alwa'taláb ani an odhnaxtaláb abal an tolmixtaláb tin yanél an bichow, abal an tsalap axi yak'wan ka k'alej kin tejwa'medha' jún i púlik alwataláb ani yab ka k'alej jún i odhnaxtaláb axi kin odhna' an bichow.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. An kwenél abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ts'ots' axi in binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) ne'ets kin ts'ejka' jawa' axi in kwa'al kin tsu'uw jant'ini' axi ne'ets:

I. Tam k'wajbámej jawa' axi in kwa'al kin tsu'uw, an púlik éyal axi u áylom k'al an kwenél abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) ne'ets kin aba' k'al an áylom axi in binál an káw jant'ini' tin tomnál, jita' ne'ets kin t'aja' abal kin tsu'uw jant'ini' ti k'wajat abal kin uluw max ne'ets ka bats'uwat wa ibáj;

II. Tam ka bats'uwat axi in kwa'al kin tsu'uw an áylom axi u káw kwa'al kin tamkuy jun yanél an úwchik ani kin k'wajba' abal kin tso'óbliy jita' axi in kwa'al an káw abal k'al búk i k'icháj, kin uluwchik jant'ini' alwa' in ats'ál in tomnál;

III. Ti al an ajumtaláb axi k'wajat uludh ba' in tsabchíl pejáchil an tsakam aykiláb axi k'wajat dhuchadh ba' axé' xi aykiláb, axi in kwa'alchik an káw ne'ets kin ejtow kin tejwa'medha' jawa'akits i tsu'umtaláb ani i káwchik ani yab ne'ets ka awits axi in ulúmal an áylomchik ani axi yab k'wajat k'al an uchbidhtaláb;

IV. An áylom axi u káw ne'ets kin ejtow kin uluw jayk'íj awits ka wa'tsin an tsu'uxtaláb k'al axi in kwa'alchik an káw tamna' ka tejwa'medháj axi ne'ets kin t'aja' an chubaxtaláb;

V. Tamna' ka taley in ajumtal a k'icháj axi k'wajat bijidh ba' in tsabchíl pejáchil an tsakam aykiláb ba' axé' xi púlik pejach, an áylom axi u káw ne'ets kin uluw abal ka mapun an olnaxtaláb;

VI. An kwenél abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) yab k'wajat abal kin t'aja' kin tsu'uw an ólnaxtaláb axi in abámal an áylom axi u káw tamna' ka uluwat abal mapunits an ólnaxtaláb, ani,

VII. Tamna' ka uluwat abal ka mapuyat an chubaxtaláb, an tamkudh úw ne'ets ka wat'báj tin taltal an ts'ejkomtaláb, ba' jún i ajumtaláb a k'icháj junti expidh ne'ets ka awits ka éyan expidh maj jun inik a k'icháj.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. An káw axi in ts'ejkámalits an kwenél abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) in wit'álchik:

- I. Kin jila' wa kin tsabyak'wa' in uchbíl an káw;
- II. Kin uluw abal chubax in káwintal an áylom axi u káw, wa
- III. Kin wichba' wa kin jalk'uy in káwintal an áylom axi u káw.

An káw axi ts'ekanenekits ne'ets kin uluw tam kin bajuw ka wat'ey, in ajumtal ani jant'ini' tin tomnál abal ka belan ani jant'ini' ne'ets ka t'ajan abal ki tsu'uw abal chubax u belnal ani u t'ajnal, ani yab ne'ets ka awits kin wat'énychij laju a k'icháj abal kin bína' an olnaxtaláb. Lej expidh an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél, ok'xidh tin alchámal in alwá' ani abal kin alwátna', ne'ets ka awits kin puwedha' a axé' an ajumtaláb tamna' an káw antsaná' kin yejenchij.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU AKAK AYKILÁB. An ts'ejkadh káw an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) ne'ets kin ejtow kin ch'uchbiy an áylom axi u káw abal an olnaxtaláb axi in tomnál kin bína' kwa'al kin lej met'a' jant'ini' i uchbiláb axi tajax ani lujat k'al in tsabchíl púlik pejach, tse'chíl ok'lómej, tin bijíl " in uchbíl an tejwa'medhomtaláb abal ti Yanél" ba' axé' xi uchbidh káw, ka met'an in exbádh an olnaxtaláb, an wat'bomtaláb axi in t'ajál an konoxtaláb abal jajá' ani an ejtintaláb axi u wichél ba' an ts'ejkadh káw.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU BÚK AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) kwa'al kin ólchiy an áylomchik k'al an káw ani kin olna' abal in yanél an ts'ejkadh káw, talbél tin oxchíl a k'icháj tam ti wat'báj.

An áylom axi u káw kwa'al kin ólna' ba' an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) abal kin t'aja' in uchbíl kal an ts'ejkadh káw tin owát maj tin oxchíl a k'icháj tamna' tin kwetémtal kin ólna' abal t'ajadhits.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. Tamná' an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél (CEGAIP) kin uluw tam k'wajat ti ts'ejkanal an káw abal ka met'a' max ja'tsits axi wat'ey ba' jún i uchbidhtaláb tamna' yab kin putuw in uchbíl axi in ulal axé' an uchbidh káw ani axi k'e'atchik an dhuchadh káw axi in tomnál ka jilk'on ba' an tsalap axi k'wajat ti tsu'táb, kwa'al kin ólchiy in puwél an áylom axi altáj abal axé' kin tujchiy, tam kin tomna', wa kin t'aja' axi in tomnál.

JUN XEKLEK ÓX INIK LAJU BELEW AYKILÁB. An káw axi k'wajat ti tolmix yabáts ne'ets ka met'an:

- I. Tam ti wat'enekits abal ka olnáj jant'ini' tin ulal an aykiláb jun xeklek óx inik akak ba' axé' xi uchbidh káw,

II. Tam k'wajat ti ts'ejkanal k'al an bichow tsapláb jún i káw abal ka k'anbéj axi in k'wajbámal an odhom káw:

III. Exom ti ts'ejkanal k'al an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat ani Jolataláb k'al Chubaxtaláb abal ti Yanél (CAGAIP) ani tsalapchik abal ka met'an an káw k'al jita' in k'wajba' tin k'a'ál ;

IV. Yab kin itmédha' max yab tin patál axi in ulalak k'wajat tin aykíl jun xeklek óx inik laju búk al axé' xi uchbidh káw

V. Yabávej ts'ejkadh an ok'xidh káw axi k'wajat ts'ejkadits jant'ini' tin ulal in aykíl jun xeklek óx inik waxik ba' axé' an uchbidh káw;

VI. Yab ka belan abal chubax an káw axi k'wajat binádhits:

VII. Tokot péi i konchixtaláb;

VIII. An ódhom káw kin puwedha' an konoxtaláb jant'ini' ti k'wajat ti ts'ejkáb an káw expidh ba' xi ít.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK AYKILÁB, An tolmix káw ne'ets ka dhayan tin putát wa tin pejmách, tamna', tin juníl in bats'uwamal, ka ítmedháj jawa'akits axi wa'ats :

I. Tam an odhom káw yab kin le'na';

II. Tam an odhom káw ka tsemets;

III. Tam a uchibidh t'ojnal k'al an káw kin jalk'uy wa kin wichba' abal an tolmix káw ka jilk'on talenek in tsáp;

IV. Tam ka bats'k'uwat an káw axi met'an , ka tejwa'méj xaludh in tsáp ani k'al axi yab u wat'el jant'ini' tin ulal axé' an Púlik Uchbidh Káw.

JUN XEKLEK TSE' INIK JUN AYKILÁB . In ts'ejkábil an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb abal ti Yanél u junkunal, expidh taná' ani yab u awil ka takchikat k'al an áylom káw.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK TSÁB AYKILÁB. Tam k'wajat ti káw tin aytal an tsalpadh káw axi u tolmix abal ka alwa' met'an k'al an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti yanél, jita' kin le'na' u awil ka k'alej k'al an púlik éyal ti Lab Tóm axi in aynál k'al an pexstaláb, jant'ini' in ulal an Púlik Uchbidh Káw.

TSABCHÍL PÚLIK PEJACH

In uchbíl in ts'ejkábil an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat ani Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal ti Yanél

JUN XEKLEK TSÉ'INIK ÓX AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat káw abal ti Yanél . An áylom ne'ets kin pidha' an tsapláp abal ka bináj alwa' an ts'ejkadh káw axi in putuw an CEGAIP ani kwa'al kin ólchiy a axé'chik abal in t'ajchíts in uchbíl.

Lej expidh, kin t'aja' abal kin tsu'uw jant'ini' ti wat'ey tin tekédh an káw, an áylom k'al an káw ne'ets kin ejtow kin konoy an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP) k'al in uchbíl, abal kin yanedhá a k'icháj abal kin putuw an ts'ejkantáláb.

An dhuchadh konoxtaláb kwa'al kin akuy, ani yab kin owedha' ma tin oxchíl a k'icháj axi pidhnenek abal kin putuw an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb abal ti Yanél (CEGAIP) kin ts'ejka' jant'ini' ti ulits an káw, ani yab u awil ka wat'ey maj tin bo'chíl a k'icháj.

JUN XEKLEK TSE' INIK TSÉ' AYKILÁB. Tam ka wat'eyits an k'ij axi bijidh jant'ini' ba' an ebál aykiláb , an áylom kwa'al kin ólchiy an (CEGAIP) abal putunits in tekédh an káw.

An áylom k'al an káw kwa'al kin ólchiy an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP) ne'ets kin tsu'uw k'al in tekédh in alwá' an káw tokot jant'ini' ka chudhey a k'icháj tam kin bats'uw an káw, ne'ets kin tsu'uw an jolbinél abal yab kin jila' ka wat'ey maj tin bo'chíl a k'ijcháj abal kin uluw an káw jant'ini' tin uchbíl abal jajá'. Ba' a k'icháj xi bijchámej an jolbinél abal kin tejwa'médha' abal an uchbiláb yab in tomnál jant'ini' ti bijyámej k'al an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP) kwa'al kin uluw jant'ini' tin uchbíl an t'ajnéel jant'ini' jajá' in ulal.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK BÓ' AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP) kwa'al kin bína' an káw ani yab ka wat'ey tin bo'chíl a k'icháj, tin patál a káw axi an jolbinél kin tejwa'medha' antsaná' jant'ini' tin ts'ejka' an tsu'biláb. Max an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP), kin tsu'uw abal ts'ejkan tin alwá' ne'ets kin bína' jún i junkudh káw ani ne'ets kin uluw abal ka dhayan an úw. Max ibáj:

I. Ne'ets kin kaldha' jún i káw junti ne'ets kin uluw abal yab wa'tsin jún i putudhtaláb k'al an káw.

II. Ne'ets kin ólchiy an ok'ox éyal axi in tomnál kin bína' an tekedhtaláb, abal kin putuw an káw ani yab kin wat'banchiy maj bó' a k'icháj,

III. Ne'ets kin tsu'uw jant'oj ne'ets kin t'aja' axi in tomnál wa in jolbíl, axi ne'ets kin k'wabanchiy , axi in tomnál jant'ini' tin bijyal axi taltal an káw.

OXCHÍL PÚLIK PEJACH

JANT'INI' TI NE'ETS KA EJTIYAT

JUN XEKLEK TSE' INIK AKAK AYKILÁB. Juníl tamna' ka ijkanchat in tsáp an káw axi bijyámej abal ka éyan ba' in alwá', an abatnadh t'ojnalchik ti Tam

Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP) abal kin yak'wa' jant'ini' ti ne'ets kin ejtiy, ani kin tsalpay abal antsaná' tin tomnál abal ka kalej alwa' ba' an káw.

An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat T'ojláb (CEGAIP) ne'ets kin ejtow kin kaldha' an tsalap abal ka exláj , axi ne'ets ka wichbáj tamna' kin ts'ejka' óx i wat'nél jant'ini' tin tomnál, tin yanél an ots'ol, ju'taj ts'ejkan an káw axi in t'ajámal tin puwél.

An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an Jolataláb (CEGAIP) ne'ets kin ejtow kin eyendha' i tsalap axi in tomnál abal ka ejtiyat kom in binál jún i chubaxtaláb, jant'ini' ti k'wajat an káw ba' an bukchíl aykiláb (VII) ba' an bijláb waxik Uchbidh Káw.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK BUK AYKILÁB. An tsalapchick ne'ets ka ts'ejkan k'al jún i tejwa'medhomtaláb , jún i dhuchlab ani an ok'xidh t'ajnéchik axi in t'ajámal abal ka ts'ejkan an úw.

Patal en káw axi kin kaldha' an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an olchixtaláb (CEGAIP) kwa'al kin ko'oy jún i exlomtaláb abal yab ka k'ibej .

WAXIKCHÍL OK'LÓMEJ

Jant'ini' tin tomnál abal ka bijyat an káw ani jant'ini' ka ijkan an jolbintaláb

K'A'ÁL PULIK PEJACH

Olnaxtaláb abal tin yanél

JUN XEKLEK TSÉ' INIK WAXIK AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti An (CEGAIP) ne'ets kin met'a' an úw k'al patal in tekédh axi an abatnadh t'ojnal ne'ets kin tejwa'médha' ani kin itmédha' ta k'icháj in uchbíl an chubax káw axi in bijyal an uchbidh káw ani ne'ets kin konoy tamna' an áylom kin yejenchij jant'oj , abal kin bína' in uchbíl ani max yab kin t'aja', ne'ets tam ka k'wajbanchat an jolbintaláb axi k'wajat ba' an dhuchlab.

JUN XEKLEK TSE' INIK BELEW AYKILÁB. Jant'ini' tin tomnál abal ka bijiyat an káw ani jant'ini' ka ijkan an jolbintaláb ne'ets ka k'wajbáj ba' an nik'adh káw:

I. In yanél an jolbintaláb axi t'ajan;

II. Max in tomnál ka tixk'áj an t'ojláb axi yab u t'ajnal alwa' kom pélists i jolbintaláb , antsaná' jant'ini' in ulal an uchbidh káw, ani max ka wa'tsin júnakej i abatnaxtaláb axi kin uluw jant'ini' tin tomnál jawa' axi in t'ajál an t'ojláb abal tin patál an T'okat Uchbidh Káw;

III. An alwa'taláb abal an áylom k'al an káw, in odhna' in uchbíl jawa' axi in tomnál kin tso'óbna' an yaneltaláb, abal antsaná' ka wat'ey kom yab in putuw in uchbíl;

IV. Jant'ini' ti k'wajat in yanél tumínal an uchbidh t'ojnalchik;

V. Jant'ini' ti k'wajat in t'ajbilábil an jolbinél;

VI. In biyáltal ba' in t'ojlábil;

VII. Max wilk'idh yab in putuwal in uchbíl, ani

VIII. Max ka wat'ey abal axi wa'ats píl ani jant'ini' ti jolbin;

Abal kin putuw in uchbíl al axé' an uchbidh káw, u kalel abal wilk'idh in t'ajámal in jek'omtal jita' axi in ulúmál abal jolbinének k'al in putudh tsalápil ani abal yab in olnámál in t'okat uchbíl jant'ini' in ulal an jun xeklek tsé'- inik laju búk aykiláb (197) Axi in ulal jayej axé' xi káw, kin t'aja' juníl wa yaníl i t'ajbiláb axi pél i jolbintaláb jant'ini' in ulal an uchbidh káw ets'eyej ka otsits jant'ini' in ulal an bijidh káw k'al in aytal in uchbíl ani axé' an t'ajbiláb yab wat'enek óx i tamub.

Max ka wichiy ti jolbinal an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an t'okat olchixtaláb (CEGAIP) ne'ets kin wit'a' jún i jalbixtaláb axi kin bajuw maj tin tsabchíl axi in uluw an áylom axi in binál jun i káw.

Max ne'ets ki uluw k'al in aytal an pakdha' abatnéel, an t'ojnal k'al an yaneltaláb axi u wichél ka jolbin k'al jawa'kits i t'ajnéel axi in ulal al án jun xeklek tsé' inik laju búk aykiláb axi k'wajat ba' a axé' xi uchbidh káw, anijayej max kin bats'uw an jolbintaláb axi in tomnál k'al an jek'omtaláb axi in t'aja', ne'ets ka tixk'anchat in t'ojlábil ani yabáts ne'ets ka jilan ka t'ójon abal kin tsu'uwchik an yaneltaláb, maj kin bajuw laju bó' tamub, jant'ini' in ulal an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat T'ojláb (CEGAIP) jant'ini' in ulal an uchbidh káw axi u áylom k'al in uchbíl jita' u t'ojnal abal kin tsu'uw an yaneltaláb ba' an púlik kwenchaláb ani ba' xi wé' t'ijax ti Tam Pots'ots', ani axi in kwa'al an awitaláb.

TSABCHIL PULIK PEJACH

In pakdha' jalbíl an jolbintaláb

JUN XEKLEK TSÉ' INIK LAJU AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an t'okat t'ojláb (CEGAIP) maj junti ka awits ne'ets kin ejtow kin k'wajbanchiy an t'ojnal k'al an yaneltaláb abal kin putuw k'al in jalbixtal in jolbíl, ani jayej an junkunél t'ojnal, an junkuntaláb axi in lé' an eyaltaláb, an kwetém t'ojnal ani axi junkunal abal ka t'ójon, axi xó' ne'ets kin ajiy abal ki exla' jant'ini' ti ne'ets ka jolbin abal antsaná' kin putuw jant'ini' ti k'wajat an káw:

I. Tsinat k'wiyaxtaláb wa max ti yanél.

II. Kin jalbiy jun xeklek tsáb inik laju i tumín ma ti jun xí' k'al bo' xeklek in yanél in além an tumín ta k'icháj.

Max yab kin putuw jita' in tomnál ne'ets ka tejwa'médháj ba' ju'táj in kwa'al abal ka tsutat an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat T'ojláb (CEGAIP) ani ne'ets ka met'an alwa' tamna' kin t'aja'chik an met'axtaláb.

Max ka wat'ey abal yab ka t'ajan jant'ini' in uluw an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat T'ojláb (CEGAIP) ka k'wabanchat an jolbintaláb max jún i káw yab alwa' jant'ini' in ulal an jun xeklek tsé' inik laju búk aykiláb (197) ba' axé' an uchbidh káw, ani kwa'al kin ólna' an t'ajbiláb k'al an éyal axi in tomnál.

An jolbixtaláb k'al in aytal i tumín yab ne'ets ka awits kin jalbiy k'al in tumínal an bichow.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK LAJU JUN AYKILÁB. An jolbintaláb kwa'al ka k'wajban ani yab ka jilan ka wat'ey jun inik laju a k'icháj, ajidh maj ti bijchat an jolbinél.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK LAJU TSÁB AYKILÁB. An abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat T'ojláb (CEGAIP) ne'ets kin ejtow kin konoy an jolbinél abal kin exla' jant'ini' ti k'wajat k'al in tumínal, ok'xidh tso'oblidh abal max yab kin ólna', in jalbíl an jolbintaláb ne'ets ka k'wajban k'al an exlomtaláb axi in kwa'al tin k'ubak, ejtíl axi wa'ats ba' an púlik dhuchlabchik , axi in kwa'alchik an ólnom pat'ál, ani jawa'akits kin tejwa'médh' ti ik' ts'áj met'nib an pat'ál , ani u jilk'onah an abatnadh t'ojnalchik ti Tam Pots'ots' axi in binál an T'okat T'ojláb (CEGAIP) in kwa'al in awital abal kin konoy k'al an éyalchik axi in tomnál an úw axi kin yejénchij.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK LAJU ÓX AYKILÁB. Ne'ets ka jalk'un jant'ini' tu t'ajnal an olchixtaláb ani jant'oj tu t'ajnal an jolbintaláb, axi uludh ba' an uchbidh káw axi in ulal jant'ini' tu t'ajnal an káw ti bichow Tam Pots'ots' ani in púlik pejáchil axi k'wajat tin putát.

JUN XEKLEK TSÉ' INIK LAJU TSÉ' AYKILÁB. Ani max t'ajadhits axi uludh ba' an kuxlab aykiláb ani yab ka putuwat jant'ini' ti k'wajbadh, ne'ets ka le'náj ka talan ti ts'ejkáb kom antsaná' konodh maj ebál, pidhach k'al bó' i k'ij abal kin nixokn' ka t'ajan ani yabáts ka owey lej wat'adh . Max yab ka t'ajchin in uchbíl axi uludhits, ne'ets tam ka eyendháj an lej púlik abatnom axi k'wajbadh ba' an kuxlab aykiláb .

Tam ka wat'eyits an k'ij axi pidhach ani yab in putwámal axi uludh, ne'ets ka k'wánchin an jolbinél abal kin putuw axi kin yejénchij ka pidhan.

JUN XEKLEK TSE' INIK LAJU BÓ' AYKILÁB. Axi yejénchidh adhik ka t'ajan k'al axi in lé' kin uluw an punudh axé' an Púlik Pejach', kwa'al ka kw'ajbáj ani ka t'ajan k'al an CEGAIP ani k'al in tolmixtal an abatnomchik axi ka yejénchat, jant'ini' ne'ets u tsu'táb u le'náb ka t'ajchin in uchbíl an Uchbidh Káw.

An jalbixtaláb axi kin k'wajba' an CEGAIP, ne'ets kin kó'oy an tok'odhtaláb k'al an Púlik Tsu'tom (púlik kwenchal abatnaxtaláb Auditoría Superior del Estado) , abal

ka t'ajan k'al an ejtowaltaláb axi wa'ats ba' axé' an kwenchal; kin tejwa'medhál ta íts' ta íts' an jalbixtaláb axi pidhanchik an uchbidh t'ojnal axi tejé' k'al an ók' abatnom kwenchaláb.

JUN XEKLEK TSE' INIK LAJU AKAK AYKILÁB. Axi yab le'nadh an jalbixtaláb axi ka wa'tsin ani ka yejénchat ka bináj , ne'ets ka tujey an t'ojláb te'pidh ba' an tamkudh kwenchaláb axi u eyendháb k'al an alwataláb ani u tamkux, pel kwetém u t'ajnal abal kin uluw an jalbixtaláb tam ne'ets ka uchan an jalbix atikláb.

Oxchíl Pulik pejach

K'al an jalbix jolbinél

JUN XEKLEK TSÉ' INIK LAJU BÚK AYKILÁB. Pel i jalbix jolbinel tám yab in t'ajamal axi k'wajbadh uludh ba' axé' an Uchbidh Káw, axi jé' in ey':

I. Tám yab wa'ats i tok'tsixtaláb k'al an konodh olchixtaláb, tam uludhits jayk'ij ti ne'ets ka pidhan in alwá;

II. Tam yab in le' jant'oj kin t'aja; kidhat o yab alwa' tam k'wajat ti t'ajáb an konoxtaláb k'al axe' abal ka otsits ba' an exlantaláb ani jayej , abal tam yab kin bína' an exlantaláb axi kwa'al kin tsu'uw an t'ok'at tejwa'medhomtaláb axi uludh ba' axe' an Uchbidh Káw;

III. Tám yab kin t'aja' jan'ini' ti k'wajbámej ba' a axé' an Uchbidh Káw;

IV. Eyendháj, kaldháj, ólnáj, tsinkayat, k'ambiy, kotoy, pakuw wa yab kin eyendha', patal wa wé', k'al in alwa' t'ojláb, k'al axi chubax u yejencháb, an exlantaláb axi k'wajat k'al an abatnadh t'ojnal ani an t'ojnalchik axi abatnom kwenchaláb wa axi ko'yalchik abal kin ejtow ka otsits wa in exlál abal kin ejtow kin kó'oy jún i t'ojláb, eyextal wa pidhach in eyextal t'ojláb;

V. Ka bináj i yab exbadh ani yab kidhat an olchixtaláb , ba' jún i t'iplab axi yab ka ejtow ka eyendha', jún i abnaxtaláb tam yab ani' jant'ini' ti konodh ok'xidh k'al an atikláb axi in eyendhál tin konoxtal al an exlantaláb, tam ka tok'tsin yab alwa' jant'ini' k'wajat dhuchadh ba' axé' an Uchbidh Káw;

VI. Tam yab ka ítmédháj an olchixtaláb abal an k'ij jawa' axi punchidh jant'ini' in bajuwal in uchbíl an t'okat t'ojláb k'wajbadh al axé' xi Uchbidh Káw.

VII. Tam kin uluw abal yab wa'ats an exlantaláb k'al an atikláb axi k'wajat abal kin bína', k'al in tsalpaxtalábil, t'ojlábil wa in aylomtal.

VIII. Tam kin uluw abal yab wa'ats an exlantaláb ani aníts wa'ats patal wa we'kats an tamkudh úwchik.

IX. Yab kin eyendha' an úw abal yab in lé' kin t'aja', an t'ojomtaláb k'al in tsalpaxtalábil, áylom wa in t'ojlábil tin éy abatnom, k'álits jant'ini' ti k'wajat uludh.

X. Kin tidhibédhá' an kónol exlantaláb wa max kin wek'dha' axi in k'ál abal kin ko'oy in tsalpaxtalábil.

XI. Tam alk'idh yab in lé' kin bína' an exlantaláb abal kin uluw abal yab wa'ats wa yab ejtidh kin bína' abal ka exláj.

XII. Kin k'wajba' al an dhayax , abal yab in lé' kin bína' an exlantaláb ani yab ka putun jant'ini' k'wajat dhuchadh uludh ba' axé' an Uchbidh Káw. An jalbix jolbinél ne'ets ka tujeý tam ejtidh ka ts'ejkan k'al an atikláb axi u t'ojnal k'al axé', ka jilk'on tsapik an tsapláb;

XIII. Yab kin pakuw an exlantaláb abal k'wajat dhayach tam ka exláj jant'ini' ti wat'ey ani yabáts wa'ats wa ka talíts an k'ij axi k'wajbáj, tam tin yanél an t'ojnalchik k'al axé' kin uluw abal wa'ats jún i alwa' le'naxtaláb abal axi k'e'atchik an atikláb axi abatnadh wa max yab kin konchiy an Mulkudh bijidh t'ojnéel k'al an T'okat t'ojláb.

XIV. Yab kin eyendha' ani kin tók'oy axi u konoyáb ba' axé' an Uchbidh Káw, bínadh k'al an atikláb junkudh t'ojnalchik k'al axé', wa

XV. Yab kin bats'uw an t'ojoxtaláb axi bínadh k'al an atikláb junkudh t'ojnalchik k'al axé', abal kin t'aja' k'ál tu éynal.

An jalbix jolbinél k'al i tumín, yab ejtidh ka jalbiyat k'al in tumínal an ok' abatnom kwenchaláb.

An jalbixtaláb axi kin k'wajba' an CEGAIP, ne'ets kin kó'oy an tok'tsixtaláb k'al an púlik kwenchal abatnaxtaláb, abal ka t'ajan k'al an ejtowaltaláb axi wa'ats ba' axé' an kwenchal; kin tejwa'medhál ban íts' ta íts' an jalbixtaláb axi pidhanchik an kwenchaláb t'ojnal axi tejé' k'al an ok'abatnom.

JUN XEKLEK TSE' INIK LAJU WAXIK AYKILÁB. Jant'ini' ka xe'etsin in éy axi in lé' kin uluw an aykiláb axi jilk'on kuxlab ne'ets ti jalbix jolbinél k'al an CEGAIP, jant'ini' pél axi in kwa'al ka wat'ey ani jant'iníts wáy u t'ojnal ne'ets ka bináj jún i tsu'uxtaláb k'al an abatnom belkom abal kin k'wajba' ani kin bína' an jalbix jolbinél.

JUN XEKLEK TSE´ INIK LAJU BELEW AYKILÁB. Axi ka wa'tsin an t'ojnéel k'al an alixtaláb axi u tamkunal k'al an kidhabtaláb abal yab u exbayáb k'al an jun xeklek tse´ inik laju búk aykiláb 197 jant'ini' k'wajbadh ba' axé' an Uchbidh Káw, péel kwetémk'ij ani yab k'al an abatnax kwenchal ani jawa'akits péel axi ka wa'tsin k'al axé' jayej axi wat'enek.

Axé'chik an t'ojláb ne'ets ka k'wajbáj, kwentémk'ij, k'al in béelil an t'ojláb ok'xidh k'al an Uchbidh Káw eyendhach ani an jalbix jolbinél jant'oj, k'ál antsé', ka k'wajbáj k'al axé' an abatnom ani jayej ne'ets ka t'ajan kwetémk'ij.

Abal axé', an CEGAIP kwa'al kin ólna' k'al an abatnom jawa'akits tam kidhabtaláb ka wat'ey k'al an Uchbidh Káw abal ti yanél, in k'ál axé' an Uchbidh Káw ani ka k'wajbáj patal an exlomtaláb axi ka éyan, jant'iníts ti jilk'on an Uchbidh Káw abal jajá'k'ij.

TSÁB XEKLEK AYKILÁB. Tam yab ka t'ajan axé' jant'ini' ti uludh ba'an T'okat ani Jolat Olchixtaláb ani abal ka otsits ba' an exlantaláb k'al an junkudh tsapláb inikchik, an CEGAIP ne'ets kin bína' an tsu'uxtaláb, a xi kwa'al kin t'aja', k'al an junkudh kwenchal púlik tákul ani an tolmix atiklábchik, abal kin ejtow kin tixk'a' axi yab alwa', ani yab k'al i kidhabtaláb ka t'ajan an jalbix jolbinél axi ka k'wajbáj al axé'chik an junkudh tsalpadh inikchik k'al an Uchbidh Káw axi ka éyan.

Tam ka wa'tsin abal junchik i jalbix jolbinél jún ka wek'dhanchat i umálej wa in tumínal an púlik kwenchaláb abatnom, junkudh ka xe'tsin an t'ojnalchik k'al nixé' xi tsalpadh jant'ojakits kin bats'uw ani kin eyendha' an tumín in k'ál an púlik kwenchaláb abatnom wa max kin eyendha' in tsapláb in k'ál in t'ojomtal, an CEGAIP ne'ets kin kó'oy kin bína' jún i tsu'uxtaláb an t'ojnalchik axi altáj max k'wajat balidh k'al axé' an kidhabtaláb, tam péel an t'ojnalchik ba' an púlik kwenchal abatnom, abal antsaná' ka eyendháj axi k'wajatits uludh k'al axé' ani axi ka wa'tsinej.

TSÁB XEKLEK JÚN AYKILÁB. Tam axi kin - t'aja' an kidhabtaláb péel jún i t'ojnal ba' an púlik kwenchal abatnom, an CEGAIP kwa'al kin abna' k'al an abtnom axi ka éyan k'al nixé', k'al an olnoxtaláb axi kwa'al ka éyan, jun i úw ju'táj kin kó'oy an olnoxtaláb abal jant'oj já' axi t'ajan.

An abtnom axi kin exla' axé' kwa' kin ólna' abal jant'oj axi wat'ey k'al axé' wa max imbáj, axi ne'ets kin kó'oy kin jalbiy an jolbinél ba' an CEGAIP.

TSÁB XEKLEK TSÁB AYKILÁB. Abal ka we'medháj an eyextaláb axi eyendháj ba' an Aykiláb axi kuxlab jilk'on, an CEGAIP ne'ets kwa'al kin abna' jún i olnoxtaláb ba' an yanél tamkuntaláb úw, axi u éynal al axé' wa jún axi ka éyan k'al axé'; k'al i dhuchlab jún kin uluw jant'oj axi in t'aja' wa axi wat'ey, jant'oj in tsalpay alwa' kin ólna', axi ka otsits ba' axé' an Uchbidh Káw axi ka otsits ba' jún i jolbinél.

Aníyej , kwa'al kin t'aja' jún i dhuchlab ju'táj kin kó'oy patal an umale' axi kin t'aja' kin tsu'uw jant'oj wat'ey abal kin ejtow kin eyendha' abal max wa'ats jún i jolbinél. Abal axé' kwa'al ka eyendháj an pejmách jolbinél axi wa'tsits k'al xi wat'enek an kidhabtaláb ani axi ne'ets ka éyan abal ka exláj jant'oj wat'ey.

An olnaxtaláb ani an úwchik kwa'al ka abnáj ba' an yanél tamkudh úw, axi pélu éynal al axé' wa jún axi ka éyan k'al axé' altáj ba' an laju bó' a k'icháj axi ka wat'ey ju'táj ti ne'ets ka tujey ti ajnal tam axé' an yanél tamkudh úw kin kó'oyits an exlantaláb abal jant'oj axi wat'ey.

TSÁB XEKLEK ÓX AYKILÁB. Tam pélu jún i jolbinél axi yab u t'ojnal altáj ba' an púlik kwenchal abatnom, an CEGAIP, ja'its axi ne'ets kin uluw jant'oj kwa'al ka wat'ey k'al an jalbix jolbinél jant'ini' ti k'wajat uludh ba' an Uchbidh Káw abal ti Yanél ani ba' axé' an Uchbidh Káw; ani kwa'al kin ne'dha', kin eyendha' jant'ojits axi kwa'al ka wat'ey abal kin bína' ani kin pidha' an jalbix jolbinél.

TSÁB XEKLEK TSÉ' AYKILÁB. An tsalpadh atiklábchik axi kin bats'uw ani kin eyendha' an tumín in k'al an ebál tsabál ani axi tsakam pejach tsabánil t'ojnalchik k'al axé' kwa'al kin pidha' an exlantaláb abal kin ejtow an abatnadh t'ojnal axi ka éyan, abal kin kidhbay an t'okat tejwa'medhomtaláb ani abal kin ejtow ka t'ójon ba' an konoxtaláb axi ka wa'tsin abal ka otsits k'al axé'.

Tse'chíl Púlik Pejach
Axi kwa'al ka wat'ey ba' an jalbix jolbinél

K'a'ál Tsakam Pejach
Patal Jant'ini' pélu ti kwa'al ka wat'ey

TSÁB XEKLEK BÓ' AYKILÁB. An jalbix jolbinél k'wajbadh abal patal ba' an Púlik Uchbidh Káw abal ti Yanél ani ba' a axé' an Uchbidh Káw, k'álchik an abatnadh t'ojnal axi yabchik u t'ojnal k'al axé', ne'etschik ti jalbix jolbinél k'al an CEGAIP jant'ini' ti k'wajat dhuchadh ba' axé' an Púlik Pejach.

Aníts way abal ka t'idhpan jún i tsu'uxtaláb axi kin t'aja' an CEGAIP, wa jún i olnoxtaláb ka bats'uwat k'al axé', wa max kin exla' jún i kidhabtaláb in k'al axé' an Uchbidh Káw wa an Uchbidh Káw abal ti Yanél, ne'ets ka tujey abal jant'oj axi ne'ets ka wat'ey k'al an atiklábchik axi uludh ba' an dhuchlab axi kuxlab, abal antsaná' ka k'wajbáj jawa' pélu an jalbix jolbinél.

TSÁB XEKLEK AKAK AYKILÁB. Abal jant'oj axi kwa'al ka wat'ey k'al axi in ulal an kuxlab aykiláb axi ne'ets kin pidha' i tujuxtaláb k'al an olnoxtaláb abal axi kin bína' an CEGAIP k'al an atikláb axi in t'aja' an jolbinél.

Nixé' an olnoxtaláb kwa'al kin dhucha' jant'ini' ti wat'ey axi in t'aja' ka tujey axé' an t'ojláb ani ne'ets ka pidhan laju bó' i k'icháj abal kin t'aja' i úw abal kin

ólna' alwa' axi wat'enekits. Max yab kin t'aja' , an CEGAIP, k'al i adhiktaláb, kwa'al kin ts'ejka' axé' an kidhabtaláb k'al axi kin ko'oyk'ij tin k'ubak.

An CEGAIP, ne'ets kin bats'uw abal chubax patal axi kin abna' ka exláj jant'oj axi wat'ey abal ka ejtawat ti koyol; tam ka talíts axe', ne'ets ka ólchiyat an atikláb axi ne'ets ti jalbix jolbinél abal jant'oj axi ne'ets ka pidhan antsaná', max kin le'nayej , kin k'wajba' an tok'tsixtaláb altáj ba' bó' a k'icháj tam ti pidhanits an olchixtaláb.

Tam ka alwa' met'a' abal ti walbix, an CEGAIP, ne'ets kin ts'ejka', t'ajat kidhat, altáj ba' an tsab inik ts'ejel k'icháj tam ti tujej an t'ojláb k'al an wabixtomtaláb, nixé' an ts'ejkomtaláb kwa'al ka ólchin an jalbix jolbinél ani, altáj ba' an laju k'icháj axi ka wat'ey ba' an olchixtaláb, ne'ets ka tejwa'medháj al patal an ts'ejkomtaláb axi t'ajan.

Tam ka wa'tsin i alwa' tsalpaxtaláb abal jant'oj axi ne'ets ka wat'ey k'al an CEGAIP, ne'ets ka ejtawat ka nakedháj junilk'ij ani k'al jayétsej an k'ij xi wat'ey abal k'al an ts'ejkomtaláb.

TSÁB XEKLEK BÚK AYKILÁB. Tam yab u le'náb an ts'ejkomtaláb k'al an jalbix jolbinél ne'ets ka ne'dháj axé' an kidhabtaláb ba' an junkudh yanél atikláb ti kwenchal k'al an alwataláb abatnom tamkulom, abalk'ij ka t'ojondháj k'al axi ts'ejkadh ani an jolbinél k'al jant'oj ax i kwa'al ka t'ajan ti jalbix jolbinél ba' axe' an Púlik Pejach.

Axi kuxláb xilk'on, yab k'al i kidhabtaláb axi ka ts'ejkan k'al in tsu'uxtal an CEGAIP com pél junkudh nixé', ani yabáts ejtidh ka taka' k'al an abatnadh t'ojnal ani abal kin putuw kwetemk'ij k'al jant'onéy axi kwa'al kin t'aja' ba' axé' an Púlik Pejach.

TSÁB XEKLEK WAXIK AYKILÁB. Al olnaxtaláb abal jún ne'ets ka abnáj ba' an k'ij jant'ini' ti t'ajan. An k'ij ne'ets ka tujeý ti t'ajnal tam ti abnáj an olchixtaláb abal antsaná' ka tujeýits.

TSÁB XEKLEK WAXIK AYKILÁB. An ts'ejkomtaláb Axi kin abna' an CEGAIP kwa'al ka k'wajy alwa' t'idhadh, jún kin kó'oy axé'chik an umale':

I. An k'icháj tam ti exláj jant'oj xi wat'ey;

II. An alixtaláb k'al an kawintaláb k'al patal axi wat'ey;

III. Tam ka uluwatits abal wa'ats yán i umale' jún kin uluw abal in t'aja' in walbíl, ani

IV. Max antsaná', an jalbix jolbinél k'wajbadh ani jant'ini' ti ne'ets ka t'ajan ka wat'ey.

TSÁB XEKLEK LAJU AYKILÁB. Ejtídh ka jalk'uyat axé' an bélil an t'ojláb al ti jalbix jolbinél dhuchadh ba' an Uchbidh Káw k'al jant'oj ka wat'ey ti tamkulom ba' an púlik kwenchaláb ani an kwenchaláb a Tam Pots'ots'.

TSÁB XEKLEK LAJU JUN AYKILÁB. An jalbix jolbinél axi kin k'wajba' an CEGAIP ne'ets kin t'aja' an Procurador Fiscal xi ti pulik bichow jant'ini' ti inkidh an t'ajbiláb ani xi in yejenchal kin putuw k'al axé' jant'odh tin tomnál k'al tin kwentaj axé' xi organo.

Tsabchíl Tsakam Pejach

An jolbinél axi u pidhnal abal yab in exbayal an Uchbidh Káw

TSÁB XEKLEK LAJU TSÁB. An jolbinél axi k'wajbadh ba' axé' an Uchbidh Káw k'alechik an abatnadh t'ojnal axi yabchik u t'ojnal ba' an kwenchal an ok' abatnom, ne'etschik ka jolbiyat k'al:

I. An ólchixtaláb, k'al junilk'ij i k'icháj, abal antsaná' an atikláb axi abatnadh t'ojnal lé' kin kidhbay axi uchnenek, k'wajbadh ba' axé' an Uchbidh Káw, k'wajbadh jayej ba' in pejáchil an tsakam aykiláb I, III, V, VI ani X ba' an Ok'lómej 197 ba' axé' an Púlik Uchbidh Káw.

Tam pidhnénekitz an ólchixtaláb ani yab in le'na' kin kidhbay axi uchnenek, k'wajbadh ba' axé' an Uchbidh Káw, tsu'udh ba' an pejmách axi uludhits, ne'ets ka k'wánchin an jalbixtaláb k'al jun xeklek ts'ejel maj ti tsáb xeklek k'icháj jant'iníts ti ne'ets ka lej bijchat ani wil'idh ítmédhach max ani in bajuwal;

II. Jalbix jolbinel k'al tsáb xeklek ts'ejel maj ti waxik jant'iníts ti ne'ets ka lejbayat ani an ímédhomtaláb axi k'wajatej alwa' ba' an kwenchaláb axi k'wajat eyendháb, ba' an tsu'uxtaláb in pejáchil an tsakam aykiláb II ani IV k'al an Púlik Pejach 197 k'al axé' an Uchbidh Káw, ani

III. Jalbix jolbinél k'al waxik maj ti jun xí' ts'ejel jant'iníts ti ne'ets ka lejbayat an an ítmédhomtaláb axi k'wajatej alwa', ba' an tsu'uxtaláb in pejáchil an tsakam aykiláb VII, VIII, IX, XI, XII, XIV ani XV ba' an Ok'lómej 197 k'al axé' an Púlik Uchbidh Káw.

Ne'ets ka pidhan max i jalbix jolbinél maj ti ts'ejel xeklek jant'iníts ti ne'ets ka lejbayat an an ítmédhomtaláb, ta k'icháj, jita'akits yab kin le'na' kin kidhbay axi uludh kuxláb.

TSÁB XEKLEK LAJU ÓX AYKILÁB. Max yab ka le'náj ka kidhbayat an káwintaláb axi kin bína' an CEGAIP ani ka tujej jant'ini' jún i jolbinél, axé' kwa'al kin ólna' jant'oj xi wat'ey k'al an alwa' belkom abatnom axi ka éyan k'al axé'.

TSÁB XEKLEK LAJU TSÉ' AYKILÁB. Max ka wat'ey junil ani axi ne'ets ka k'wajbáj al jáy ne'ets kin jalbiy k'al an jolbinél k'wajbadh ba' axé' an Púlik Pejach ne'ets ka eyendháj jant'ini' ti uludh ba' an Waxik Ok'lómej, K'a'ál Púlik Pejach ba' axe' an Uchbidh Káw.

TSÁB XEKLEK LAJU BÓ' AYKILÁB. K'al in kwetémtal jant'ini' ti tsalpadh an atikláb axi jolbinének, axi kin uluw an CEGAIP abal kin exla', kin aliy, kin abna' i yán dhuchadh úw, ani, max ejtidh, ti jolbix, ne'ets kin pidha' abal kin ejtow kin kidhbay axi uludh ti bó' i tamúb tin tujéltal tam ka wat'ey jun k'icháj tam ti t'ajan an jolbinél max imbáj maj tam ti taliy nixé', max pel u wat'el ets'eyej.

TSIPDHACHIK KÁW

K'A'ÁL. Axé' an Uchbidh Káw ne'ets ka tujeý tam ka wat'ey an k'icháj tam olnámejits ba' an úw abal ka ajiyat kál patal an kwenchaláb ani ka exláj jant'oj.

TSÁBCHÍL. Tám ka otsitsits axé' an abatnaxtaláb, ne'ets ka wek'dháj an T'okat Uchbidh Káw axi' in binál an jolataláb k'al an chubaxtaláb abal an k'wajílom ti Tam Pots'ots', k'wajbadh pélits ba' an úw abal ti ajum patal an kwenchaláb ani ka exláj jant'oj ti 18 ti laju a íts' ba' an 2007.

OXCHÍL. U jilk'onál yabáts alwa' jita'akits yab kin le'na' axé' xi uludh k'alchik, tsapláb, jant'oj ka wat'ey ani jant'ojits in k'al axé' an Uchbidh Káw.

TSÉ'CHÍL. An pidhach t'ojláb al an kwenchal abal kin bína' an olchixtaláb ba' an exlantaláb abal patal an atikláb axi ba' an kwenchal ti Tam Pots'ots', kwa'al kin bína' axi ne'ets ka t'ajan ba' an tsapláb in k'al an T'okat Uchbidh Káw abal ti Yanél axi in bínál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb, ani an T'okat Uchbidh Káw axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal an k'wajílom ti Tam Pots'ots', k'wajbadh jún i k'ij ti jun xeklek k'al tsé' inik k'icháj tin tujtal an k'icháj axé' an dhuchláb.

BO'CHÍL. An CEGAIP ne'ets kin abna' an kits'oxtaláb dhuchadh xi ka yejenchat abal ka t'ójonchik an beletnom abatnax, k'al axi k'wajbadh ba' a axe' an Uchbidh Káw, altáj ba' an jun xeklek k'al tsé' inik a k'icháj ok'ox tam ka otsits ka éyan axé' an dhuchláb.

AKAKCHÍL. An ok'chix xi k'wajat dhayom ani takux altáj ja'its axi ne'ets ka abatnáj abal kin tsu'utal ka kidhban an k'ij axi ka k'wajbáj xi chu'chbidh kwa'al kin ne'dha' tsipdhachik káw, TSE'CHÍL, ani BO'CHÍL ba' axe' an dhuchlab.

BUKCHÍL. An ne'ets ka otsitschik ba' an pat'ál eyextal dhuchum ba' an púlik kwenchal in k'ál t'okat tejwa'medhomtaláb, jant'ini' ka jilk'on an kits'oxtaláb dhuchadh abal antsaná' kin abna' ba' an tamkuxtaláb ba' an púlik kwenchal in k'al an t'okat tejwa'medhomtaláb ani an beletnom úw exlantaláb in k'ál jun.

Tam ka otsits ti t'ajnal an kits'oxtaláb dhuchadh axi in ulal kuxlab, abatnadh t'ojnalchik axi kwa'alchik ka itbédháj ban pat'al alixtaláb, an exlantaláb xi dhuchan ban T'ok'at Uchbidh Káw axi in binál an Jolataláb k'al an Chubaxtaláb abal an k'wajílom ti Tam Pots'ots' axi alwa'yey.

WAXIK. An exlantaláb axi ma ti xo'k'ij balidhits abal ka éyan k'al axé' an púlik káw abatnom ba' an pat'ál alixtaláb k'al an abatnadh t'ojnalchik , ani ne'ets kin k'álna' patal nixé' an pat'ál alix eyextal ba' an púlik kwenchal in k'ál tejwamédhomtaláb t'okat, jant'ini' ti k'wajat kits'odh dhuchadh axi, abal nixé', kin abna' an an pat'ál eyextal ba' an pulik kwenchal in k'ál tejwa'médhomtaláb t'ok'at, ju'táj ki otsits ti exlantaláb ani an beletnom úw exlantaláb in k'ál jun.

BELÉW. Tam yabáyej u bináb an púlik káw abatnom ti pat'ál axé' an úwchik exlantaláb in k'ál jún axi péel in k'álchik an abatnadh t'ojnal , ani patal úw axi ka éyan úw k'al axé', ne'ets ka k'wajiyey alwa' jant'ini' ti uludh axté'.

LAJU. An tamkul dhayom úw axi k'wajat altáj ba' an CEGAIP ne'ets ka uluwat jita' k'ál tin yanél tamkudh axi u t'ojnalchik k'al axé', ti lej owat jun xeklek tsé' inik k'icháj tam ka otsitsits ti éynal axé' an Uchbidh Káw. An k'a'al xi k'wajat ban tamkul dhayom úw altaj ne'ets ka owey mi ti 30 an waxik its' ti 2017. Tin tujatal an tamub 2017, a xi k'alchik k'wajat ban tamkul dhayom úw altaj ne ka t'ojonchik k'al axe' ma ti tse' i tamub, jan ti dhuchadh ban ok'lomej 40 in k'al axé' an Uchbidh Kaw.

LAJU JUN. An adhiklom k'al an kwenchal ne'ets kin ejtow kin baliy, ti jun k'ij yab lej yán ti tse' inik k'al ts'ejel inik k'icháj, jun ti ne'ets ka jilk'on uludh, k'al in béllil a xi u t'ojnal al an pat'ál axi max an kwenchaláb ti Tam Pots'ots', a xi u t'ojnal k'al axé', an exlantaláb k'al an tejwa'medhomtaláb t'okat axi an kwenchaláb xi yab kin kó'oy an pat'ál alix eyextal wa antsaná'chik kin le'na'.

LAJU TSÁB. An tamkudh yaneláb al ti kónol in k'ál an CEGAIP ne'ets ka uluwat jita' k'al tin yanél tamkudh axi u t'ojnalchik k'al axé', ti max owat jun tamub tam ka éyanits axé' an Uchbidh Káw.

LAJU ÓX. Axi pidhnenekchik jún i t'ojláb xi xowé' pel balidh ba' an CEGAIP ne'etschik ka jilk'on k'al an k'ij ti aychix al jant'ojits ti bats'uwat ani al jant'ojits ti ka éyan ne'ets ka ítbéj k'al wechik in k'adhachtal, jant'iníts ti bijyatchik, ti tujéltal an tamub (tsáb xi' waxik 2008).

Axi ne'ets kin kó'oy exbadh an adhiklom k'al an kwenchal, axi ne'ets kin tejwa'medha', kin wat'ba' ani kin exbay alwa'.

T'AJADH ba' an atáj ots'owtal "Ponciano Arriaga Leija " k'al xi láb alwa' junkudh atikláb t'ojnalchik k'al axé' ba' an kwenchaláb, ti tsé' a k'icháj ta bo'chíl a íts' ti tsáb xi' laju akak.

Uxum Ok'klek Abatnom, t'ojnal k'al axé' Josefina Salazar Báez; k'a'ál dhuchum, t'ojnal k'al axé' J. Guadalupe Torres Sánchez; tsabchíl dhuchum t'ojnal k'al axé' José Luis Romero Calzada (chu'ch'bidh dhuchadh).

Jaxtám u abnáb abal ka t'ajan kidhat ani ka eyendháj axé' an dhuchlab ani patal an Abatnadh Uchbidh Tójonalchik k'al axé' kin kidhbay ani kin dhaya' ani kin wat'ba' ba' an úw k'al i pat'ál dhuchum, kin tejwa'medha' ani kin wat'ba' jita'akits axi ne'ets kin eyendha'.

T'AJADH ba' an Púlik Atáj an Ok' Abatnom, kwenchal an tsapiktaláb k'al An adhiklom k'al an kwenchal walkadh ani púlik tin kwenchál a Tam Pots'ots', ti akak a k'icháj tin bo'chíl a íts' ba' an tamub tsab xi' laju akak.

An Inik Ts'alej xi k'wajbadh ban kwenchal

Juan Manuel Carreras López
(chu'ch'bidh dhuchadh)

An dhuchom patal ok' abatnom ti ts'alej

Alejandro Leal Tovías
(chu'ch'bidh dhuchadh)

Axé' xi t'ojláb ka wenk'on ti Tének in ts'ejka' an atiklabchik xi ajidh ti Secretaría de Educación de Gobierno del Estado, met'adh ani uludh abal alwa'its k'al an Instituto Estatal de Lenguas Indígenas e Investigaciones Pedagógicas; axé'xi t'ojláb inkidh ti bá' an milodh úw abal ka junkuwat an t'ojláb k'al an Comisión Estatal de Garantía de Acceso a la Información Pública, ti ál an íts' septiembre ti tamub 2016.

SECRETARÍA DE EDUCACIÓN DE GOBIERNO DEL ESTADO

JOEL RAMÍREZ DÍAZ

Secretario de Educación de Gobierno del Estado

MAXIMINO MARTÍNEZ ORTA

Director de Educación Indígena, Bilingüe e Intercultural

JUAN MANUEL GONZÁLEZ VIDALES

Director General del Instituto Estatal de Lenguas Indígenas e Investigaciones Pedagógicas

COMISIÓN ESTATAL DE GARANTÍA DE ACCESO A LA INFORMACIÓN PÚBLICA

ALEJANDRO LAFUENTE TORRES

Comisionado Presidente de la Comisión Estatal de Garantía de Acceso a la Información Pública

PAULINA SÁNCHEZ PÉREZ DEL POZO

Comisionada Numeraria de la Comisión Estatal de Garantía de Acceso a la Información Pública

CLAUDIA ELIZABETH AVALOS CEDILLO

Comisionada Numeraria de la Comisión Estatal de Garantía de Acceso a la Información Pública

TRADUCTORES EN LENGUA TÉNEK

Victorino Hernández Castro
Pedro Sánchez Osorio
Donaciana Cruz Santos
Alberto José Angelina
Emigdio Osvaldo Reyes Epifania
José Santiago del Ángel
Joel Hilarión Reyes

REVISIÓN LENGUA TÉNEK

Isaías Rosalino Martínez